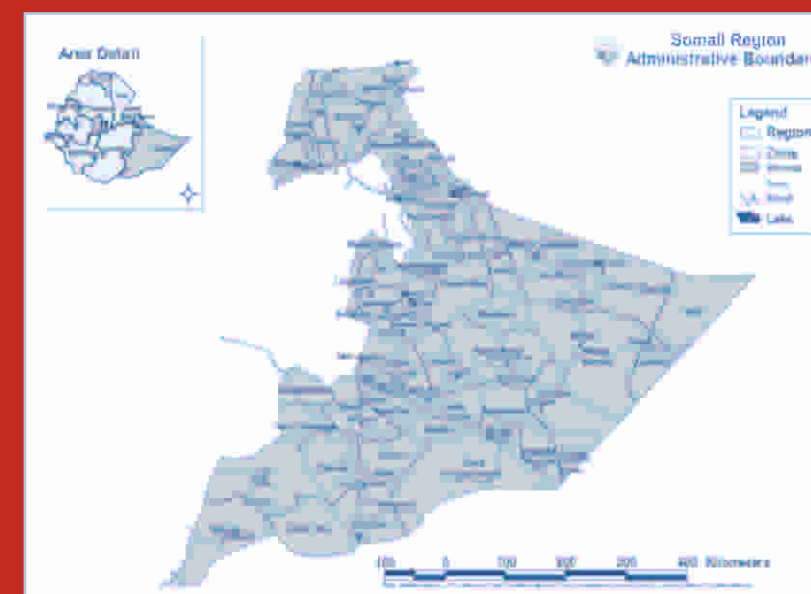

WAXBARASHADA MILGAHA QARANKA IYO ANSHAXA

TILMAAME BARE

FASALKA 7^{aad}

QIIMAHA: ETB 9.25

ISBN: 978-99944-2-111-4

**Jamhuuriyada Dimuqraadiga Federaalka Itoobiya,
Wasaarada Waxbarashada**

**Jamhuuriyada Dimuqraadiga Federaalka Itoobiya,
Wasaarada Waxbarashada**

Calamada Dawlad - Deegaanada ay ka kooban tahay Jamhuuriyada Dimuqraadiga Federaalke Itoobiya

Calanka Dawlad- deegaanka Tigraay

Calanka Dawlad- deegaanka Canfarta

Calanka Dawlad- deegaanka Amxaarada

Calanka Dawlad- deegaanka Oromiya

Calanka Dawlad- deegaanka Somaalida

Calanka Dawlad- deegaanka Benishangul- Gumus

Calanka Dawlad- deegaanka Qaramada, Qowmiyadaha iyo shucaubta Konfureed

Calanka Dawlad- deegaanka Gambeela

Calanka Dawlad- deegaanka Hararida

XubnahaDawlad-Deegaanadu waxay u dhigan yihin sida ku xusan qodoba 47aad ee dastuurka Jamhuuriyada Dimuqraadiga federaalka Itoobiya.

WAXBARASHADA MILGAHA QARANKA IYO ANSHAXA

TILMAAME BARE FASALKA 7^{aad}

Qoraha Buuga:
Anas Yusuf

Tafatiraha:
Xuseen Bille

**Jamhuuriyada Dimuqraadiga Federaalka
Itoobiya, Wasaarada Waxbarashada**

Laxmi Publications

Mahadnaq

Dib u habaynta, daabacaada iyo qaybinta buugta waxaa maalgaliyay mashruuca kor u qaadida tayada waxbarashada guud ee loo yaqaano (GEQIP), kasoo ujeedadiisu tahay in la kobciyo tayada waxbarashada ee ardayda fasalka 5-8 ee dhamaan dugsiyada dalka Itoobiya.

Jamhuuriyada Dimuqraadiga Federaalka Itoobiya deeqda ay ka heshay mashruuca kor u qaadida tayada waxbarashada guud (GEQIP) waxay usoo martay ururka horumarinta caalamiga ah (IDA) Credit No. 4535ET, the Fast Track Initiative Catalytic Fund (FTICF) iyo qaybaha kale ee bahwadaagta horumarinta Talyaniga, gargaarka Holand iyo Boqortooyada Ingiriiska ee ka timaada waaxda horumarinta caalamiga ee loo yaqaano (DFID).

Waxaa kale oo gacan ka gaystay soo saarista buuga ardayga iyo Kan baraha ee ku lamaan, shaqsiyaad iyo ururo (hay'ado) kala duwan oo fara badan, islamarkana aanan halkan lagu soo koobi Karin. Hase yeeshe, waxaa xusid gaar ah mudan, Mayra Maarbi, oo wakhti badan gelisay kobcinta awoodeed ee qorayaasha buuga ee wasaarada, si loo soo saaro qalab xidhiidh isdhexgal iyo jawi saaxiibtinimo la leh hawlaha baris-barashada. Taageerada maaliyadeed ee u midawga Yurub u fidiyay hawlaha shaqo ee Mayra ka waday Itoobiya, waa mid loo jeedinayo amaan/bogaadin. Waxaa kale oo mahadnaq halkan looga soo jeedinayaa: Golha Faderashinka, -J.D.F.I, Wakaalada Warbaahinta Itoobiya, Wasaarada Dhaqanka iyo Dalxiiska, Wasaaradii hore ee Warfaafinta, Macadka daraasaadka Itoobiya, Ururka Macalimiinta ee Itoobiya, iyo Wakaalada wax soosaarka iyo baahinta (fidinta) qalabka tacliinta ee Itoobiya, oo dhamaantood u fidiyay taageero dhanka sawirada ah. Waxaa mahadnaq mudan shaqadii Helen PaPworth ee tabaruca ahayd, iyada oo ahaan jirtay Waaxda Cilmiga Milgaha qaranka iyo Anshaxa islamarkana tafatirtay, hubisay buuga ardayga iyo buuga baraha ee ku meelgaadhka ahaa. Waxaa kale oo mahadnaq mudan tabarucayasha Ingiriiska ee lagu meleeyay wasaarada dhexdeeda ee awood noosiiday inaan isticmaalo khibradooda mashruucan iyo kuwo kaleba.

Waxaa kale oo la ilaawin Karin oo mahadnaq balaadhan mudan Xafiiska Waxbarashada Dawlad Deegaanka Somalida oo door wayn ka qaatay dadaalka loogu jiro in la soo saaro buug taya leh.

© Jamhuuriyada Dimuqraadiyada Federaalka Itoobiya, Wasaarada Waxbarashada.
Daabacaada koobaad, 2002 T.I

Dib u qabaynta, daabacaad iyo soo saarida buugta waxaa wasaarada waxbarashada u sameyay shirkada gaarka ah ee daabacaada Laxmi iyo Gopsons Paper Ltd, Indiya heshiiska tirsigiisu yahay GEQIP No. ET-MOE/GEQIP/IDA/ICB/G-10/09-B.

Xuquuqda buugani way dhawran tahay. Qayb ka mid ah daabacaada dib looma saari karo lamina kaydsan karo si markale dib loogu soo saarro ayadoo la adeegsanayo qalabyada kala duwan ee daabacaada. Waa in ogolaansho laga helo mulkiilaha ama fasax qoraal oo ku ogolaanayo inaad isticmashid daabacaadaha lagu mamnuucay xeerarka Jamhuuriyafa Dimuqraadiga Federaalka Itoobiya eek u cad Federal Negarit Gazeta, bayaanka tirsigiisu yahay 410/2004 ee xuquuqda daabacaada (Copy Right and Neighbouring rights protection proclamations, 10th year, No, 55, Addis Ababa, 19 July 2004.

Hordhac

Waxbarashada iyo horumarku waa laba shay oo aad iskugu dhaw islamarkana aan kala maarmayn. Taasi waa sababta ugu muhiimsan ee aan u leenahay waxbarashadu waa furaha horumarka ee Itoobiya.

Dunida casriga ahee aan ku noolahay qof kasta wuxuu u baahan yahay inuu yeesho aqoon cusub, xirfad iyo aragti wanaagsan. Waana ujeedada manhajkan, kaas oo ka turjumaya nidaamka waxbarasho ee dalka, oo ay tahay inuu jawaab ka bixiyo isbadalka xaaladahan.

Mudoshan iyo toban sano ah ayaa laga joogaa markii ay Itoobiya hirgalisay siyaasada waxbarashada iyo tababarada. Tan iyo xiligaas, dalkeenu wuxuu kasoo hoyay guulo wax ku ool leh dhinacyada fidinta waxbarashada, isku dhelitrnaanta iyo jaan go'naanta mabaadiida waxbarasho. Waxaa kale oo dadaal dheeri ah loo galay loona gali doona kor u qaadida tayada waxbarashada.

Si loo joogteeyo horumarkan, waxay wasaarda waxbarashadu dajisay jihooyin lagu horumarinayo manaahijta. Qorshahu wuxuu taabanayaa dhamaanba maadooyinka iyo fasalada ka hor waxbarashada dugsiyada hoose, dugsiyada hoose, dugsiyada dhexe, waxbarashada guud ee dugsiyada sare iyo tan heerka u diyaargarowga tacliinta sare. Ujeedadeeduna waa in la hirgaliyo qodobadii iyo mabaadiida ku cad siyaasada waxbarashada iyo tobarada, waxayne gogol xaadhu tahay diyaarnta dhamaanba qabbyana manaahijta la xidhiidha uuna ka mid yahay buuganta tilmaanu Bare liyo kan ardayda ee ku lammaaan.

Daabacaada iyo dib usoo saarida jihooyin u dajisan manhajka iyo buugaag cusub ama tilmaame bare ma ehe xal ka kali ah ee lagu xaqiijin karo tayada waxbarashada ee dal walba. Kor u qaadis joogta ah waxay u baahantahay ka qaybgalka dhamaanba qaybaha doorka ku leh. Kaalinta barayaasha waa in ay nqote mid aad u firficoon u isugu jirta heer bare ilaa mid hawl wadeen ah ama hormuud. Si gacan loogasiyo arintan, barayaashu waxay heleen, ayna sii wadandoonaan tobobar iyo kor uqaadida xirfadoodo.

Wasaarada waxbarashada

Tusmada Buuga

Cutubka 1: Nidaamka Dimuqraadiyada	3
Cutubka 2: Saraynta Sharciga	14
Cutubka 3: Sinnaanta	23
Cutubka 4: Caddaalada	30
Cutubka 5: Wadaniyada	37
Cutubka 6: Masuuliyada	42
Cutubka 7: Dhaqan Hawl-Karnimo	47
Cutubka 8: Isku-Filaanshaha	51
Cutubka 9: Kaydsashada	56
Cutubka 10: Ka Qayb Galka Fir-fircoon Ee Bulshada	65
Cutubka 11: Baadi Goobka Xikmada Aqoonta	71

HORDHACA

Tilmaamaha Baraha ee maadada anshaxa iyo milgaha ee fasalka 7aad wuxuu u diyaarsan yahay hab geedi-socodka baris-barashada si hufan u dhamaystiraya. Tilmaamuhu wuxuu Sharaxayaa 11ka sifo ee maadada anshaxa iyo milgahu ka kooban tahay ee ku xusan buuga ardayga. Waxaa kale oo uu tilmaamuhu kala qeexayaa hawlaha ardayga iyo kuwa Baraha iyo ujeedooyinka loo baahan yahay in la hirgaliyo sidoo kale.

Buuga ardayga su'aalaha iyo laylisyada ku qoran iyo waliba Hawl-galaha ardayga iyo kuwa Baraha sida loo hogaaminayo ayuu tilmaamuhu jiihaynayaa.

Waxaa la ogsoon yahay si ujeedada waxbarista loo hirgaliyo in uu tilmaamaha Bare!ku keenayo natiijada muhiimka ah ee loo baahan yahay. Hadaba Bare!ka waxaa laga rabaa si waxbaristu u noqoto mid ka qayb gal leh in habka uu tilmaamuhu dhigayo la raaco iyadoo lagu salaynayo xaalada degaanka iyo ardayga. Waxaa kale oo loo baahan yahay ka shaqaynta su'aalaha Hordhaca cashirada iyo laylisyadu iyo sixitaankoodu in ay tahay hawlaha muhiim ah oo Bare!ku horsed u yahay. Sidoo kale fikradaha ku qoran tilmaamaha waa kuwo loogu talo galay in ay fahanka Bare!ka kor u qaadaan sida daradeed ma'aha in loo qamudane fikirka kaliya ee saxda ah. Si tilmaamaha baraha looga faa'iidaysto waxa haboon in qodobadan hoos ku xusan lagu xisaabtamo.

HABKA ISTICMAALKA TILMAAMAHA

1. Su'aasha Bilowga

- Ujeedada su'aalaha bilowga waxa weeye in la fahmo aqoonta ay ardaydu horay u lahaayeen ee la xidhiidha maadadan waxbarasho. Sidoo kale waxa weeye in rabitaanka ardayda ee ku wajahan maadadan la dhiirigailyo, gaar ahaan si ay ardaydu uga qayb qaataan geedi-socodka barashada maadadan. Hadaba waxaa Bareha looga baahan yahay isagoo arrimahan kor ku xusan ka duulaya in uu toban daqiiqo (10 daqiiqo) gudahood ku soo gaba-gabeeyo su'aalaha Gunaanadka kadibna uu u gudbo cashirka uu dhigayo maalintaas.
- Waxaa dhici karta in aan su'aalaha Hordhaca jawaabahooda oo dhammaystiran laga helin tilmaamahan sidaa daraadeed jawabaha ay ardaydu bixinayaan iyo wixii kale ee Sharaxaad dheeri ah waxaa loo baahan yahay in laga raadraaco Sharaxaadada kala duwan ee tilmaamahan ku xusan.

2. Arrimaha La Xidhiidha Hawlgalada

- Ilaa inta suurto galka ah waxa la isku dayay in jawaabaha laylisyada dhamaantood lagu xuso tilmaamaha. Su'aal kasta jawaabteeda si gaar ah ayaa tilmaamahan loogu xusay hase ahamudane ee kolkolka qaarkood waxaa dhici karta in su'aalo dhawr ah si guud jawaabahooda loo dhigo.

3. Jajabinta Cutubyada iyo Xiisadaha

- Waxaa dhici karta cutubyada qaarkood in xiligii loogu tala galay xili ka badan ay qaataan. Hadaba marka ay arrimahaas oo kale dhacaan waxa loo baahan yahay in uu baruhu cutubkasta qaybtiisa ugu muhiim san soo qamudane islamarkaana cutubkasta xiligii loo qoondeeyay uu ku dhamaystiro.

4. Hawlaha Kooxaha

- Dhammaan Hawl-galaha kooxaha ee ku xusan tilmaamahan waxa loo baahan yahay in ay ardayda si koox ahaan ah uga wadashaqeeyaan, sababta oo ah Hawl-galaha koox ahaaneed waxay dhisaan aqoonta iyo kartida ardayda.

CUTUBKA 1: NIDAAMKA DIMUQRAADIYADA

(13-Xiisadood)

Ujeedooyinka guud ee cutubka

Ka dib dhammaadka cutubkan, ardaydu waxay awoodi doonaan inay:

- Fahmaan qaab-dhismeedka iyo awoodaha qaybaha dawlada.
- Gartaan faa'iidada uu leeyahay wada noolaashuhu.
- Qeexaan mabaadiida Aasaasiga ah ee dimuqraadiyada.
- Gartaan xuquuqaha aadamiga shakhsi ahaaneed iyo kuwa wadar ahaan.
- Fahmaan hawlaha dawlada Federaalka iyo kuwa degaamada.
- Gartaan Dawlada Itoobiya waxyabaaha ay Afrika u qabatay.

T.T	Cashirka	Faah-faahinta ujeedooyinka	Kaabayaasha Barista
1.	Mabaadii'da Nidaamka Dimuqraadiyada	• Waxay Sharaxaayaan mabaadiida aasaasiga ah ee nidaamka Dimuqraadiyada ah.	• Dastuurka J.D.F. Itoobiya
2.	Xuquuqda aadamiga iyo kuwa dimuqraadiyadeed	• Waxa la Sharaxaadayaa Mabaadii'da Nidaamka Dimuqraadiyada ee shakhsi ahaaneed iyo wadar ahaaneed.	• Dastuurka J.D.F. Itoobiya. • Faggian R.(2008)the basics of peace education for world citizens, Addis ababa Arada books.
3.	HawlahaShaqo ee dawlada	• Waxaa la Sharaxaadaya hawlaha dawlada Federaalka iyo kuwa degaamada	
4.	Hawlaha shaqo ee JDFI	• Waxaa la Sharaxaadaya qaybaha iyo awooda dawlada	
5.	Hawlaha shaqo ee JDFI	• Waxaa la Sharaxaadaya qaybaha iyo awooda dawlada.	• Bahru zawde (1999) history of modern Ethiopia. • Dastuurkadawlada Itoobiya.
6.	Xidhiidhka dibada ee dawlada Itoobiya.	• Waxaa la xusayaa dawlada Itoobiya waxyaabaha ay Afrika u qabatay	• Siyaasada arrimaha dibada ee dawlada Itoobiya qoraalka ay wasarada warfaafintu soo saartay 1994. • Ethiopia from empire to federation by kenfe Abraha

I.1. MABAADII'DA NIDAAMKA DIIMUQRAADIGA

Kaabayaasha Barista

- Dastuurka Jamhuuriyada Dimuqraadiyada Federaalka Itoobiya.
- Tusaalooyin si haboon u qeexa mabaadiida.
- Boodhadhka xuquuqda carruurta ee ay soo diyaariyeen Komishanka Asluubta iyo ka hortaga musuqmaasuqa ee fedaraalka iyo hayada badbaadada carruurta ee Iswiidhan (Sweden).

I.1.1. Tartan siyaasadeed oo xor ah

Hordhaca

Su'aasha Hordhaca

- Awooda siyaasadeed oo si xor ah loogu tartamo marka aan leenahay maxay ka dhigan tahay? Faa'iidadeeduse maxay tahay?

Bare!: Waxaad samaysaa su'aalahan maadaama ay fahanka ardaydu ee cutubkan muhiim u yihiin in ay jawaabta buugooda ku qoraan. Kadibna intaad si kooban fikir uga bixisid cashirka qaybtiisa kale u gudub.

Bare!: Layliska koobaad ee cashirkan ardaydu si koox ah ha uga wada hadlaan kadibna jawaabaha fasalka ha u soo bandhigaan.

Jawaabta su'aasha 1aad: Awooda siyaasadeed oo si xor ah loogu tartamo waxay ka mid tahay mabaadiida aasaasiga ah ee nidaamka Dimuqraadiyada ah sababtuna waxa weeye nidaamka Dimuqraadiyada ah awooda siyaasadeed si xoog ah laguma qabsadee waxa lagu qabsadaa doorasho xor ah.

Jawaabta su'aasha 2aad: Awooda siyaasadeed oo si xor ah loogu tartamo faa'iidadeedu waxay tahay shacabka ayaa la siiyaaa rabitaankooda si xor ahna cida ay doonto ugu dooranaysa.

Tartanka Xorta ah ee Siyaasadeed

Muwaadiniintu rabitaankooda xorta ah arrimaha ay ku muujiyaan waxa ka mid ah masuuliyiinta shaqooyinka dawlada u qabanaya oo ay six or ah u soo doortaan.

Nidaamka Dimuqraadiyada ah awooda siyaasadeed waxa masuuliyiinta si nabad galyo ah oo xor ah loo soo doorto. Sidoo kale xiliga doorashada waxa ka reeban in la isticmaalo falal cabsi galin ah eex, iyo guno bixin dhamaan falalkani waxay yihiin kuwo dimuqraadi diidnimo. Doorashooyinku waxay xor ahaan karaan marka muwaadininta la soo doortay awooda dawladnimo lagu wareejiyo, sida daraadeed waxa loo baahan yahay in doorashooyinka laga ilaaliyo caqabadaha kala duwan.

Doorashadau in ay six or ah u dhacdo iyo in kale laba caqabadood ayaa ka hor iman kara. Tan ugu horaysa waxay tahay xiliga doorashada xisbiga siyaasadeed ee talada haya oo aan u diyaar garoobin in uu awooda sii daayo. Caqabadan in kasta oo ay aad u adag tahay in si buuxda loo tirtiro hadana waxa loo baan yahay in khatarteed aad loo yareeyo talaabooyinka arrintan lagaaga hortagi karo waxa ka mid ah diwaan galinta codbixiyayaasha, ololaha doorashada codbixinta, iyo tirinta codadka oo xor laga dhigo. Arrinta labaadna waxay tahay falalka xun xun ee doorashada waxyeelada u gaysan kara oo laga hortago.

I.1.2. Saraynta Sharciga

Su'aasha Hordhaca

- Saraynta sharcigu maxay ka dhigan tahay?
- Sababta ay saraynta sharcigu u tahay mabaadiida aasaasiga ah nidaamka dimuqraadigu waa maxay?

Bare! Ardaydu su'aalahan si ay uga jawaabaan waxaad xusuusisaa fasalka shanaad iyo lixaad cashiradii ay ku soo dhigteen ee la xidhiidhay saraynta sharciga kadibna jawaabaha ay ardaydu bixinayaan sabuurada ku qor.

Hawsha

- Bare! layliska labaad ardaydu si shakhsi shakhsi ah fasalka gudahiisa ha uga shaqeeyaan. Kadibna jawaabaha ha akhriyaan.

Jawaabaha Layliska Guud ee Cutubka

- Su'aasha koobaad, marka uu qofkasta cidii xadgudubka ku samaysay sharciga hor geeyo.
- Marka ay sharciga hortiisa muwaadiniintu u sinaadaan.

Su'aasha labaad

- Faa'iidada ay leedahay in saraynta sharciga si dhab ah loo dhaqan galiyo.
- Waxay keenaysaa in ay dadku sharciga u hogaansamaan arrintanina waxay keenaysa in uu xidhiidh wanaagsan dadka ka dhex abuurmo islamarkaana la helo nabadgalyo, horrumar iyo koriin xaga dhaqaalaha ah.
- Muwaadiniinta ayaa xuquuqdooda iyo xoriyadooda. Damaanad u helaya.
- Muwaadiniintu in ayna isku kala eexan ayay keenaysaa.

Macnaha Saraynta Sharciga

Sharcigu wuxu ka kooban yahay xeerar kala duwan waxaana soo saara cida awooda u leh waxaana loogu talagalay in lagu hogaamiyo xidhiidhka dawlada iyo dadka ka dhaxaynaya, sidoo kale sharcigu wuxuu qeexaa awooda dawlada, xadka awooda dawlada, xuquuqda iyo waajibaadka dadweynaha.

Nidaamka Dimuqraadiyada ah cid sharciga ka saraysa majirto saraynta sharciga macnihiiskuna waa sidaas. Sida daradeed waxa loo baahan yahay qof kasta in uu sharcigu u hogaansamo qofkii sharciga ku xadgudbana danbiga uu galay waa lagu qaadayaa.

1.1.3. Cadcadaanta iyo La xisaabtanka**Su'aasha Hordhaca**

- Cadcadaan maxaan loola jeedaa? la xisaabtantu maxay ka dhigan tahay?

Bare! su'aalahan ardaydu ha ka jawaabaan. Jawaabahan ay ardaydu bixinayaana ku qor sabuurada.

Hawlgaal

- Layliska sadexaad ardaydu si koox-koox ah ha uga wada hadlaan. Kadibna fikradaha ay su'aalaha ka bixiyaan fasalka ha u akhriyaan. Bare! jawaabaha ay ardaydu bixiyaan hubi siday ugu salaysan yihiin jawaabahan soo socda.
- Jawaabta su'aasha koobaad, waa sida ku cad qodobadka 12aad ee Dastuurka Jamhuriyada Diimuqraadiga Fedaraalka Dawlada Itoobiya.
- Jawaabta su'aasha labaad. Cadcadaanta iyo la xisaabtantu waxay kor u qaadaysaa ka qayb galka muwaadiniinta sidoo kale cadcadaanta iyo isweydiintu dimuqraadiyada ayay kobcinaysaa islamarkaana waxay keenaysa in muwaadiniintu xog helaan.

Jawaabta Su'aasha 3aad

- Mabaadiida aasaasiga ah ee nidaamka Dimuqraadiyada ah waxaa kow ka ah cadcadaanta iyo la xisaabtanta.
- Waxay keenaysa in uu sixitaanku ka yimaado bulshada. Haddii uu sixitaanku ka iman waayo xaga bulshada nidaamka Dimuqraadiyada kobcintiisku way adkaanaysaa.

Cadcadaanta iyo La xisaabtan maxay ka dhigan yihiin

Cadcadaanta iyo la xisaabtan waxay ka dhigan yihiin cidkasta shaqadi loo dhiibay in ay si haboon uga soo baxdo cidii sidaas saamayn waydana in lagula xisaabtamayo khaladka.

Haddii ayna cadcadaan iyo la xisaabtan (la xisaabtan) jirin nidaamka dimuqraadigu ma jirayo. Cadcadaanta iyo la xisaabtankana waxaa aasaas u ah ka qayb galka dadwaynaha. Go'aanada la qaadanayana waxaa loo baahan yahay in ay

ka qayb galka dadweynaha ku salaysnaadaan. Sidoo kale waa in ay muwaadinintu ogaadaan xogta waxqabad ee dawlada. Haddii ayna muwaadiniintu helin xog ku saabsan sida ay dawladu u shaqayso ka qayb galka dadweynuhu wax macna ah ma yeelanayo. Guud ahaan si uu nidaamka dimuqraadigu u xididaysto waxaa loo baahan yahay inay dawladu u shaqayso hab cadcadaan ah, dadweynahana la ogaysiiyo waxqabadka dhabta ah ee dawlada.

I.1.4. Saraynta codka badan

Su'aasha Hordhaca

- Saraynta codka badan maxay ka dhigan tahay.

Bare! Su'aashan ardaydu ha ka jawaabaan ardaydu jwaabta ay bixinayaan buugaagtooda ha ku qoraan.

Hawlgal

- Ardaydu iyaga oo akhriyaya Sharaxaadta cashirka jawaabta su'aasha ha akhriyaan kadibna ardaydu layliska afraad koox-koox ha uga shaqeeyaan. Ardaydu marka ay jawabahooda soo gudbiyaan qodobadan soo socda ayay sixitaan ahaan u isticmaali karaan.

Su'aasha 1aad. Horjoogaha ardaydu nidaamka doorashada bandhig ahaan ha soo jeediyo.

Su'aasha 2aad. Faa'iidooyinka saraynta codka badan waxa ka mid ah.

- Isafgarasho guud oo ku salaysan wada hadal iyo fikir isweydaarsi.
- Qofna fikirkiisa gaar ahaaneed qof kale kuma qasbi karo.

Su'aasha 3aad. Waxa la qaadanayaa fikirka ay tirada badan isku raacaan.

Hawlgal

Bare! Layliska afraad marka ay ardaydu ka shaqeeyaan si arrimaha ay ardaydu soo jeediyeen looga wada hadlo fasalka afar kooxood halaga dhigo. Kadibna koox kasta hal su'aal ha ka

shaqayso ugu danbayntana ardaydu arrimahan hoos ku xusan sixitaan ahaan ha u isticmaalaan.

Arrinta 1aad

B. Saraynta sharciga ayaa dhaqangal noqday.

T. Mabda'u si haboon ayuu u dhaqan galay.

Arrinta 2aad

B. Waxay ku saabsan tahay mabda'a cadcadaanta iyo isla xisaabtanka.

T. Mabda'u waa la buriyay.

Arrinta 3aad

B. Waxay la xidhiidha mabda'u tartan siyaasadeed oo xor ah

T. Mabda'u si haboon ayuu u dhaqan galay.

J. Waxa la tixgaliyay xuquuqda muwaadiniinta ee sida xorta ah qofkay doonaan ay ku dooranayaan.

Arrinta 4aad

B. Waxay la xidhiidha mabda'a saraynta codka tirada badan.

T. Mabda'u si haboon ayuu u dhaqan galay.

J. Waxay abuuraysa in kala duwanaanshaha fikirka sinabadgalyo ah xal loogu helo.

Muhiimada ay leedahay Tixgalinta codka badan iyo Kan tirada yar

In kastoo buuga ardaygu faahfaain muhiim ah ka bixinayo arrintan hadana arrinta muhiimka ah ee loo baahan yahay in halkan lagu xuso waxay tahay marka aadn leenahay saraynta codka badan kama dhigna in codka tirada yar la cabudhinayo, tusaale ahaan xisbiga siyaasadeed ee ay bulshadu codkeeda sisay marka uu awooda dawlada la wareego waxaa waajib ku ah inuu tix galiyo rabitaanka cidii fikir ahaan ka soo horjeeday.

Gunaanad

- Bare! cashirkii waxbarasho ee maanta adiga oo soo koobaya ardayda su'aalo waydiihi kadibna soo gaba gabee.

I.2. XUQUUQAHA BANIADAMNIMO IYO KUWA DIMUQRAADIYEED (3-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Dastuurka Jamhuriyada Dimuqraaiga Federaalka iyo Itoobiya.
- Qoraalada ku saabsan xuquuqaha caalamiga ee aadamnimada.

I.2.1. Xuquuqda Baniadamnimo ee Shakhsig

Su'aasha Hordhaca

- Xuquuqaha aadamanimo ee shakhsiga laba ka sheega.

Bare! Si ay ardaydu xuquuqaha aadamnimo ee shakhsiga laba ugu xusan wakhti kooban sii. Kadibna jawaabahooda asabuurada ku qor.

Hawlgal

- Bare! Sharaxaadta ku qoran cashirka ka hadlaya xuquuqda aadamnimo shakhsiga ardaydu ha akhriyaan kadibna layliska shanaad shakhsi shakhsi ahaan ha uga shaqeeyaan su'aalaha layliska afraadna ha u isticmaalaan qodobadan hoos ku xusan.

Su'aasha 1aad. Qofkasta wuxu xaq u leeyahay in uu noolaado cid xuquuqdan u diidi kartaana majirayso.

Su'aasha 2aad. Xuquuqaha marka lagu xad gudbo looma baahna in laga aamuso waxaa kale oo loo baahan yahay in la ilaaliyo xuquuqda qofkasta.

I.2.2. Xuquuqaha Aadamnimo ee Koox ahaaneed

Su'aasha Hordhaca

- Xuquuqaha aadamanimo ee koox ahaaneed laba ka sheega?

Bare! Si ay ardaydu xuquuqaha aadamnimo ee koox ahaaneed laba qodob uga xusaan arday kooban fursad sii, kadibna jawaabaha buugtooda ha ku qoraan.

Hawlgal

- Bare! faahfaainta cashirkan ardaydu si shakhsi shakhsi ah ha u akhriyaan kadibna layliska afraad shakhsi shakhsi ahaan ha uga shaqeeyaan. Ardaydu si ay u saxaan jawaabaha waxay tixraac ka dhigan karaan qodobadan hoos ku xusan.

Su'aasha 1aad. Tixgalinta xuquuqaha aadamnimo ee koox ahaaneed waxay suurto galinaysa arrimahan hoos ku xusan.

- Xidhiidhka ayay wanaajinayaan.
- Nabadgalyo ayay keenayaan.
- Waxay dardar galinayaan kobcinta nidaamka Dimuqraadiyada ah.
- Waxay abuurayaan in isku ujeedo la noqdo.
- Koriin ayay keenayaan.
- Dareen wadaninimo ayay abuurayaan.

Su'aasha 2aad. Haa: xuquuqaha aadamnimo ee koox ahaaneed hakad ayaa la galin karaa. Arrimahan soo socda awgood ayaa xuquuqahan hakad loo galin karaa.

- Marka ay xuquuqahani halis galiyaan amniga dadweynaha & dalka.
- Marka ay dhaco in shakhsiyaadka sharaftooda lagu xad gudbo iyo.
- Haddii ay nabadgalyada dadweynaha halis galiyaan.

I.2.3. Xuquuqaha Dimuqraadiyadeed ee Shakhsiga

Su'aasha Hordhaca

- Waxaad sheegtaan xuquuqaha dimuqraadiyeed ee shakhsiga?

Bare! Si ay ardaydu uga qayb qaataan su'aasha Hordhaca arday kooban su'aasha waydiihi kadibna Hawl-galaha kale u gudub.

Hawlgal

- Ardaydu inta ayna ka shaqayn layliska todobaad buugaagtooda ha akhriyaan.

Kadibna layliska shakhsi shakhsi ha uga shaayaan jawabahoodana ha soo bandhigaan. Sido kale ardaydu qodobadan soo socda ayay adeegsan karaan.

Su'aasha 1aad. Dhawrista xuquuqda dimuqraadiyeed ee shakhsiga

- Si xor ah u noolaanta.
- Dhawrista xuquuqda in uu muwaadinku halka uu doono tagi karo kuna noolaankaro.

Su'aasha 2aad. Xuquuqahan oo si haboon loo isticmaalo marka xad gudub lagu sameeyana aan laga aaminsan.

- Ilaalinta xuquuqaha dadka.

Su'aasha 3aad. Xuquuqahan waa la celin karaa marka loo arko in ay amniga dalka, sharafta shakhsiyaadka iyo xuquuqda dadka halis galinayaan.

I.2.4. Xuquuqaha Dimuqraadiyeed ee koox ahaaneed

Su'aalaha Hordhaca

- Waxaad sheegtaan xuquuqaha dimuqraadiyeed ee koox ahaaneed?

Bare! Su'aashan marka ay arday kooban ka jawaabaan Hawl-galaha kale u gudub.

Hawlgal

- Bare! ardaydu iyaga oo buugaagtooda akhriyaya layliska sideedaad shakhsi shakhsi ahaan ha uga shaqeeyaan. Qodobadan hoos ku xusana tixraac ahaan ayay u adeegsan karaan.

Su'aasha 1aad. Dhawrista xuquuqaha dimuqraadiyeed ee koox ahaaneed.

- Waxay keenaysa in ay umadkastaa aayaheeda ka tashato.
- Waxay keenaysa xuquuqda in hogaamiyayaasha si xor ah loo doorto marki la doonana xilka laga qaado.
- Waxay keenaysaa in uu dadweynuhu si nabad galyo ah u wada noolaado.
- Waxay keenaysa in uu dadweynuhu dhibaatooyinkiisa si wada jir ah u xaliyo.

Su'aasha 2aad. Xuquuqda dadka oon lagu xadgudbin iyo xurmaynta dastuurka.

Su'aasha 3aad. Xuquuqaha dastuurka lagu cadeeyey wixii ka hor imanaya waa la mamnuucayaa.

Xuquuqaha Dimuqraadiyeed iyo kuwa Aadamnimo

Xuquuqaha aadamnimo waa xuquuqaha uu qofkasta oo aadami ahi jiritaan ahaan u leeyahay kuwa dimuqraadiyadeedna waa xuquuqaha uu nidaamka Dimuqraadiyada ahi sharci ahaan u xeerinayo. Xuquuqaha dimuqraadiyeed haddii xaalad adag la galo xili koobaan ayaa xoriyad hakad la galin karaa xuquuqaha aadamnimo qodobka ay kaga duwan yihiina waa qodobkan.

Gunaanad

- Bare! nuxurka cashirka soo gunaanad.

I.3. UDULQAADASHO KALA DUWANAANSHAH (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Dastuurka Jamhuuriyada Dumuqraadiga Federaalka iyo Itoobiya.

I.3.1. Udulqaadashada kala Duwanaanshaha Faa'iidada u u leeyahay wada Noolaanshaha

Su'aasha Hordhaca

- Sawirka kor ku xusan eega kadibna waxaad sheegtaan saddex wax ay carruurto ku kala duwan tahay.
- Sawirku muxu tilmaamaya? Maxaad ka fahanteen?

Bare! Buuga ardayga sawirka ku qoran ee cashirkan la xidhiidha dhamaan ardaydu si haboon ha u eegaan. Kadibna waxa ay sawirka ka fahmeen waydiihi, waxa ay ku jawaabaana smurada ku qor. Qodobadan hoos ku xusana tixraaca ahaan ayay ardaydu u adeegsan karaan.

1. Kala duwanaanshaha ka muuqda carruurta.

- Waxaa ka muuqda kala duwanaansho xaga jinsiga.
- Kala duwanaansho xaga diinta ah.
- Tirada raga iyo dumarka oo kala duwan.

2. Iyada oo ay jirto kala duwanaanshaha kor ku xusan ayaa hadana waxa suurto gal ah in ay u jeedo gaar ahaaneed wada yeeshaan.

Hawlgal

- Ardaydu casharka ka hadlaya “Afarta saaxiibo ah” marka ay akhriyaan layliska sagaalaad koox koox ahaan ha uga shaqeeyaan. Kadibna marka ay jawaabahooda soo bandhigaan jawaabta saxda ah Bare! u sheeg ardayda. Su’aalaha waxaa laga tixraaci karaa qodobadan hoos ku xusan.

Su’aasha 1aad. Afarta saaxiibo waxaa laga baran karaa wada noolaanshaha, isku dulqaadashada iyo yeelashada ujeedo gaar ahaaneed.

Su’aasha 2aad. Qoysaska ardayda waxaa laga baran karaa doorka ay ku leeyihiin wada noolaanshaha, isku dulqaadashada iyo yeelashada ujeedo gaar ahaaneed ee carruurtooda.

Su’aasha 3aad. Su’aashan haddii ay ardaydu jawaab u hayaan ha soo jeediyaan.

Hawlgal

- Bare! ardaydu layliska tobnaad ha akhriyaan Jawaabaha Layliska Guud ee Cutubkana buugooda ha ka eegaan kadibna shakhsi shakhsi ahaan ha uga shaqeeyaan ugu donbaynta faahfaahin kooban su’aalaha ka bixi qodobadan hoos ku xusana sabuurada ku qor.

Su’aasha 1aad. Waxay tilmaamaysaa ujeedada wadar ahaaneed in muhiimada ugu horaysa la siiyo islamarkaana si wada jir ah looga wada shaqeeyo.

Su’aasha 2aad. Arrimahan kor ku xusan waxaan hirgalin karaa marka aan ujeedada wadar ahaneed si wada jir ah uga wada shaqayno.

Su’aasha 3aad. Waxay abuuraysaa nabadgalyo, isjeclaansho, horumar iyo midnimo.

Iskudulqaadashada Xagga kala Duwanaanshaha Bulshooyinka ku dhaqma nidaamka Dimuqraadiyada waxay leeyihiin dhaqan isku dulqaadasho xaga kala duwanaanta ah. Tusaale ahaan hogaamiyayaasha nidaamka

Dimuqraadiyada ah inkastoo loo baahan yahay in ay raacaan bulshada inteeda badan hadana waxaa waajib ku ah in ay tix galiyaan xuquuqda iyo aragtida cida laga tirada badan yahay.

Bulshooyinka laga tirada badan yahay maadaama ay kuwa tirada badan ka aragti duwan yihiin waxaa loo baahan yahay in aragtidooda la tixgaliyo haddii kale waxay noqonayaan mucaarid. Si kastaba ha ahaatee waxaa hogaamiyayaasha iyo muwaadiniinta looga baahan yahay si nabad galyo loo helo in kala duwanaanta xaga aragtida dulqaad loo yeesho. Nidaamka dimuqraadigu wuxuu ku dhisan yahay aragtiyo iyo dhaqamo kala duwan sidaa daradeed haddii ayna bulshada inteeda badan dulqaad u yeelan kala duwanaanshaha dhaqanka iyo aragtida nidaamka Dimuqraadiyada ihi ma kobcayo, mana jirayo. Hadaba muwaadiniinta waxaa looga baahan yahay iyaga oo adeegsanaya mabaadiida nidaamka Dimuqraadiyada ah in ay sameeyaan dood xor ah kadibna go’aanada ay gadhaan tixgaliyaan.

Guud ahaan nidaamka Dimuqraadiyada wuxu ka kooban yahay diimo iyo dhaqamo kala duwan sidaa daradeed muwaadiniinta waxa laga rabaa in ay kala duwanaanshahan u dulqaataan.

Gunaanad

- Bare! ujeedooyinka cashirkan adigoo soo koobaya ardayda su’aalo waydiihi kadibna cashirka soo gunaanad.

1.4. HAWLAHA SHAQO EE DAWLADA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Dastuurka Jamhuuriyada Dumuqraadiga Federaalka iyo Itoobiya.
- Jaantuuska qaab-dhismeedka hay’ad ahaaneed.

1.4.1. Hawlaha Shaqo ee Dawlada Federaalka Itoobiya

- Hawl-galaha Dawlada Federaalka iyo Itoobiya ugu yaraan saddex qodob ardaydu ha ka sheegaan.

Bare! ardaydu inta ayna akhriyin buugooda Hawl-galaha Dawlada Federaalka iyo Itoobiya si ay qodobo uga xusaan arday kooban fursad u sii jawaabahoodana buugtooda ha ku qoraan.

Hawlgal

- Ardaydu ha akhriyaan buugaagtooda kadibna layliska kow iyo tobnaad koox-koox ahaan fasalka gudihisa ha uga shaqeeyaan.
- Kadibna Hawl-gal kasta oo Dawlada Federaalka leedahay waxa ay ha'adaha fadaraalku u fuliyaan ardayda ka dhadhici.
- Tusaale ahaan daabacaada Figradaha, hogaaminta ciidamada difaaca iyo xidhiidhka arrimaha dibada.hawlaha waxaa iska leh dawlada fadaraalka.Sidoo kale degaan kastaa haduu yeesho ciidan iyo fikradaha u gaar ah midnimo wadan ma jirayso

Sharaxaad

- **Bare!** qodobada uu cashirkani xusayo maadaama ay faahfaahin ku filan leeyihiin si kooban Sharaxaad uga bixi.Cutubka labaad cashirka ka midka ah ee ka hadlaya saraynta sharcigana jawaabahan waa loo adeegaan karaa.

I.4.2. Hawlaha Shaqo ee Dawlad-degaanada

Su'aasha Hordhaca

- Hawl-galaha dawlada degaamada ugu yaraan saddex qodob ardaydu ha ka sheegaan.

Bare! ardaydu si ay Hawlaha dawlada degaamada qodobo uga xusaan dhiiri galin ku samee. Kadibna adigoo arday koobaan fursadan siinaya jawaabaha ardayda ku qor sabuurada kadibna qodobadan buugooda ku qoran ardaydu ha barbar dhigaan waxay ku jawaabeen.

Hawlgal

- Layliska laba iyo tobnaad ardaydu si koox koox ahaan ah uga shaqeeyaan kadib marka ay akhriyaan cashirkooda. Su'aalaha layliska waxay ka eegn karaan cashirkooda.

Sharaxaad

- Qodobada uu cashirku ka hadlayo maadaama ay faahfaahin ku filan leeyihiin adigoo qodobadan soo qaadanaya faahfaahin kooban ka bixi(cutubka labaad qaybta ka hadlaysa saraynta sharciga akhri).

I.4.3. Maamulka Magalooyinka iyo cida ay hoostagaan

Su'aasha Hordhaca

- Maamulka magaaladu muxu ka dhigan yahay?

Bare! maamulka magaaladu waxa uu ka dhigan yahay arday koobani ha ka jawaabaan.Kadibna faahfaahin kooban ka soo jeedi, tusaale ahaan waxaad soo jeedin kartaa fikradahan.maamulka magalooyinku waa maamul leh qaab dhismeed ku salaysan rabitaanka dadka magalooyinka daggan islamarkaana waxaa ha'yad leh nidaam shaqo oo loogu talagalay in uu u adeego rabitaanka dadweynaha ku nool magalooyinka.

Sharaxaad

- Qodobada uu cashirkani ka kooban yahay maadaama ay si haboon, u faahfaahsan yihiin adigoo mid mid u soo qaadanaya faahfaahin kooban ka bixi.

Gunaanad

Ugu danbayntana Bare! waxaad soo koobtaa ujeedooyinka cashirka adigoo su'aalo waydiiinaya ardayda.

1.5. DAWLADA JDFI KOMISHANKAHA AY KA KOOBAN TAHAY (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Dastuurka dawlada JDFI
- Jaantuus qeexaya awoodaha Komishankaha dawlada

Su'aasha Hordhaca

- Sawirkan hoos ku xusan buugtiina ku qora kadibna idinka oo aasaas ka dhiganaya tusaalooyinka la idinsiiyay su'aalaha qawska ku jira Komishankaha Federaalka ay u taagan yihiin faah-faahiya.

Bare! waxaad hubisaa in ay ardaydu sawirka buugooda ku sawireen si loo xaqiijiyo jawaabtoodana buugooda xusuustaan ku qoran ha akhriyaan.

Hawlgal

- Ardaydu marka ay xusuus dhawrkooda akhriyaan layliska saddex iyo tobnaad koox koox ahaan ha uga shaqeeyaan kadibna kooxuhu jawaabahooda fasalka ha u soo bandhigaan. Layliska waxaa faahfaahintiisa loo adeegsan karaa qodobadan hoos ku xusan.
- Hay'ad kasta iyadoo masuuliyadeeda gudanaysa oo aan Komishankaha kale xadgudub ku saamaynayn ayay Komishankaha kale iskaashi la yeelan kartaa.
- Waxay keenaysaa inaan awooda meel kaliya lagu soo koobin islamarkaana laga hortago kali talisnimada.
- Waa si ay hay'adba Komishanka kale u daba gasho.

Sharaxaad

- Qodobada uu cashirku ka kooban yahay maadaama ay si haboon u faahfaahsan yihiin adigoo mid mid u soo qaadanaya faahfaahin kooban ka bixi.

Gunaanad

- Bare! adigoo nuxurka cashirka soo koobaya cashirka soo gabagabee.

1.6. XIDHIIDHKA DIBADA EE ITOOBIYA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Dastuurka dawlada JDFI
- Siyaasada xidhiidhka dibada ee Itoobiya.
- Maadada Anshaxa iyo milgaha ee fasalkan todobaad.

1.6.1. Itoobiya Hawlaha ay Dalalka Afrika u Qabatay

Su'aasha Hordhaca

- Sawiradan kor ka muuqda maxaad ka fahanteen?
- Itoobiya Hawl-galaha ay Afrika u qabatay waxa aad ka taqaanaan sheega?

Bare! ardaydu waxa ay sawirka ka fahmeen ha sheegaan kadibna intaadan u gudbin su'aasha labaad faalo kooban ka bixi sawirka. Sawirka waxaan ka fahmi karaa ciidanka dawlada Itoobiya kaalinta uu ku leeyahay nabad galyada dalalka Afrika.

Hawlgal

- Ardaydu layliska Afar iyo tobnaad koox koox ahaan ha uga shaqeeyaan. qodobadan soo socda koobid ahaan ayay u isticmaali karaan.
- Bare! ardayda waxaad u sheegta wadamada Afrika ay ciidamada Itoobiya hawlaha nabad galyada ka soo qabteen wadamadaas waxa ka mid ah.

❖ Koongo

❖ Laaybeeriya

❖ Burundi

❖ Soomaaliya

Hawl-galaha ugu muhiimsan ay ciidamadu wadamadan ka soo qabteen waa kuwo la xidhiidha xaga nabad galyada.

Sharaxaad

- Bare! ugu danbaynta waxaad si kooban faahfaahin uga bixisaa xidhiidhka ay itoobiya la leedahay wadamada dibada iyo kuwda Afrika.

Xidhiidhka Dibada ee Itoobiya

- Mabaadiida xidhiidhka dibada ee Itoobiya maxay yihiin?
- Mabaadiida xidhiidhka dibada ee Itoobiya waa kuwa ku xusan qodobka 86aad ee dastuurka Itoobiya waana kuwan hoos ku xusan.

1. Siyaasada xidhiidhka dibada ee Itoobiya waa mid ilaalinaysa danaha dadweynaha Itoobiya iyo qaranimada dalka.
2. Madax banaanida dawlada Itoobiya iyo in aan arrimaha dalalka kale la faragalin ayay siyaasada iyo xidhiidhka dibada ee Itoobiya ku dhisan yahay.
3. Siyaasada xidhiidhka dibada Itoobiya waa mid ku dhisan sinaanta iyo danaha wadar ahaaneed islamarkaana waa mid tix galinaysa heshiisyada caalamiga ah iyo faa'iidada Itoobiya ugu jirta.
4. Waa siyaasad tixgalinaysa madax bannaanida Itoobiya iyo faa'iidooyinka dadweynaha Itoobiya, islamarkaana waa mid aan ka hor imanaynin heerarka caalamiga.
5. Waa mid kudhisan iskaashiga iyo horrumarka dalalka jaarka ah.
6. Waa mid kudhisan khilaafaadka oo sinabadgalyo loo xaliyo.

Arimaha ay Itoobiya u qabmudane dalalka Afrika waxaa kamida kuwan hoos ku xusan.

- Hirgalinta ururka midawga Afrika.
- Xalinta khilaafaadka dalalka Afrika.
- Dalalka Afrika inay yeeshaan xidhiidh dhaqaale oo adag ayay Itoobiya kudadaalaysaa.

Gunaanadka

Bare! qodobada ugu muhiimsan ee cashirka soo gabagabee cashirkana soo dhamaystir.

JAWAABAHA LAYLISKA GUUD EE CUTUBKA

I. Run/Been

1. Run
2. Run
3. Run
4. Run
5. Been

II. Isku aadi

1. B
2. Kh
3. X
4. T
5. Kh
6. X
7. T

III. Buuxi meelaha banaan

1. Tartan siyaasadeed oo xor ah, saraynta sharciga, cad-cadaan iyo la xisaabtan, saraynta, codka tirada badan iyo dhawrista cida laga tirada badan yahay.
2. Sharci dajinta, sharci Hawl-gal iyo garsoorida.

IV. Kadooro

1. J
2. X
3. X

V. Jawaabaha gaagaaban

1. Saddexda haayadood ee dawladu ka kooban tahay. Kuwaas oo kala ah
  - ❖ Sharci dajinta.
  - ❖ Sharci Hawl-galta iyo
  - ❖ Garsoorka

Saddexda haayadood waa kuwa isku dheelitiran
2. Su'aasha labaad jawaabteeda si aad u heshaan. Waxaad akhridaan Hawl-galaha dawlada Federaalka iyo kuwa deegaanada.

Tusaale qorshaha waxbarashada

1. Mabaadiida nidaamka Dimuqraadiyada

Xiliga	Hawl-galaha Bare!ka	Hawl-galaha ardayga
8'	Hordhaca Mabaaduda nidaamka Dimuqraadiyada cashirka ka sheekaynaya, su'aalaha, ku jiris ardaydu waxay ka fahmeen hasheegaan.	Sida ay ardaydu u fahmeen ha uga jawaabaan
20'	Sharaxaad - Tartanka siyaasadeed ee xorta ah cashirka ka sheekeynaya ardaydu ha akhriyaan. - Layliska 1aad shaqi ha uga shaqeeyaan. - Saraynta sharciga cashirka ka sheekaynaya ardaydu ha akhriyaan.	- Xusuus dhawr haka qortaan cashirka. - Layliska 1aad shaqsi shaqsi ha uga shaqeeyaan. - Ardaydu jawaabaha iyo su'aalaha sifiican ha uga qayb qaataan. - Xusuus dhawrkooda arday si haboon ha u akhriyaan
5'	Xoojin - Xiisada qodobada fiirada gaarka lasiiyay si ay ardaydu xusuustaan su'aal ahaan galoowaydiiyo. Gunaanadka - Ujeedooyinku cashirka maanta inay ardaydu fahmeen hala hubiyo.	- Su'aalaha ay ardaydu waydiiyaan jawaab haboon halaga bixiyo - Waxay ardaydu cashirka ka fahmeen hasheegaan
7'	Saraynta sharciga cashirka ka sheekeynaya layliska labaad ee kamidka ah ardaydu gurigooda kagasoo shaqeeyaan	Layliska lasiiyay waa inay ardaydu urigooda kaga soo shaqeeyaan

CUTUBKA 2: SARAYNTA SHARCIGA

(10-Xiisadood)

Ujeedooyinka guud ee cutubka

Ka dib dhammaadka cutubkan, ardaydu waxay awoodi doonaan inay:

- Gartaan Dastuurka dawlada, iyo sharciyada kale.
- Fahmaan arrimaha uu sharcigu ilaalinayo iyo faa’iidada ay leeyihiin.
- Gartaan Faa’iidada anshaxa.
- Dareemaan Sirta qoyska oo lasheegaa dhibaataada ay leedahay.
- Gartaan Awooda dadka dawlada iyo dadwaynuhu doorteen awoodood, sida loo xadiday.

T.T	Waxbarasho	Ujeedooyinka ofaah-faahsan	Kaabayaasha Barista
1.	Sharci dawladd	• Nuxurka iyo muhiimada uu leeyahay Dastuurka Federaalka ha faah-faahiyaan.	• Nuxurka iyo muhiimada uu leeyahay Dastuurka Federaalka ha faah-faahiyaan.
2.	Anshaxa	• Anshaxa laga rabo ayay sheegayaan. • Anshaxa wanaagsan ee ay bulshada u soo dhawaynayso ayay yeelanayaan.	• Sawir tilmaamaya qof wayn oo wax salaamaya. • Ka qaybgalka ololayaasha shaqo.
3.	Xadeynta awoodeed	• Baahida loo qabo in la xaddido awoodaha masuuliyadeed	
4.	Sirta	• Sirta qoysku waxay tahay ayay sheegi doonaan. • Dhibaatooyinka ka dhalan kara sirta qoyska oon la ilaalin ayey faah-faahin doonaan.	
5.	Musuq-maasuqa	• Waxay sheegayaan macnaha musuqmaasuqa • Arrimaha musiqsiga sii balaadhinaya ay Sharaxaadayaa	• Wargayska ay soo saarto Komishanka la dagaalanka musuqmaasuqa ee Federaalka buugaagta iyo jara’iidka iyo sawirada

2.1. DASTUURKA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Dastuurka federalka iyo kuwa deegaanada.
- Bayaanada iyo xeerarka kala duwan.
- Sharciyada kala duwan.

Macnaha Dastuurka Federaalka

- Dastuurka Itoobiya maxaa looyidhi waa mid federaaliya.
- Bare! Cashirkii hore waxay ardaydu ka fahmeen ayagoo tixraacaya dastuurka wax haka sheegaan.
- Dastuurka Itoobiya waxa uu Federaal u noqday ardaydu iyagoo laba-laba ah hakawada hadlaan.
- Igudanbayntana adigoo su'aalaha ka jawaabaya qaybaha kale ee casharka u gudub. Sababta dastuurka Itoobiya waa fadaraali looyidhi waxaa soo koobaya qodobka hoos buxusan.
- Sababta looyidhi dastuurka Itoobiya waa mid federaliya waxaa weeye. Dastuurka waxaa sameeyay ansixiyayna dawlada deegaanada islamarkaana waa sharci aywada jir ahaan, udajisteen.

Hawlgal

- Bare! layliska koowaad ardaydu ha akhriyaan kadibna shaqsi shaqsi ha uga shaqeeyaan. Jawabahoodana ha loo saxo.

2.1.1. Macnaha Dastuurka Federaalka iyo

Marka aan leenahay dastuurka federaalka waxaan ujeedna bulshooyin, dhaqan, taariikh iyo deegaanada kala duwan leh ayaa wadar ahaan ugu heshiiyay islamarkaana wuxuu tilmaamaya, wada noolaanshaha bulshooyinka iyo danaha wadar ahaaneed ee ay leeyihiin.

Qodobada ugu muhiimsan ee Dastuurka Federaalka iyo waxaa kamida kuwan hoos ku xusan.

- Dastuurka Federaalku waa heshiis sharci oo ay ku heshiiyeen bulshooyinka kala duwan islamarkaana waa mid ilaalinaysa xuquuqdooda iyo faa'iidooyinkooda.
- Dastuurka waxaa diyaariyey dawlada deegaanada ee loo aas-aasay dawlada Federaalka
- Dastuurka Federaalka waa sharciga u sareeya ee dalka dhammaan sharciyada ka hor imanaya dhaqan gal ma'aahanayaan.

2.1.2. Muhiimada Dastuurka Federaalka iyo

Su'aasha Hordhaca

- Faa'iidooyinka dastuurka Federaalka faah-faahiya.
- Bare! Su'aashan arday si kooban hakaga jawaabaan waxaa ay ardaydu ku jawaabaana sabuurada ku qor.

Hordhac ahaan maadaama ay hada ka hor Itoobiya Dastuur lahayd dastuuradi hore iyo kan cusub adigoo isbar-bar dhigaya faa'iidada dastuurka sikooban u faah-faahi.

Hawlgal

- Kadib ardaydu markay akhriyaan layliska labaad shaqsi-shaqsi ha u akhriyaa.
- Layliska soo gabagabee kadibna cashirka qaybtiisa kale ugudub su'aalaha waxaa loo soo dhigo karaa sidan hoos ku qoran.

Su'aasha 1aad. haddii uuna dastuur lawada leeyahay jirin dadwaynuhu mayeelanayaan ujeedo ay wadaagaa wax isku xidhmayaana majiro.

Su'aasha 2aad. Dawlada federalka iyo kuwa deegaan ku waxay leeyihiin dastuur u kala gaara.

Su'aasha 3aad. dawlada, deegaan ku waxay leeyihiin dastuur ugaara laakiin waxaa ak dhexeeya dastuurka Federaalka iyo haddii uuna dastuurka federaalku jirin wadan gaar ahaaneed majireen.

Sharaxaad

- Muhiimada iyo macnaha dastuurka Federaalka iyo maadaama ay Sharaxaad ku filan laga bixiyay. adigoo mid-mid u soo qaadanaya cashirka soo gabagabee.

2.1.3. Sharcigu Faa'iidooyinka uu u leeyahay Muwaadiniinta

Su'aasha Hordhac

- Dadka marka lagu xad gudbo sababta ay xarumaha sharciga u tagaan maxay idinla tahay.

Bare! su'aashay si ay ardaydu uga jawaabaan dhiiri gali jawaabta saxda ah buugaagtooda ha ku qortaan.

- Kadibna adigu katala bixi su'aasha qodobadan soo socda ayaad sheegi kartaan, dadka xuquuqdooda marka lagu xadgudbo. Sababta ay sharciga u hortagayaan maadaama cidkasta sharcigu kasareeyo waa si loo sugo xuquuqdood.

Hawlgal

- Bare! layliska 3aad cashirka ka sheekaynaya khaddar iyo Jaamac iyagoo tixraacaya koox-ahaan ha uga shaqeeyaan.
- Kooxaha siduu fasalku yahay u abaabul koox kastana yayna kabadan. 7 (todoba qof) cashirka marka hore si shaqsi ahaan ah ha u akhriyaan kadibna koox ahaan, ugu danbaystana jawaabaha layliska 3aad fasalka ha u soo bandhigaan.
- Koox kastaa mid wada hadalka u hogaamiya iyo qof hadalada u qora waa inay yeeshaan.
- Ardaydu waxyaabaha la soo dhigay haday su'aal kaqabaan halaga qanciyo.
- Ugu danbayntii dadka marka lagu xadgudubo waa inay tagaan goobta sharciga u qaabilsan.

Hawlgal

- Bare! layliska 4aad ardaydu ha akhriyaan kadibna shaqsi shaqsi ha uga shaqeeyaan, ardaydu su'aalaha waxay u adeegsan karaan qodobadan hoos ku qoran.

Su'aasha 1aad. Damaanada sharciga dadku waxay ugu baahan yihiin waa in Hawl-gal-sharci la fuliyo ama in Hawl-gal sharci dara ah la fuliyo.

Su'aasha 2aad. muwaadniintu damaanada sharciga waxay ugu baahanyihiin waa si xuquuqda loo sugo waajibaadka sharci ee saarana gutaan.

Su'aasha 3aad. Iyo 4aad ardaydu yaynan kabixin dastuurka.

Gunaanadka

Qodobada iyo ujeedooyinku uu cashirku ka kooban yahay maadama ay si haboon u faah-faahsan yihiin adigoo mid-mid u soo qaadanaya Sharaxaad kooban ka bixi.

2.2. ANSHAXA (2-XIISADOOD)

- Dhalinayaro Hawl-galo kala gad-gadisan qabanaya.
- Sawiro kala duwan.

2.2.1. Anshaxa ay Bulshadu ka filayaan ardayda

Su'aasha Hordhaca

- Shaxda soo socota buugaagta ku qoran kadibna waxaad shaxda ku buuxisaan anshaxa wanaagsan ee bulshadu idinkoo doonaya.

Bare! Ardaydu anshaxa dhaliyarada deegaankooda hasheegaan waxaa haboon inay sawir ahaan waxay fahmeen u soo bandhigaan.

- Ardaydu anshaxooda iyagoo qiimeenaya shaxda ha buuxiyaan kadibna iyaga oo buugaagta kala badalanaya midba midka kale anshaxiisa hakala sheekaysto.
- Ugu danbayntana qodobadan soo gabagabee u gudbi ardayda.

- ❖ Arrimaha anshaxa ee shaxda ku xusan marka laga reebo mid ka mid ah kuwa kale waa kuwo fiican.
- ❖ Bulshadu anshax wanaasan waa in muhiimada lasiiyaa.
- ❖ Anshaxa wanaagsan muhiimad uu u leeyahay koriinka wadanka iyo nabadgalyada ardayda halaga dhaadhiciyo.
- ❖ Kobcinta anshaxa wanaagsan doorka ay bulshadu ku leedahay in lamujiyo, tusaale ahaan.
  - Qoyska.
  - Dugsiga waxbarashada iyo.
  - Kaalinta bulshada.

Hawlgal

- Bare! si ay ardaydu layliska 5aad uga shaqeeyaan shaxda ku xusan buuga si waa wayn sabuurada ugu qor, tusaalooyinkana u faah-faahi kadibna layliska koox-koox ahaan ha uga shaqeeyaan.
- Su'aasha 2aad in waalidka loodirmo iyo in qofka wayn la xurmeeyo waa wax laga tagay qoraalka odhanaya ardayda inta taageersan iyo inta kasoo horjeeda adigoo garsoore u saamaynaya doodsii.
- Si waxbarashada loo xoojiyo dadka caanka ah ee deegaanka iyadoo lamarti qaadayo ardayda ha u sheegaan anshaxa wanaagsan iyo waalidka loo dirmo, dadka waawayna laxurmeeyo.
- Bare! anshaxa wanaagsan inuu horay usoo jiray hadana jiro dibna u jiri doono ilbaxnimadooda ayna tirtiraynin ardayda kadhaadhici.
- Ardaydu dhaqamada xun-xun ee dhalinyarada deegaankooda ka muuqata qoraal ha kasoo sameeyaan xalkana hasoo jeediyaan.

- Ugu danbayntii ujeedada casharka adigoo qiimaynaya cashirka soo gaba gabee.

Bulshadu waxay Ardayda ka Filayso

- Sababta dhalinyarada fiirada gaarka loo siinayo maxay tahay haddii ay dhalinyaradu anshax wanaagsan yeelan waydo jiritaanka wadanku halis ayuu galayaa. Anshaxa wanaagsan ee dhalinyarada laga filayo waxaa ka mid ah.
- ❖ Jiilka hada maadaama uu ka soo socdo xidhiidh la yeelanayo
- ❖ Dhalinyaradu maadaama ay yihiin maddaxdii wadanka iyo masuuliyiintii mustaqbalka waxaa loo baahan yahay in anshaxa dhalinyarada fiira gaara lasiiyo

Bulshadu anshaxa wanaagsan ee ay ardayda ka filayso waxaa ka mida:

- Arrimaha ay bulshadu heshiiska kutahay oo la tixgaliyo.
- Qof kasta oo la ixtiraamo.
- Qoyska iyo dadka oo la taakuleeyo gaar ahaan silooga baxo dib udhaca iyo saboolnimada.
- Kala duwanaanshaha oo la tixgaliyo.
- Muhiimada shaqadu ay leedahay oo labarto islamarkaana shaqaale karti leh la noqdo.
- Gardarada oo laga fogaada.
- Dadka aqoonta sare leh oo la ixtiraamo.
- Dhaqamada xun-xun oo laga fogaado.
- Hawl-galaha horumarka oo laga qayb gamudane.
- Waxyaalaha shaqsiga iyo bulshadaba waxyeelaynaya oo laga fogaado.
- Runta oo lagu dadaalo.

Gunaanadka

- Ugu dambayntii qodobada ugu muhiimsan ee cashirka adigoo soo qaadanaya soo gaba-gabee cashirkii maanta.

2.3. XADAYNTA AWOODEED (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Sawir muujinaya qof shaqooyin badan qabanaya oo kuwareersan.
- Xeerar kala duwan oo masuuliyad tilmaamaya.
- Bayaano kala duwan.
- Taagtooduhu siday ukala hooseeyaan.

2.3.1. Muhiimada ay Leedahay Awood-Xadaynta Masuuliyiinta Dawlada

Su'aasha Hordhaca

- Dadka masuuliyiinta dawlada layidhaahdo waa kuwee?
- Maxaa loo xadaynta awooda masuuliyiinta dawlada?
- Si ay ardaydu uga jawaaban su'aalaha dhiirigali halagu sameeyo jawaabahoodana buugtooda hakuqoraan, kadibna fikirka Gunaanadkata ardayda u soo jeedo, fikirka Gunaanadkatu qodobadan hoos ku qoran ayuu ka koobnaan karaa. Sababta masuuliyiinta dawlada looxadidayo waxaa weeye.
- Inayna kuxadgudbin xuquuqda dimuqraadiyadeed ee muwaadiniinta.
- Saraynta sharciga inaan lagu xadgudbin.
- Nidaamka cad-cadaanta iyo laxisaabtanka in ladhaqan galiyo.
- Bulshadu inay xarumaha dawlada ka hesho adeeg hufan.
- In laga hortago eexda iyo sharci darada.

Hawlgal

- Layliska 6aad si ay ardaydu uga shaqeeyaan koox-koox u qaybi kadibna cashirka odhanaya ardaydu ha akhriyaan su'aalaha layliskan koox-koox ahaan fasalka gudihiiisa ha uga shaqeeyaan.

- Ardaydu markay koox ahaan layliska uga wada hadlaan Sharaxaad kasoo jeedi.
- Qodobada gunaanadka waxay ka hadlayaan arrimahan hoos ku xusan.

Su'aasha 1aad. mudane Geele waa in awoodiisa laxadidaa haddii kale wuxuu noqonayaa kaligi taliya dhibaato abuura.

Su'aasha 2aad. Haa, qofna siduu doono mayeeli karo.

Qof kasta wuxuu leeyahay, dhinac, adag iyo dhinac jilicsan ee qofka, qofkale ayaa u dabooli kara si kastaba ha ahaatee qofna dhamaan masuuliyadaha oo dhan, maqaban karo masuuliyaduna waxay ku habboon tahay in laqaybsado.

Su'aasha 3aad. Awooda dadka oo laxadido qof kastana heerka ay aqoontiisku tahay masuuliyada ku haboon loo dhiibo.

Hawlgal

- Bare! layliska 7aad koox-koox ahaan ha uga shaqeeyaan jawaabahoodana fasalka ha u soo bandhigaan.
- Ugu danbayntana ujeedada, cashirka ardaydu si ay wax ugu fahmaan su'aal iyo jawaab ahaan waydiii, gabagabada layliska 6aad qoraalka ku hoos qoran ha adeegsadaan.

Sharaxaad

Ujeedada cashirka maadaama oo Sharaxaad ku filan laga bixiyay arrimo kale iyada oo la soo qaadanayo cashirka waa la xoojin karaa.

Gunaanadka

- Ugu danbayntii Bare! ujeedada cashirka maanta adigoo soo koobaya ardayda su'aalo waydii cashirkana soo gabagabee.

2.4. SIRT (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Sawir muujinaya qoys wada hadlaya.

2.4.1. Sirta Qoyska

Su'aasha Hordhaca

- Sirta qoyskeenu ayayna dibada u bixin iyadoo la leeyahay ma maqasheen?
- Sirtu ma wax meel kasta iska yaala ama loo xidhaa?

Bare! sirta qoyska cashirka ka sheekayna su'aalaha ku jira ardaydu ha ka shaqeeyaan.

Hawlgal

- Kadibna sirta qoyska waxa ay ka dhigan tahay iyo waxa aan sirta qoyska ahayn ardaydu ha kala saaraan arrintan waxay ardaydu saamayn karaan iyagoo arrimaha shaxda ku qoran shakhsi ahaan u eegaya. Kadibna fasalka, afar kooxood ha loo qaybiyo koox kastaana hal arrin ha ka hadasho go'aanka ay gaadhaan fasalka ha u soo bandhigto.
- Sidoo kale ardaydu iyagoo ka faa'iidayanaya degaankooda, dhaqanka iyo waayo arragnimadooda arrimaha kale ee ay u arkaan sirta qoyska ha soo ururiyaan.
- Kadibna Bare! adigoo tusaale ka dhiganaya sirta qoyska haddii ay gaadho qof ka baxsan qoyska dhibaataada ka imankarta su'aasha xooji.
- Tusaale ahaan sirta qoysku haddii ay dibada u baxdo nabadgalyada qoysku halis ayay galaysaa.
- Sirta qoyska haddii ayna qoyska kaliya ku koobnaan khilaaf ayaa qoyska soo dhex galaya.

Hawlgal

- Layliska sideedaad ardaydu koox koox ahaan ha uga shaqeeyaan jawaabahana fasalka ha u soo bandhigaan.

2.4.2. Dhibaataada ka dhalankarta xafidaad la'aanta Sirta Qoyska

Su'aasha Hordhaca

- Sirta qoyska oo aan la ilaalin dhibaataada ka dhalankartaa maxay tahay?
- Sirta qoyska oo aan la ilaalin awgeed qoys ay dhibaato u gaadhay ma taqaanaan? haddii aad taqaanaan saaxiibadiin u sheega.
- Bare! su'aalahan haddii ay ardaydu wax ka garanayaan dhiiri gali.

Hawlgal

- Kadibna ardaydu "Qulfiga" cashirka odhaanaya shakhsi shakhsi ahaan ha uga akhriyaan dhibaataada qoyska "Xaawa" ku dhacday iyo sababta ay ugu dhacdayna su'aal ahaan u waydii.
- Bare! qoyskan kor ku xusan maadaama uuna sirtiisi ilaalin dhibaataada ku dhacday Sharaxaad ka bixi.
- Bare! layliska Sagalaad iyo Tobnaad ardaydu koox koox ahaan ha uga shaqeeyaan kadibna su'aal iyo jawaab ahaan ha loo soo bandhigo.
- Sixitaan ahaan ardaydu waxay tixtaac ka dhigan karaan cashirka "Qolfiga" ka sheekaynaya.

2.5. MUSUQMAASUQA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Sawir muujinaya qof xafiis dawladeed Hawl-gal ka soo qabanaya oo markii uu safka ay dadku ku jireen galay guno bixiyay kadibna dadkii ka horeeyay inta la dhaafiyay arrintiisii loo qabtay iyo sawir kale oo muujinay dad arrintan ka soo horjeeda.
- Sawirada ay soo saartay Komishanka la dagaalanka musuqmaasuqa ee fadaraalka.

2.5.1. Musuqmaasuqa hay'adaha Dawliga iyo kuwa aan dawliga ahayn

Su'aasha Hordhaca

- Waxaad sheegtaan Komishankaha dawliga iyo kuwa aan dawliga ahayn ee degaan-kiina musuqmaasuqa ka dhici kara?
- Haddii uu qoyskiina qof ka mid ah ama idinku xafiis aad dan ka yeelateen kadibna ay dhibaato idinka soo gaadhay saxiibadin uga shekeeya.
- Ardaydu su'aalaha koox koox ahaan ha uga shaqeeyaan kadibna jawaabaha ha soo bandhigaan.

Hawlgal

- Cashirka ka sheekaynaya "Gudiga" ardaydu shakhsi-shakhsi ahaan ha u akhriyaan layliska 11aad koox-koox ahaan ha uga shaqeeyaan.
- Layliskan ardaydu iyagoo koox-koox ahaan xogta ku qoran shaxda ha barbardhigaan hana kawada hadlaan go'aanada ay gaadhaana ha soo bandhigaan. Layliska waxa laga tixraaci karaa qodobadan hoos ku xusan.
- *Su'aasha 1aad.* musuqmaasuq ayaa la sameeyay.
- *Su'aasha 2aad.* Musuqmaasuqa ayaa la sameeyay waa eex
- *Su'aasha 3aad.* Musuqmaasuqa waxa saameeyey xubnaha gudiga.
- *Su'aasha 4aad.* Musuqmaasuqa waxay dhibaato ka soo gaadhay Ayaan iyo Guuleed.
- *Su'aasha 5aad.* Waxay ahayd in ogaysiis la sameeyo shuruudaha tartankana la ilaaliyo.

Musuqmaasuqa hay'adaha Dawliga iyo kuwa aan dawliga ahayn

Musuqmaasuqu waa arrin ka dhacda Komishankaha dawliga iyo kuwa aan dawliga

ahayn. Musuqmaasuqa waxaa saamayn kara shaqaalaha adeega bixiya waxayna ku saamayn karaan dadka loo adeegayo. Sidoo kale musuqmaasuq wuxu ka iman karaa marka uuna nidaamka adeeg bixinta la hayn cadcadaan iyo la xisaabtan, xeerar, iyo sharciyo u gaar ah adeega.

Gunaanadka

- Musuqmaasuqu waa fal danbi meelo kala duwan ka dhici kara. Komishankaha dhibaatooyinka musuqmaasuq ee ka muuqdana waxa ka mid ah.
- Haddii ayna jirin sharciyo iyo xeerar lagu shaqeeyo.
- Sharciga iyo xeerasha shaqada lagu xadgudbo.
- Qaraabanimo iyo saaxiibtinimo eex lagu sameeyo.
- Daacadnimo la'aan.
- Hunguri weyni (hanwayni).

Hawlgal

- *Su'aasha 1aad.* Layliska laba iyo tobnaad arrimaha musuqmaasuqa ah ee ku xusan ardaydu iyagoo tixraacaya koox koox ahaan ha uga shaqeeyaan jawaabahana fasalka ha u soo bandhigaan.
- *Su'aasha 2aad.* Su'aasha labaad ardaydu iyagoo afar kooxood isku qaybinaya xafiis musuqmaasuqa ka dhici kara bandhig ahaan ha u soo jeediyaan.

JAWAABAHA LAYLISKA GUUD EE CUTUBKA

I. Run/Been

1. Run, 2. Been. 3. Been

II. Isku aadi

1. J. 2. X. 3. B&T. 4. Kh. 5. T

III. Halka banaan buuxi

1. Ilaalin
2. Xad

3. Kuwa sharciga dugsigiina ilaaliya, ee aaminka ah, ee xilkooda ka soo baxa wadankoodana jecel.

IV. Ka dooro

1. J.   2. J.   3. J.

V. Jawaabaha gaagaaban

1. Dastuurka fadaraalku wuxu ku salaysan yahay sinaanta dad weynaha iyo midnimada.

2. Sababta awooda masuuliyiinta loo xadidayo waa si loo xaqiijiyo saraynta sharciga.
3. Waa si ayna masuuliyiintu awoodooda wax ka baxsan muwaadiniinta xadgudub ugu samayn.
4. Waxkasta oo nabadgalyada iyo amniga qoyska ilaalinaya waa sirta qoyska.
5. Siyaabaha uu musuqmaasuqu xafiisyada uga dhici karo waa qaraabo kiilnimo iyo sharciga iyo nidaamka oo lagu xadgudbo.

Xilliga	Hawsha Bare!ka	Hawsha ardayda
10'	Hordhaca Ardaydu maadaama ay dastuurka cashiradii hore ku fahmeen muhiimada dastuurka Federaalka fakir ha ka bixiyaan fikirka ay soo jeediyaana sabuurada ku qorn.	Fikir la soo jeediyo.
20'	- Cashirka oo laga hadlo. - Ardaydu waxa ay fasalka gudihiisa kaga shaqaynayaan oo la qeexo. - Ardaydu marka ay fasalka gudihiisa Hawl-galka Hawl-galayaan oo la dabagalo. - Ka qayb galka ardayda oo kor loo qaado. - Su'aalaha oo laga jawaabo. - Wada hadalada ardayda oo dabagal lagu sameeyo lana hogaamiyo. - Fikirka gabagabad oo la soo jeediyo. - Sixitaan la sameeyo.	- Dhagaysi. - Amarka oo la fuliyo. - Hawl-galaha la faray oo la fuliyo. - Hawl-galaha koox ahaaneed oo laga qayb qamudane. - Su'aalo la soo jeediyo. - Wadahadalada oo fikir laga soo jeediyo. - Fikirka Gunaanadkata oo la soo jeediyo. - Sixitaan la sameeyo.
5'	- Cashirka maalinta iyo ujeedadiisa oo su'aal ahaan loo soo jeediyo. - Cashirkan maalinta la soo koobo Gunaanadka - Cashirka iyo ujeedooyinkiisa oo la hubiyo in ay ardaydu fahmeen.	- Su'aalaha oo jawaab haboon laga bixiyo. - Ardayda oo Gunaanadka cashirka ka jawaabta su'aalaha la waydiiyiyo

CUTUBKA 3: SINNAANTA

(8-Xiisadood)

Ujeedooyinka guud ee cutubka

Ka dib dhammaadka cutubkan, ardaydu waxay awoodi doonaan inay:

- Gartaan Sinaanta, shucuubta iyo qowmiyadaha Itoobiya iyo xuquuqda siman ay leeyihiin.
- Fahmaan Sinaanta raga iyo dumarka.
- Ogaadaan dadka naafada ah sida ay dadka kale ula siman yihiin

T.T.	Cashirka	Faahfaahinta ujeedooyinka	Kaabayaasha Barista
1.	Sinaanta iyo si siman wax uga faa'iidaydiga.	• Sinaanta qoomiyadaha Itoobiya iyo si siman wax u qaybsiga Sharaxaad halaga bixiyo.	• Dasuurka J.D.F.I.
2.	Luuqadaha qoomiyadaha iyo shucuubta.	• Sinaanta luuqadaha qoomiyadaha iyo shucuubta	• Dastuurka J.D.F.I.
3.	Sinaanshaha jinsiga.	• Arrimaha ka imanaya waa in lala hal gamo. • Dumarku qoyskooda iyo xaaskoodaba xuquuq siman ayay ku leeyihiin. • Sinaanta dumarka waa in la dhawraa.	• Siyaasada dumarka ee qaranka J.D.F.I.
4.	Xuquuqda Naafada.	• Waxay tilmaamaan hadaan xuquuqda naafada aan la ilaalin dhibaatooyinka ka imankara.	
5.	Faa'iidada tixgalinta sinaanta diinta.	• Arrimo ka hadlaya sinaanta diinta iyo faa'iidooyinka ay leeyihiin tusaale ahaan ardayda usoo bandhig.	• Dastuurka J.D.F.I.

3.1. XUQUUQDA SINAANTA IYO SI SIMAN WAX UGA FAA'IDAYSIGA

- Kaabayaasha Barista
- Dastuurka J.D.F.I
- Xuquuqaha aadanimoo ee jamciyada quruumaha ka dhaxaysa.
- Xuquuqaha dadka laga tirada badan yahay.
- Khariirada Itoobiya oo ay ka muuqdaan qoomiyado kala duwan.

Su'aasha Hordhaca

Maxay tahay faa'iidada Sinaanta qoomiyadaha, quruumaha iyo shucuubta Itoobiya?

- Bare! su'aashan ardaydu fikirka ay ka qabaan ha soo jeediyaan jawaabaahana buugtooda ha ku qoraan.
- Awaabaha ay soo jeediyeen sida ay xidhiidh ula leeyihiin cashirka hoos ku qoran ardaydu ha eegaan.

Xuquuqda Sinaanta iyo si siman uga Fa'a'idaysiga

Dastuurka J.D.F.I wuxuu sicad u xeerinayaa sinaanta shucuubta iyo qoomiyadaha Itoobiya xuquuqda sinaantu waa mid siyaasadeed waxayna tilmaamaysaa bulsho sida ay bulsho kale ula siman tahay. Si siman wax uga faa'iidaySIGUNA, waxay ka dhigan tahay horumarka wadanka oo si siman looga wada faa'iidaysto. Guud ahaana xaqiijinta sinaanta dadweynuhu waxay abuuraysaa midnimo, iyo bulsho kamidaysan xaga dhaqaalaha.

Hawlgal

- Bare! layliska 1aad ee ka sheekaynaya Axmed iyo Guuleed ardaydu ha akhriyaan kadibna koox-koox ahaan ha uga shaqeeyaan jawaabahana fasalka ha u soo bandhigaan.
- Bare! jawaabaha ardayda u sax soona gabagabee cashirka waxay ku doodayso Axmed iyo Guuleed immaabeeyt inaad taageersan tahay umuuji ardayda.

- Layliska 2aad si ay ardaydu uga shaqeeyaan qodobka 25aad ee dastuurka Itoobiya u akhri.

3.1.1. Sinaanta Shucuubta iyo Qoomiyadaha iyo si siman wax uga wada faa'iidaySIGA

Su'aasha Hordhaca

- Marka aan leenahay Itoobiya waa muusiyamka qoomiyadaha maxaan ujeednaa?

Bare! ardaydu markay eegaan sawirka buugooda ka muuqda fikir ha ka soo jeediyaan si su'aasha kor ku xusan si ay uga jawabaana dhiiri gali ugudanbayntana Bare! marka la leeyahay, Itoobiya waa muusiyamka qoomiyadaha inay ka dhigan tahay qoomiyadaha afafka kala duwan ku hadla islamarkaana taariikhda kala duwan ee Itoobiya inay ku saabsan tahay Sharaxaad ka bixi.

Cadaymaha Xuquuqaha Sinaanta Qoomiyadaha Shucuubta iyo si siman uga wada faa'iidaySIGA.

Qodobka dastuurka ee 39aad qodob-hoosaadyadiisa 2aad & 3aad waxay, xaqiijinayaan. Sinaanta qoomiyadaha iyo shucuubta Itoobiya. Qodob hoosaadka 2aad wuxuu qeexayaa qoomiyad kastaa inay xaq uleedahay inay luuqadeeda, taariikhdeeda iyo dhaqankeeda horumariso. Qodob hoosaadka 3aadna wuxuu qeexayaa in ay qoomiyaduhu leeyihiin xuquuq ay isku maamulaan Komishankaha dawladana si siman uga qayb qaataan.

Umad kastaaba waxay leedahay dhaqan, iyo taariikh ugaara dhaqanka, taariikhda iyo luuqadaha Itoobiyaana waxay ka kooban yihiin luuqadaha, dhaqamada iyo tariikhda kala duwan ee Itoobiya sidoo kale majirto qoomiyad qoomiyad kale ka saraysa sidaas daraadeed qoomiyad kastaa waxay xaq u leedahay inay horumariso dhaqankeeda, luuqadeeda iyo taariikhdeeda.

Hawlgal

- Bare! shucuubta cashirka ka sheekaynaya ardaydu ha akhriyaan kadibna layliska

3aad koox-koox ahaan ha uga shaqeeyaan, fikradahan soo socdana soo koobid ayaa loo adeegsan karaa.

- Xuquuqda ismaamulka faa'iidooyinka ku jira waxaa kamida.
  1. Koriin siman ayay keenaysa.
  2. Horumar la gaadho ayay keenaysaa.
  3. Dadwaynaha deegaanka ayaa horumarku ka faa'iidayanaya.
- Su'aasha labaad ardaydu si ay uga jawaabaan cashirka.
- Wada noolaanshuhu wuxuu keenayaa iskaashi iyo xuquuqda ismaamulka horumarin luuqada iyo dhaqanka iyo horumarinta deegaan iyo khayraadka oo si siman looga wada faa'iidaysto.

Hawlgal

- Bare! ardaydu si ay layliska 4aad uga shaqeeyaan layliska 3aad dib ha uga akhriyaan jawaabha su'aalahan buugooda haka baadhaan. Kadibna layliska su'aal iyo jawaab ha u soo bandhigaan ugudanbayntana jawaabta saxda ardayda u sheeg.
- Su'aasha 1aad layliska 3aad su'aashiisa koobaad ayay jawaabtu tahay su'aasha 2aad xuquuqdani inay dastuurka ku jirto waxay cadaynaysaa labada goleba in wakiilo lagu leeyahay.

Gunaanadka

- Shucuubta iyo qoomiyadaha Itoobiya korinkoodu hada masina sidaas daraadeed deegaanada dib udhacay waxaa loo baahan yahay in Hawl-galo dheeriya laga qabto arintaas iyadoo laga duulayana waxay dawladu samaysay, taakulayn, gaara in la siiyo deegaanada dib u dhacay, tusaale ahaan raga iyo dumarku degaamadan dhinaca hogaaminta isku meelmataagna

hadaba arintan si wax looga qabto dawladu waxay ku jirtaa dadaal, dheeriya gaar ahaan dawladu waxay culays saaraysaa horumarka deegaanada soo koraya.

3.2. BAAHIDA LOO QABO SUGIDA SINAANSHA LUUQADAHA, DIIMAHA IYO DHAQANADA KALA DUWAN EE ASTAAMAHA U AH QARAMADA QOOMIYADAHA IYO BULSHOYINKA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Dastuurka J.D.F.I.
- Siyaasada tababarada iyo waxbarashada.

Su'aasha Hordhaca

- Waxaad faah-faahisaan faa'iidooyinka dhawrista xuquuqaha qoomiyadaha iyo shucuubta.
- Xuquuqaha oo aan la ilaalin maxaa dhibaato ah oo ka iman kara?

Su'aalahan ardayda si faah-faahsan ha uga jawabaan dhiiri gali jawaabaha ay soo jeediyaana sabuurada ku qor kadibna fikirka Gunaanadka soo jeedi. Qodobadan soo socdana soo Gunaanadkaahaan ayaad u adeegsan kartaa.

- Hada ka hor xuquuqaha qoomiyadaha dhaqanka iyo luuqadahooda looma tixgalin jirin hase ahaatee dastuurka cusub ee Itoobiya wuxuu tixgalin buuxda siinayaa dhaqanka iyo luuqadaha Itoobiya qoomiyad kastaana waxay xaq u leedahay inay luuqadeeda wax ku barmudane islamarkaana taariikhdeeda horumariso arintanina waxay keenaysaa inay siwada jira qoomiyadaha Itoobiya uwada noolaadan.

Xusuusin

- Si casharka si fiican loogu fahmo waxaa haboon in la eego dastuurka J.D.F.I iyo siyaasada tababarka iyo waxbarashada.

Hawlgal

Layliska 5aad si ay ardaydu uga shaqeeyaan marka hore Sharaxaadta cashirka ha akhriyaan kadibna layliska koox-kooxo ahaan ha uga shaqeeyaan jawaabahana fasalka ha u soo bandhigaan waxay sixitaan ahaan u adegsan karaan layliskii 3aad su'aashiisa 1aad

Su'aasha 1aad dhawrista xuquuqaha qoomiyadaha iyo shucuubtu waxay keenaysaa horumar wadan iyo isjeclaansho su'aasha 2aad xuquuqaha oo aan la ilaalin waxay keenaysaa is afgaran waa iyo isku dhac iyo horumarka dib u dhaca su'aasha 3aad waxaad fasalka ku martiqaadaa qof arrintaasi sihaboon uga hadla, haddii ay suurto gal noqon waydana waxaad xustaa gumaadkii (qayshibirka) ee muwaadiniinta lagu sameeyey.

Sharaxaad

- Cashirka qodobada iyo ujeedooyinka uu ka kooban yahay maadaama u si haboon u faah-faahsan yahay waxaad heli kartaa inaad si kooban uga hadasho.

Gunaanadka

Ugu danbayntii ardaydu waxaad u soo jeedisaa ujeedooyinki cashirkii maanta iyo su'aalo laxidhiidha kadibna cashirka soo gabagabee.

3.3. SINNAANTA JINSIGA (2-XIISADOOD)**Kaabayaasha Barista**

- Dastuurka J.D.F.I siyaasada qaranka ee arrimaha dumarka cadaymaha xuquuqaha aadanimo.

3.3.1. Sinaanta Dumarka**Su'aasha Hordhaca**

- Sawirka kor ku xusan maxaad ka fahantay.
- Bare! sawirka ardaydu shaqsi ahaan ha u eegaan kadibna laba-laba ha eegaan waxay sawirka ka fahmeena ha sheegaan.

Hawlgal

- Bare! 3-da dumarka ahi waxyaalaha ay ka hadleen ardaydu si fiican ha udhagaystaan hana akhriyaan kadibna layliska 6aad koox-koox ahaan ha'uga shaqeeyaan koox kastaana jawaabaheeda fasalka ha u soo bandhigto qodabadan soo socdana sixitaan ahaan bay , u adeegsan karaan.

Su'aasha 1aad. Dumarku waa qayb bulshada kamida islamarkaana waxay hooyo u yihiin muwaadiniinta aduunka wax kabadali kara waana hooyoyin iyo xaasas.

Su'aasha 2aad. Maadaama ay dumarku yihiin qayb bulshada kamida waa in loo sameeyo horumar, cadaalad ku dhisan haddii kale heerka horumarineed ee la'doonayo lama gaadhayo.

Su'aasha 3aad. Su'aashan haddii la awoodi karo cid kale hala waydiiyo fasalkana ha loo soo bandhigo.

Laba kooxood oo min 3-xubnood ka kooban samee kadibna haka doodaan maskaxda dumarka iyo ragu inay simantahay iyo in kale ugudanbayntiina waxaad ardayda u sheegtaa inay siman tahay.

● Xuquuqda Sinaanta Dumarka

Dumarku maadaama ay yihiin qaybkamida bulshada arrin aan iyaga laga qayb galin guul lagama gaadhayo hadaba Hawl-gal kasta oo horumarineed waa inay dumarku si siman uga qayb qaataan. arrimaha ka qayb-qaadashada dumarka caqabada ku ahna waa in xal loo helaa.

Tusaale

- Dhibaataadoodu haday, tahay mid laxidhiidha awooda waa in awooda dumarka kor loo qaadaa.
- Si ay horumarka uga qayb qaataana waa in caadooyinka xun-xun laga gudbo.
- Haddii ay jirto dhibaatooyin laxidhiidha xaga xuquuqdoodana xal-haloo helo.
- Xuquuqdoodana marka lagu xad-gudbo waxay, u baahan yihiin ilaalinta sharciga ugu dambeynta waxaa haboon

in caadooyinka iyo dhaqanka dumarka caqabada ku ah laga gudbo guud ahaan waxaa haboon in arrimahan soo socda la akhriyo.

- Siyaasada arrimaha dumarka.
- Datuurka J.D.F.I.
- Arrimaha kale ee dumarka la xidhidha.

3.3.2. Astaamaha Xuquuqda Sinaansho ee Dumarka

Su'aasha Hordhaca

- Xuquuqaha sinaanta dumarka maxaa qeexaya.
- Bare! su'aasha Hordhaca ardaydu laba-laba ha uga wada hadlaan kadibna fikirkoodu ha soo jeediyaan. Fikirka ay soo jeediyaana sabuurada halagu qoro.

Hawlgal

- Xusuusi .shaqsi-shaqsina ha u akhriyaan waxay, fahmeena sabuurada ha ku qoreen ugu danbayntiina waxaad soo jeedisaa fikirkii gabgabaynta kadibna hawsha kale ugudub. Gunaanadkata waxaa loo adeegsan karaa qodobadan hoos ku qoran.
- Bare! layliska 8aad ardaydu koox-koox ahaan ha uga shaqeeyaan koox kastaana jawaabteeda ha soo bandhigto kadibna adigu fikirka hoos ku xusan soo jeedi.
  - ❖ Xuquuqda dumarka waxaa la sugi karaa marka bulshada la wacyi galiyo waxna labaro.
  - ❖ Gabadh kastaana markay xaq u yeelato ciday dooni guursato si arrintan loo fahmo waxaa la akhriyi karaa buugaagta, jaraa'iidka, iyo bayaanada ka sheekaynaya xuquuqda dumarka.
- Ardaydu markay xusuus dhawr-kooda akhriyaan layliska 9aad gurigooda, ha uga soo shaqeeyaan kadibna fasalka su'aal iyo jawaab ahaan ha uga soo jeediyaan ugu danbayntana qodobada gunaanadka u soo jeedi.

Tilmaamaha Muujinaya Sinaanta Xuquuqda Dumarka

- Ka qayb-gal ayaa lagu cadayn karaa.
- Waxa lagu qeexi karaa kay doonaan inay guursan karaan.
- Waxay yeelan karaan hanti iyo qalabka wax soo saarka.
- Arragtiyada xun-xun ee dumarka ku wajahan waa in labadalo.

Gunaanadka

Ugu danbayntii ujeedooyinka cashirka maanta adigoo soo koobaya ardayda su'aalo waydii cashirkana soo gabagabee.

3.4. XUQUUQAHA NAAFADA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Xuquuqaha carruurta ee jimciyada quruumaha ka dhaxaysa ee dastuurka J.D.F.I.
- Sawir tilmaamaya naafada oo Hawl-galo kala duwan qabanaya.

Su'aasha Hordhaca

- Sawirkan kor ku xusan maxaad ka fahantay
- Bare! inay arday kooban sawirka ka hadlaan fursad u sii kadibna si ay fikrad midaysan uga qaataan Sharaxaad ka bixi.

Hawlgal

- Kadibna "ehelkaygaa yar" cashirka odhanaya ardaydu ha akhriyaan layliska 10aad fasalka gudihiisa koox-koox ahaan ha uga shaqeeyaan.
- Jawaabta ay bixiyeen inay saxsan tahayna si ay u hubiyaana cashirka iyago u ku noq-noqonayo ha hubiyaan.

3.4.1. Dhibaatooyinka ka dhalankara dhawris la'aanta Xuquuqda Naafada

Su'aasha Hordhaca

Xuquuqda naafada oo sidii loo baahnaa aan loo ilaalin dhibaatooyinka ka iman kara maxay yihiin Bare! su'aashan ardaydu haka jawaabaan si ay

su'aashu ugu fududaatana tusaalooyin u soo jeedi arday koobana su'aashooda ku qor sabuurada.

Hawlgal

Kadibna xusuusinta cashirka ku hoos qoran ha akhriyaan layliska 11aad ha ka shaqeeyaan su'aalahan si ay uga jawaabaan cashirka iyago u ku cel-celinaya ha akhriyaan.

Sharaxaad

Cashirku ujeedooyinka uu ka kooban yahay maadaama ay si haboon u faah-faahsan yihiin adigoo qodob-qodob u soo qaadanaya Sharaxaad ku samee waxaa kale oo aad adeegsan kartaa qodobadan hoos ku xusan, xuquuqaha carruurta ee qaramada midoobay gaar ahaan qodobku 23aad ee ka hadlaya carruurta naafada waxuu la sheekaynayaa arrinta soo socota.

- In la ilaaliyo xuquuqda dadka naafada daryeel gaarana la siiyo si ay Hawl-galaha bulshadu uga qayb qaataana tababar iyo wax barasho la siiyo, dawladu waa inay damaanad qaad buuxa siisaa waxbarashada iyo daryeelka carruurta naafada islamarkaana waa inay u abuurto daren isku kalsooni ah.
- Wacyiga bulshada ee ku saabsan xuquuqda naafada oo kor loo qaaday haddii xuquuqda naafada la ilaaliyo Hawl-galaha horumarineed ee wadanka kaalin muhiima ayay ku yeelanayaan arintani waxaa cadaynaya waayo aragtinimo badan oo wadamada qaarkood laga soo qaatay.

Gunaanadka

Ugu danbayntii ujeedooyinka cashirka maanta soo uruuri su'aalana ardayda waydii kadibna cashirka soo gabagabee.

3.5. FAA'IIDADA AY LEEDAHAY DHAWRISTA SINNAANSHAHA DIIMAHA

Kaabayaasha Barista

- Dastuurka J.D.F.I.
- Su'aasha Hordhaca.
- Dhawrida xuquuqda sinaanta diimaha maxaa faa'iido oo ay leedahay.

- Bare! su'aasha Hordhaca ardaydu buugaantooda jawaabta ha ku qoraan su'aashana u isticmaal xaqiijinta diyaar garowga ardayda.

Hawlgal

Kadibna xusuus dhawrka ardaydu shaqsi ha u akhriyaan iyagoo su'aasha maksaxda ku haya iyagoo ka duulaya xusuus dhawrka ay akhriyeen layliska 12aad koox-koox ahaan ha uga shaqeeyaan jawaabahana fasalka ha u soo bandhigaan.

Soo Gunaanadkaahaana Bare! xasuus dhawrka qodobada ku xusan si haboon u soo jeedi waxaa kale oo aad layliska u adeegsan karta qodobadan hoos ku xusan.

- Inta badan isafgaran waaga waxaa sabab u ah qofba marka uu doono damaciisa in loo sameeyo arintan waxaa lagaaga gudbi karaa marka sharciga la ilaaliyo sababtoo ah sharciga waaloo siman yahay.

JAWAABAHA LAYLISKA GUUD EE CUTUBKA

I. Run/Been

1. Run
2. Run
3. Been
4. Been
5. Been

II. Isku aadi

1. J
2. X
3. T
4. B

III. Buuxi meelaha banaan

1. Tusaale
2. D. J. D. F. I

IV. Ka Dooro

1. X.
2. J.
3. X
4. B
5. T

V. Su'aalaha gaagaaban

1. Ilaalinta xuquuqda sinaanta way keenaysa nabadgalyo, midnimo iyo horumar dag-dag.
2. Dumarku dhinac kasta kaalin muhiima ayay leeyahiin waana hooyooyin iyo dad wax soo saar leh. Sidaa daradeed waxay ka qayb qaataan Hawl-galaha bulsho iyo kuwa siyaasadeed ee deegaankooda guud ahaana la'aanta dumar horumar majirayo.
3. Daryeelka ay u baahan yihiin dadka naafada waxaa ka mida.

Qorshaha Cashirka

1. Xuquuqda Sinaanta iyo si siman wax ugu faa'iidsiga

Xiliga	Hawsha Bare!ta	Hawsha ardayga
1	Hordhac Adaydu si ay uga jawaabaan su'aasha Hordhaca waa in la dhiiri galiyaa kadibna su'aasha laba laba ha uga wada hadlan iyo su'aalaha oo ay fasalka u soo bandhigaan.	Sinaanta qoomiyadaha Itoobiya iyo si siman wax u qaybsiga Sharaxaad halaga bixiyo.
2	- Cashirka ka hadlaya Axmed iyo Guuleed oo la akhriyo iyo ardayda marka ay layliska ka shaqeeyaan oo la dhiiri galiyo. - Layliska oo sixitaan lagu sameeyo. - Ardaydu si loo dhiiri galiyo si ay su'aalo u soo jeediyaan islamarkaana ay waydiiyaan jawaab haboon laga bixiyo.	- Bare!ku marka uu cashirka akhriyayo oo si haboon lo dhagaysto iyo ardayda oo shaqsi ahaan u akhrida. - Layliska oo ay koox ahaan uga shaqeeyaan kadibna fasalka u soo bnaadhigaan sixitaana la sameeyo. - Su'aalaha ay soo jeediyaan oo jawaab haboon laga bixiyo
3	Gunaanadka - Qodobadan Gunaanadkata iyo su'aalo la soo jeediyo. - Ugu danbayntuna la xaqiijiyo in ujeedada cashirka la fahmay su'aalana ardayda lawaydiiyo. - Su'aalaha ay ardaydu soo jeediyaan oo jawaabo haboon laga bixiyo.	- Fikirka gunaanadka oo laga qayb qaato. - Arrimaha cadayn oo la waydiiyo.

CUTUBKA 4: CADDAAALADA

(12-Xiisadood)

Ujeeddooyinka guud ee cutubka

Marka ay dhammeeyaan barashada cutubkan kadib, ardeydu waxay awoodi doonaan in ay:

- Gartaan In muwaadniinta dhexdooda laga dhexsameeyo nidaam cadaalad ku dhisan.
- Fahmaan geedi socodka garsoorka.
- Gartaan macnaha xarumaha adeeg bixinta iyo sida cadaalad ah ee ay u qaybsanyihiin.

T.T	Cashirka	Sharaxaada ujeeddooyinka	Kaabayaasha Barista
1.	Nidaamka shaqo oo ka madax banaan eexda iyo qaraabo kiilnimada.	• Waxay qeexi doonaan nidaamka shaqo oo ka madaxbanaan eexda oo laqeexo. • Nidaamkaasi shaqo ee ka madax banaan faa'iidada uu u leeyahay nabadgalyada iyo horumarka oo la faah-faahiyo.	
2.	Dhibaatooyinka nidaamka shaqo ee eexda ku dhisan	• Nidaamka tilmaamaan waxay kadhigan yihiin xarumaha adeega bulshada bixiya	
3.	Xarumaha adeega bulshada bixiya.	• Waxay tilmaamayaan waxay kadhigan yihiin xarumaha adeega bulshada cadaalada bixiya.	
4.	Xubnaha cadaalada ee heerarka kala duwan.	• Waxay cadeeyaan xubnaha cadaalada heerka kala duwan. • Waxay faah-faahinayaan xubnaha cadaalada ee heerka kala duwan sida ay cadaalad ahaan ugu shaqeeyaan.	
5.	Marka xuquuqaha lagu xad gudbo talaabooyinka loo baahan yahay in la qaado.	• identify the measures they should take during violation of their rights. • notify the concerned authorities to take measures when their rights are violated. • know the right of citizens to get fair judgement.	
6.	Canshuurta	• Waxay faah-faahiyaan xuquuqaha iyo waajibaadka canshuur bixiyayaasha. • Waxay qeexayaan xilka bulshada ee qofkasta in canshuurta lagu leeyahay bixiyo	

4.1. JIRITAANKA NIDAAM CADDAAALADEED KA KAABAYAASHA BARISTA

- Dastuurka JDFI
- Sawiro muujinaya nidaam shaqo oo cadaalad ah.

Su'aasha Hordhaca

- Nidaam shaqo oo cadaalad ah kana madax banaan eexda muxu yahay? Arrimaha shaqo ee aad is leedihiin eex ayaa ku jira saxiibadiin u sheega.

Bare! adigo arrintan qoys la xidhiidhinaya waxaad arrayda u sheegtaa in qoyska dhexdiisa aan loo bahnayn in carruurta loo kala eexdo kadibna arday kooban waydii waxay ay eexdu tahay. Ugu danbayntana jawaabahooda buugta ha u qoraan.

Hawlgal

- Kadibna cashirka odhanaya “qabaleeyada” ardaydu shakhsi shakhsi ha u akhriyaan su'aalaha cashirka laga soo saarayna koox koox ahaan ha uga shaqeeyaan jawaabahan fasalka ha u soo bandhigaan.
- *Layliska 1aad* qodobadan soo socda ayay tixraac ka dhigan karaan.

Su'aasha 1aad. Qabaleeyadu waxay ku fashilmeen eex iyo cadaalad daro.

Su'aasha 2aad.

B. Heer qoys ilaa heer dawladeed in la sameeyo arrimo cadaalada wax ka qabanaya.

T. In la sameyo golayaasha heshiisiinta waxbarashada nabada iyo cadaaladana la fidiyo.

Su'aasha 3aad. Waxay xoojinaysaa nabadgalyada, horumarka degdega ah iyo nidaamka Dimuqraadiyada ah.

Bare! cashirka hoostiisa xusuusinta ku qoran ardaydu shakhsi shakhsi ahaan ha u akhriyaan kadibna layliska labaad guirgooda hakaga soo shaqeeyaan su'aal iyo jawaab ahaan fasalka ha u soo bandhigaan. Gunaanadkata layliska labaad qodobadan hoos ku xusan tixraaca ha loo adeegsado.

Su'aasha 1aad. Muwaadiniinta maadaama xuquuqdooda loo ilaalinayo Hawl-galaha horumarka door muhiim ah ayay ku yeelanayaan. Ka qayb galkana natiijio wanaagsan ayuu keenaa.

Su'aasha 2aad. Jiritaanka midba midka kale ayuu muhiim u yahay xidhiidhkooduna wuu adag yahay.

Su'aasha 3aad. Nabadgalyo darada sababaha keena waxaa ka mid ah eexda. Nidaamka shaqo ee eexda ka madax banaano nabadgalyo ayuu keenaa.

Sharaxaad

- Cashirkan ku saabsan nidaamka shaqo ee cadaalada ah eexdana ka madax banaan maadaama si haboon loo faahfaahiyey haddii aad qodobo dheeri ah ku dari kartid ku dar.
- ❖ Eexdu waa runta oo laga fogaado qofna garab la siiyo ka kalena laga eexdo.
- ❖ Eexdu waxay keentaa xilgudasho la'aan iyo saraynta sharciga oo lagu xadgudbo.

Gunaanadka

- Ugu danbayntii adigoo soo qaadanaya cashirka qodobada ugu muhiimsan cashirka maanta soo gabagabee.

4.2. NIDAAMKA SHAQO EE EEXDA KU DHISAN DHABAMUDANEYOYINKA UU KEENO (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Dastuurka JDFI
- Xeerasha anshaxa
- Sawir muujinaya nidaam shaqo oo eex ku dhisan.

Su'aasha Hordhaca

- Dhibaatooyinka ka iman kara nidaamka shaqo ee eexda ku dhisan wax ka sheega.

Bare! haddii ardayda qaar ka mid ah eex lagu sameeyay waydii, dareen ahaana markii eexda lagu sameeyay sida ay noqdeen waydii jawaabahoodana ku qor sabuurada.

Hawlgal

- Kadib nidaamka shaqo ee eexda leh qoraalka odhanaya ardaydu shakhsi-

shakhsi ahaan ha u akhriyaan kadibna layliska saddexaad koox-koox ahaan ha uga shaqeeyaan. Jawaabaha fasalka ha u soo bandhigaan adiguna Sharaxaad ka bixi soo gabogabayn ahaan waxaad tixraac ka dhigan kartaa qodobadan hoos ku xusan.

Su'aasha 1aad. Siyaasadaha iyo dhaqaalaha oo aan si siman looga qayb galin iyo xadgudub iyo dulmi la sameeyo.

Su'aasha 2aad. Ardaydu si ay cashirka si haboon ugu akhriyaan dhiri galin ku samee.

Su'aasha 3aad. Maadaama ayna khayraadka wadanka si siman uga faa'iidayaan waxa ka maqan dareenka lahaanshaha .

Bare! ardaydu layliska saddexaad koox koox ahaan ha uga shaqeeyaan buugtooda iyagoo akhriyayana su'aasha Hordhaca ha ka jawaabaan.

- Kadibna layliska afraad koox koox ahaan guriga hakaga soo shaqeeyaan.
- Layliska afraad adigoo soo qaadanaya qodobadan soo gabogabaynta waxa ay ardaydu ku jawaabaan ha barbardhigaan.

Su'aasha 1aad. Si dabagal loogu sameeyo nidaamka shaqo ee eexda ku dhisan waxaa haboon in la sameeyo nidaam shaqo oo cadcadaan iyo la xisaabtan leh waana in sharciyo lagu shaqeeyo la soo saaraa sidoo kale waa in masuuliyiinta iyo bulshada la siiyaa wacyi galin taxane ah.

Su'aasha 2aad. Dhibaatooyinka ka iman karaa nidaamka shaqo ee eexda leh waxa ka mid ah isxilqaan la'aan, rajo go', dareen lahaansho la'aan mucaaridnimo iyo nabadgalyo daro.

Dhibaatooyinka Nidaamka shaqo ee eexda leh ka yimaad

- Inkastoo ujeedooyinka cashirkani si haboon u faahfaahsan yihiin hadana si fikir fiican looga qamudane cashirka waxa haboon in la akhriyo cutubyadii 1aad, 2aad iyo 3aad.

Sharaxaad

- Ugu danbayntii hirgalinta ujeedooyinka cashirka qodobada ka hadlaya soo uruuri ardayduna su'aalo ka waydii cashirkana soo gabagbee.

4.3. XARUMAHA ADEEGA BULSHADA BIXIYA

Kaabayaasha Barista

- Jaantus muujinaya adeega bulshada.
- Dastuurka JDFl.

Fidinta Cadaalada ah ee Komishankaha adeega Bulshada bixiya.

Su'aasha Hordhaca

- Komishankaha adeega bulshada bixiya kuwa la yidhaa waa kuwee?
- Fidinta xarumaha caddaalada ah ee adeega bixiya marka aan leenahay maxaan u jeednaa?

Bare! su'aalaha hordhaca si ay ardaydu u wada maqlaaan kor ha loogu akhriyo kadibna arday kooban fursad u sii in ay su'aalaha ka jawaabaan. Jawaabahana ay ardaydu bixinayaan buugaagtooda ha ku qoraan.

- Ardaydu si ay fikir haboon arrintan uga qaataan waxaad u soo jeedisaa jawaabta Gunaanadkata, jawaabta sidan hoos u xusan ayaa loo soo jeedin karaa.
- Komishankaha adeega bulshada bixiya waxa ka mid ah dugsiyada waxbarashada, cusbitaalada iwm. Fidinta cadaalada ah ee Komishankaha adeega bulshada bixiyaana waxay ka dhigan tahay iyadoo aan degaamad look ala eexan in degaan kasta si suurto gal ah ay Komishankahani uga jiraan.

Hawlgal

- Si ay ardaydu su'aalahan fikir wanaagsan uga qaataan "Degmada" qoraalka ka sheekaynaya ardaydu si ay u akhriyaan amar sii. Kadibna iyagoo ka duulaya qoraalka layliska shanaad shakhsi shakhsi ahaan fasalka gudihiisa ha uga shaqeeyaan.

Layliska qodobadan hoos ku xusan ayaa laga xusi karaa.

- ❖ *Su'aasha 1aad.*, waxaa qoraalka laga fahmi karaa in aan Komishankaha si cadaalad ah loo fidin.
- ❖ *Su'aasha 2aad.* Fidinta Komishankaha ee aan cadaalad ahayn waxaa xal u noqon kara in lagu badalo mid cadaalad ah.
- ❖ *Su'aasha 3aad.* Haddii ayna Komishanka adeega bixiya ee bulshadu iskudheeli tirayn waxa dhacaya nabadgalyo daro, mucaaridnimo iyo kooxaysi. Kadibna layliska shanaad qoraalka ka danbeeya ee ka sheekaynaya fidinta cadaalada ah ee Komishanka adeega bixiya ardaydu shakhsi shakhsi ahaan ha u akhriyaan kadibna layliska lixaad koox koox ahaan ha uga shaqeeyaan jawaabahana fasalka ha u soo bandhigaan.
- ❖ Ugu danbayntana layliska fikir soo Gunaanadkaah ka soo jeedi.
- Komishankaha adeega bulshada biixiya oo si cadaalad ah loo fidiyo ka qayb galka ay muwaadiniintu ku yeelanayaan waxaad u soo qaadan kartaa qodob ahaan.

Sharaxaad

- Cashirka ujeedadiisa faahfaahin iyo cadaymo ku filan ayaa laga soo jeediyay hadaba adigoo qodobada muhiimka ah soo qaadanaya Sharaxaad ka bixi.

Gunaanadka

- Ugu danbayntana cashirkii adigoo qodobada ugu muhiimsan ka xusaya cashirka soo gabagabee.

4.4. HEERARKA KALA DUWAN EE KOMISHANKAHA CADDAALADA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Sawir tilmaamaya nidaam shaqo oo cadaalad ah.
- Dastuurka JDFI

4.4.1. Muhiimada ay leedahay in ay Komishankaha Cadaalada ee Degaanku ku Shaqeeyaan Nidaam Cadaali ah

Su'aasha Hordhaca

- Komishankaha cadaalada ee degaankiina ka jira sheega.
- Komishankaha inay hab cadaalad ah ku shaqeeyaan maxa loogu baahan yahay.

Bare! ardaydu si ay su'aalaha uga jawaabaan dhiiri gali jawaabaha ay bixiyaana sabuurada ku qor. Inta aadan hawlaha kale u gudbin qodobadan su'aalaha la xidhiidha soo jeedi.

- Komishankaha cadaalada ee degaankeena ka jira waxa ka mid ah gudiga qoyska, iyo maxkamadaha heerarka kala duwan kajira. Komishankahan cadaaladu kaalin muhiim ah ayay ku leeyihiin bixinta adeeg cadaaladeed oo eex ka madax banaan, nabadgalyada iyo horrumarka joogtada ah.

Hawlgal

- Layliska todobaad ardaydu si ay uga shaqeeyaan ha taagaan Komishanka cadaalada ee u dhaw kadibna qoraal ha ka sameeyaan hana kawada hadlaan. Warbixinta koox koox ahaan ha u soo jeediyaan.
- Layliska sideedaadna marka ay ardaydu xusuus dhawrkooda akhriyaan shakhsi shakhsi ahaan gurigooda ha ugaga soo shaqeeyaan. Kadibna sixitaan ha la siiyo.
  1. In Komishankaha cadaalada heerkasta laga aasaaso waxay keenaysaa in la helo garsoor ka madax banaan eexda, nabadgalyo iyo horumar degdeg ah.
  2. Komishankaha cadaalada in ayna raacin nidaamka shaqo ee cadaalad aah waxaa keenaya aragtida bulshada ee xaga jinsiga, ilaalin la'aanta saraynta sharciga iwm.

Sharaxaad

- Ujeedada cashirku faahfaahin ku filan ayaa laga bixiyay sida daradeed qodobada muhiimka adigoo mid mid u soo qaadanaya faahfaahin koban ka bixi.

Gunaanadka

- Ugu danbayntii Bare! ujeedada shirka maanta adigoo soo koobaya ardayda su'aalo waydii cashirkana soo gabagabada.

4.5. TALAABOYINKA LOO BAAHANYAHEY IN LA QAADO MARKA AY DHACDO IN LAGU XADGUBO XUQUUQAHA IYO CADDAALADA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Sawir muujinaya xuquuqaha oo lagu xadgudbay.
- Xeerasha caalamiga ah ee xuquuqaha aadamiga.
- Dastuurka JDFI.

4.5.1. Talaabooyinka Sugida Xuquuqaha iyo Cadaalada

Su'aasha Hordhaca

- Marka xuquuqaha iyo cadaalada oo lagu xadgudbo talaaboyinka in la qaado loo baahan yahay maxay yihiin?

Bare! su'aasha fasalka u soo bandhig arday kooban fursad u sii in ay ka jawaabaan, su'aalaha ay ardaydu ku jawaabaana sabuurada ku qor.

Hawlgal

- Su'aasha jawaabaha laga bixiyay si loo barbardhigo kuwa ay ardaydu ku jawaabeen ardayda waxaad ku amarta in ay xusuus dhawrkooda akhriyaan. Ugu danbayntana jawaabaha ku qoran xusuus dhawrkooda iyo kuwa ay ardaydu ku jawaabeen sida ay isku waafaqsan yihiin ardaydu ha hubiyaan kadibna layliska sagaalad shakhsi-shakhsi ahaan fasalka gudihiisa ha uga shaqeeyaan. Ardaydu

layliska ay fasalka guhihiisa kaga shaqayeen si ay u saxdaan sii jawaabaha saxda ah ugu danbayntana qodobadan ayaad soo qaadan kartaa.

Su'aasha 1aad. Sugida cadaaladu waxay u baahan tahay marka xuquuqda muwaadiniinta lagu xadgudbo in lala socodsiiyo cida ay khuseyso.

Su'aasha 2aad. Xuquuqda dadka oo aan lagu xadgudbin marka ay dadku xuquuqda ku xadgudbaana loo sheego in ay xadgudubka joojiyaan.

Bare! qoraalkan ardaydu ha akhriyaan kadibna layliska 10aad shakhsi-shakhsi ahaan fasalka gudihiisa ha uga shaqeeyaan marka ay layliska dhameeyaana jawaabaha su'aal iyo jawaab ahaan u soo jeediyaan.

- Qodobada soo gabagabaytana u soo jeedi.

Su'aasha 1aad. Dadka waxay rafcaanka u qaataan marka ay ku qanci wayaan go'aanka maxkamada.

Su'aasha 2aad. Ardaydu nidaamka rafcaanka ha fahmaan hana faah-faahiyaan.

Gunaanadka

Ugu danbayntii Bare! ujeedada cashirka maanta adigoo soo koobaya ardayda su'aalo waydii cashirkana soo gabagabee

4.6. NHUUR (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Qoraalada loo diyaariyo canshuur bixiyayaasha.
- Sawir muujinaya canshuurta ay bulshadu bixiso hawlaha horumarka ee lagu qabto.
- Bayaanada kala duwan ee canshuurta.
- Dastuurka JDFI.

4.6.1. Xuquuqaha iyo Waajibaadka Canshuur Bixiyayaasha iyo Masuuliyada Bulshada

Su'aasha Hordhaca

- Waxaad faah-faahisaa faa'iidada canshuurta.

- Canshuur bixiyayaashu maxay xaq u leeyihiin? Waajibaadkooduna muxu yahay?

Bare! su'aalahan ardayda u soo bandhig fahankoodana qiimee kadibna adigoo waayo aragnimadaada adeegsanaya canshuurtu waxa ay tahay Sharaxaad ka bixi.

Xuquuqaha iyo Waajibaadka Canshuur Bixiyayaasha iyo Masuuliyada Bulshada

- Canshuurta waxa lagu fuliyaa horumarino kala duwan oo ay bulshadu ka faa'iidayismudane. Sida daradeed si looga faa'iidaysto hawlaha horumarinta in canshuurta la bixiyo waa waajib. Canshuurtu waxay keentaa dhaqaale degan iyo nidaam cadaali ah oo dakhliga wadanka loo qaybsado. Hadaba ma'aha in ay bulshadu canshuurta u arkaan dayn. Canshuurtu nolosha mawaadiniinta waxwayn ayay ka badashaa.

Bulshada canshuurta bixisaa waa in ay isku taagaan sidii canshuurta loo bixin lahaa korinka dalkana loogu gutan lahaa xafiisyada canshuurta ururiyaana waa in ay bulshada xidhiidh wanaagsan la yeeshaan lana shaqeeyaan. Hadaba si ujeedadan loo hirgaliyo waxa loo baahan yahay in ay canshuur bixiyayaashu iyo xafiisyada dakhligu xidhiidh adag samaystaan islamarkaana aragtida bulshada wax laga badalo. Guud ahaan waxa loo baahan yahay in ay bulshadu fahanto canshuurtu in ay tahay waxa horumarka wadanka keena islamarkaana ay bulshada faa'iido wayn u leedahay.

- Xuquuqaha iyo waajibaadka canshuur bixiyayaashu maadaama u si haboon ugu faah-faahsan yahay qoraalka xusuusinta waxa loo baahan yahay in la akhriyo

Hawlgal

- Kadib si ay ardaydu arrintan fikir wanaagsan uga qaataan cashirka ka sheekaynaya "wada hadalka bulshada" si haboon ha u akhriyaan kadibna ardaydu

waxa ay kaga jawaabeen su'aashii Hordhaca iyo waxa cashirku faahfaahinayo ha isbarbardhigaan ugu danbayntana muhiimada canshuurta fahansii.

Su'aalo koox-koox ahaan looga shaqaynayso

- Bare! ardayda adigoo koox-koox u qaybinaya koox su'aasha 1aad haka shaqeeyaan kooxda kalena su'aasha 2aad haka shaqeeyaan wakhti ku filana sii.
- Kooxkasta wakiilkeedu ha soo jeediyo jawaabaha fasalkuna ha ka wada hadlo.
- Marka ay dhamaan kooxuhu soo jeediyaana Bare! adigu soo gaba gabee.

Gunaanadka

Ugu danbayntana muhiimada cashirka soo koob cashirkaana soo gabagabee.

JAWAABAHA LAYLIKA GUUD EE CUTUBKA

I. Run/Been

1. Been.
2. Run.
3. Been.
4. Run.
5. Run.

II. Isku aadi

1. X.
2. B.
3. J.
4. T.
5. J

III. Buuxi meelaha banaan

1. Xadgudubka xuquuqaha ee lagu geysto iyo kuwa dadka kale lagu sameeyo oo Komishanka cadaalada lala socodsiiyo.
2. Cadaaladnimo.
3. Casri iyo caado

IV. Ka dooro

1. X.
2. J.
3. X.
4. X.
5. J.

V. Jawaabaha gaagaaban

1. Dadka oo si siman loola dhaqmo, xadka awooda oo aan laga bixin iyo saraynta sharciga oo la ilaaliyo iyo xuquuqda oo si sharci ah lagu raadsado.
2. B. Tayada waxbarashada, ayay dhaawacaysa, sinaanta ardaydana wax yeelo ayay ku keenaysaa.

T. Waxay keenaysain uuna qoysku isdhagaysan isna xurmayn.

J. Bulshadu nidaamka shaqo ee qabaleeyada ayay ka aamin baxaysaa bulshada dhexdeedana nabadgalyo kama jirayso.

X. Nidaamka shaqo ee xun ee maxkamaduhu wuxuu abuuraa in xuquuqaha muwaadiniinta lagu xadgudbo faldanbiyeedyaduna bataan dadkuna dawlada ka aamin baxo.

Qorshaha Cashirka

1. Nidaamka shaqo oo eexda ka madax banaan

Xiliga	Hawsha Bare!ka	Hawsha ardeyda
1.	Hordhaca - Cashirka maalinta oo ogaysiin laga bixiyo. - Cashirka kadibna isbadalka dhaqan ee ardayda laga oo ardayda la ogaysiiyo. - Ardaydu si wax uga jawaabaan oo la dhiiri galiyo , cashirka maalinta loo diyaariyo. - Ardayda oo shakhsi shakhsi ahaan u akhriya qoraalka ka sheekaynaya “Qabaleeyada waji”. - Ardaydu marka ay cashirka akhriyaan kadib fasalka ha u akhriyaan. - Iyagoo cashirka ka duulaya layliska 1aad ayay fasalka gudahiisa koox koox ahaan uga shaqaynayaan. - Ardayda hawsha loo diray marka ay dhameeyaan oo dabagal lagu sameeyo, arrimaha aan cadayna Sharaxaad laga bixiyo. - Layliska koox ahaan looga shaqeeyay oo fasalka loo soo bandhigo iyo jawaabaha oo la barbardhigo kuwa lagaaga jawaabay su’aasha Hordhaca. - Layliska oo faahfaahin laga bixiyo.	- Dhagaysi. - Su’asha Hordhaca oo laga jawaabo. - Cashirka oo shakhsi ahaan loo akhriyo Bare!ku marka uu akhriyayana si haboon loo dhagaysto. - Hawl-galaha la isasiyo oo la qabto wixii aan cadayna su’aalo laga soo jeediyo. - Hawl-galaha koox ahaaneed oo fasalka la soo hordhigo sixitaana la qamudane.
2.	Fikirka Gunaanadkata oo la soo jeediyo in ay ujeedada cashirka ardaydu fahmeena si loo hubiyo in su’aalo la waydiiyo.	- Dhagaysi. - Ka qaybgalida su’alaaha Gunaanadkata

CUTUBKA 5: WADANIYADA

(9-Xiisadood)

Ujeedooyinka guud ee cutubka

Ka dib dhammaadka cutubkan, ardaydu waxay awoodi doonaan inay:

- Fahmaan taariikhda iyo dhaqanka dalka iyo dadweynaha waxayna yeelanayaan wadaniyad.
- Ogaanayaan arrimaha amniga waxyeelaynaya.

T.T	Cashirka	Faah-faahinta ujeedooyinka	Kaabayaasha Barista
1.	Wadaniyada	• Waxaa la fah-fahinayaa dareenka cusub ee wadaniyada. • Waxaa qeexayaan tariikhda saxda ah ee dalka iyo dadweynaha. • Dugsigooda iyo degaankooda ayuu ardayba ardayga kale fikrad ka siin.	
2.	Falalka xun-xun	• Waxay ka hortagayaan falalka xun-xun ee degaankooda ka jira. • Waxay daryeelayaan qalabka dugsigooda iyo degaankooda ayay daryeelayaan.	
3.	Siyaasadaha iyo istiraatiijiyada horumarka	• Waxay Sharaxayaan xuquuqda iyo waajibaadka muwaadiniinta. • Waxay Sharaxayaan xuquuqda iyo waajibaadka ay heerkasta ku leeyihiin.	• Dastuurka JDFI
4.	Muwaadinimada	• explain the rights and duties of citizens. • identify their rights and duties at their level.	• The constitution of federal democratic republic of Ethiopia
5.	Calanka qaranka	• Waxay Sharaxaad ka bixinayaan taariikhda uu calanka Itoobiya soo maray.	• Dastuurka JDFI

5.1. WADANIYADAI

- Kaabayaasha Barista
- Sawiro tilmaamaya qowmiyadaha iyo shucuubta Itoobiya dastuurka JDFI.
- Dastuurka JDFI.
- Maadada anshaxa iyo milgaha qaranka ee fasalka todobaad

Cadaymaha Dareenka Wadaniyadeed ee cusub *Su'aasha Hordhaca*

- Waxaad faah-faahisaan dareenka wadaniyadeed qodobo ka mid ah.

Bare! su'aashan ardaydu daqiiqado kooban laba laba ha uga wada hadlaan kadibna arday kooban jawaabahooda ka dhagayso. Jawaabahooda si la isku barbardhigo sabuurada ku qor.

Hawlgal

- Kadibna qoraalka ka sheekaynaya taariikhda wadanka su'aalaha la xidhiidha si ay uga jawaabaan qoraalka ha akhriyaan.
- Iyagoo ka duulaya qoraalkana layliska laad shakhsi-shakhsi fasalka gudihiisa ha uga shaqeeyaan.
- Kadibna marka ay ka shaqeeyaan jawaabaha ha soo bandhigaan iyagoo su'aal iyo jawaab ahaan u soo gudbinaya.
- Ugu danbayntana adigu su'aalaha soo gabagabee.

Astaamaha Dareenka Wadaniyadeed ee Cusub

Cadaymaha dareenka wadaniyadeed ee cusub qodobada loo baahan yahay in ay ka mid ahaadaan waxa ka mid ah sharciyada ay dawladu soo saarto oo loo hogaansanaado, xuquuqaha dadka oo la ilaaliyo, xilka oo si haboon loo guto, bulshada oo wax wanaagsan loo qabto, taariikhda iyo dhaqanka wadanka oo si sax ah loo fahmo iwm.

Hawlgal

- Layliska labaad iyagoo qoraalka ku saabsan akhriyaya ardaydu gurigooda hakaga soo shaqeeyaan.

- Sixitaanka su'aal iyo jawaab ahaan ha loo soo bandhigo dhamaan ardayduna ha ka qayb qaataan.
- Jawaabta saxda ah ee su'aalaha si ay ardaydu u fahanto faahfaahin ka bixi adigoo cashirka akhriyaya.

Gunaanadka

Ugu danbayntana ujeedooyinka cashirka adigoo soo koobaya ardayda su'aalo waydii cashirkana soo gabagabee.

5.2. FALALKA XUN-XUN (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Sawiro tilmaamaya falalka xun-xun.

5.2.1 Falalka Xun-xun ee Degaankeena ka Jira

Hordhaca

- Sawiradu maxay tilmaamayaan.

Bare! waxa ay ardaydu sawirada ka fahmeen ha sheegaan falalka ay sawiradu tilmaamayaan kuwa degaankeena ka jira iyo in ay ardaydu iyaga laftoodu falalkan oo kale sameeyeen, waydii kadibna falalkan dhibaatooyinka ka iman kara wax haka sheegaan.

Hawlgal

- Kadibna si ay ardaydu fikir wanaagsan arrintan uga qaataan cashirka odhanaya "iga samata bixi" shakhsi shakhsi ahaan ha u akhriyaan kadibna adigoo codkaaga kor uqaadaya ardayda u akhri layliska saddexaadna koox koox ahaan ha uga shaqeeyaan.
- Kadib marka ay jawaabahooda soo bandhigaan adiguna Sharaxaad ka bixi sidoo kale ardaydu qoraalka ka danbeeya layliska 3aad ha akhriyaan Sharaxaada ha ka bixiyaan.

Gunaanadka

- Degaanka falalka xun-xun ee ka jira waxay keeni karaan nabadgalyo daro iyo amniga oo xumaada. Sidaa daradeed dadweynaha degaanka waxa laga rabaa in ay fahmaan dhibaatooyinka ka iman kara adeega wadar ahaanta loo leeyahay arrimaha dhibaataada u gaysan kara.

5.3. SIYAASADAH A IYO ISTIRAATIJIYADAH A HORUMARINTA

Kaabayaasha Barista

- Sawiro tilmaamaya guulaha laga gaadhay horumarinta Itoobiya.
- Dastuurka JDFI.

5.3.1. Dooraka ay siyaasadaha iyo Istiraatiijiyadaha Wadankeenu ku leeyihiin dhimista Saboolnimada

Su'aasha Hordhaca

- Maxay sawiradu tilmaamayaan?
- Saboolnimada wadanka ka jirta maxa cadaynaya?

Bare! Ardaydu waxa ay sawirada ka fahmaan iyo saboolnimadu waxa ay tahay ha sheegaan qodobada ay soo jeediyaana buugaagtooda ha ku qortaan.

- Adiguna fikir kooban ka bixi. Waxaad xusi kartaa qodobadan hoos ku xusan. Sawirada waxa laga fahmi karaa dadaalka ay Itoobiya ugu jirto dhimista saboolnimada iyo in ay dhaqan galinayso siyaasadaha iyo istiraatiijiyadaha ay u soo saartay horumarinta iyo waliba in dhinacyada beeraha iyo warshadaha guulo wanaagsan laga soo hooyay dadka dadaalayana ay dawladu dhiiri galin siinayso. Dadka aan shaqaysanina in ay saboolnimo iyo macaluuli la soo darsayso.

Hawlgal

- Si fahan wanaagsan looga qamudane arrintan ardaydu ha akhriyaan qoraalka ka sheekaynaya "dhalinyarada xaafada cusub" kadibna layliska shanaad koox koox ahaan ha uga shaqeeyaan ugu danbayntana wakiilkooda iyagoo adeegsanaya layliska haka wada **hadlaan**.
- Layliska lixaadna guriga hakaga soo shaqeeyaan jawaabahana su'aal iyo jawaab ahaan ha u soo bandhigaan.

Xusuusin

- Siyaasadaha, istiraatiijiyada iyo xeeladaha horumarinta miyiga.
- Siyaadaha, istiraatiijiyadaha iyo xeeladaha horumarinta warshadaha.
- Arrima kobcinta nidaamka Dimuqraadiyada ah ee Itoobiya qoraalada ku saabsan in la akhriyo faa'iido weyn ayaa ku jirta.

Si Dhibaatooyinka wadar ahaaneed xal loogu helo dooraka samafalka loo baahan yahay

Su'aasha Hordhaca

- Dhibaatooyinka wadar ahaaneed waa kuwee?
- Bare! ardaydu qodobo ha ka sheegaan dhibaatooyinka wadar ahaaneed, jawaabaha ay ardaydu ka bixiyaana sabuurada halagu qoro, marka aad Sharaxaadta soo jeedisana waxay dib u eegayaan waxa ay ku jawaabeen.

Hawlgal

- Marka ay ardaydu sheegaan dhibaatooyinka wadar ahaaneed cashirka odhanaya "hormuud ayaan anigu ahay" si haboon ha u akhriyaan inta ayna ugudbin layliska todobaadna adigu mar u akhri.
- Kadibna layliska 7aad shakhsi-shakhsi ahaan ha uga shaqeeyaan jawaabahana su'aal iyo jawaab ahaan ha u soo bandhigaan.

- Jawaabo suurtagal haddii ay ardaydu ka bixin waydo su'aalaha adigu Sharaxaad ka bixi qoraalkuna wuxu ka sheekaynaya si dhibaatooyinka wadar ahaaneed xal Isoogu helo rabitaanka qofkasta laga doonayo.

Siyaasadaha iyo Istiraatiijiyadaha Horumarinta

Ujeedada cashirkan si haboo ayaa loo faah-faahiyay sidaa daraadeed adigoo ujeedooyinka qodob-qodob u soo qaadanaya Sharaxaad ka bixi.

Gunaanadka

Ugu danbayntii ujeedooyinka cashirka adigoo soo ururinaya ardayda su'aalo waydii cashirkana soo gabagabee.

5.4. MUWAADINIMADA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Dastuurka JDFI
- Xuquuqaha aadamiga xeerarka laga soo saaray.
- Dastuurka degaanka.

5.4.1. Xuquuqda iyo Waajibaadka Muwaadiniinta

Su'aasha Hordhaca

- Wadankaygu muxuu qabtay ha odhanina ee waxaad tidhaahdaan maxaa anigu wadan kayga u qabtay (john F. kennedy).
- Odhaahdani fariinta ay gudbinayso maxay tahay?
- Bare! odhaahan uu yidhi madax waynihii hore ee Maraykanka John F. Kennedy wax ay ardaydu ka fahmeen waydii jawaabahoodana sabuurada ku qor.
- Kadibna ardayda waxaad u sheegtaa odhaahda madax waynaha in laga fahmayo in aan loo baahnayn in ay muwadiniintu xuquuqdooda kaliya u taagnaadaan balse loo baahan yahay waajibaadka saarana ka soo baxaan.

Hawlgal

- Kadib ardaydu qoraalka ka sheekaynaya "fikrdahaa ka qayb galayaasha" shakhsi-shakhsi ahaan ha u akhriyaan layliska koox kasta wakiilkeedu ha soo jawaabo ha soo bandhigo adiguna gudanbaynta faah-faahiin ka bixi.
- Qoraalka ka sheekaynaya xuquuqda iyo waajibaadka muwaadiniinta ardaydu shakhsi-shakhsi ahaan ha u akhriyaan layliska tobnaadna shakhsi-shakhsi ahaan guriga ha ugaga soo shaqeeyaan.
- Waxa ay ka soo shaqeeyeen su'aal iyo jawaab ahaan fasalka ha u soo bandhigaan adiguna Sharaxaad ka bixi.

Xuquuqda iyo Waajibaadka muwaadininta

Cashirka maadaama oo Sharaxaad fiican laga bixiyay qodobada muhiimka ah adigoo soo qaadanaya Sharaxaad ka bixi.

Gunaanadka

Ugu danbayntana nuxurka cashirka adigoo soo koobaya cashirka soo gabagabee.

5.5. CALANKA QARANKA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Calanka Itoobiya ee astaanta xidigta shanta gees dhexda ku leh.
- Datuurka JDFI.

5.5.1. Taariikhda Calanka Itoobiya

Su'aasha Hordhaca

- Sawirku fariinta uu gudbinayo maxay tahay?

Bare! ardaydu sawirka waxa ay ardaydu ka fahmeen waydii jawaabahoodana sabuurada ku qor.

- Bare! adigoo isticmaalaya calanka qaranka waxaad soo jeedisaa Sharaxaadta dastuurka ku qoran ee calanka ku saabsan iyo calanku in uu yahay astaanta muujinaysa madax banaanida wadanka iyo sharafta muwaadiniinta.

Hawlgal

- Kadib qoraalka ka sheekaynaya “Marwo Xaawo iyo Cumar” ardaydu ha akhriyaan layliska shakhsi shakhsi ahaan ha uga shaqeeyaan, si ay jawaabuhu ugu fududaadaana cashirka ha akhriyaan.
- Layliska laba iyo tobnaadna guriga hakaga soo shaqeeyaan

Calanka Qaranka

Ujeedada cashirka maadaama oo Sharaxaad ku filan laga bixiyay adigoo qodob qodob u soo qaadanaya Sharaxaad ka bixi.

Gunaanadka

Ugu danbayntana ujeedada cashirka adigoo soo koobaya cashirka soo gabagabee.

JAWAABAHA LAYLIKA GUUD EE CUTUBKA**I. Run/Been**

1. Run. 2. Been. 3. Run. 4. Run. 5. Been

II. Isku aadi

1. J. 2. X. 3.Kh. 4.B. 5.T. 6.J. 7. Sh

III. Halka banaan buuxi

1. Siyaasadaha iyo istiraatiijiyadaha horumarinta
2. Samafalka.

IV. Ka dooro

1. X. 2.X. 3.X 4.X

V. Su'aalaha gaagaaban

1. Horumarinta ay dawladu samayso si haboon looga faa'iidaysto.
2. Hawl-galaha samafalka oo lagu kabo adeegyada ka dhiman dhinaca dawlada. Tusaale ahaan ilaalinta nabadgalyada degaanka Komishankaha nabadgalyada ka shaqeeya ee dawladu maadaama ayna joogin meelkasta in ay bulshada rabitaankeeda nabadgalyada ku ilaaliso.

Xiliga	Hawsha Bare'ka	Hawl-galaha ardayga
1.	Hordhaca ● Si cadaymaha wadaniyada wax looga sheego ardayda oo su'aalo la waydiiyo. ● Ardayda oo lagu dhiiri galiyo in ay ka qayb gal yeeshaan. ● Jawaabaha ardayda oo la diwaan galiyo	● Su'aalaha la waydiiyay oo jawaab laga bixiyo. ● Su'aalo la soo jeediyo.
2.	Sharaxaad ● Wadaniyada cusub oo la faah-faahiyo iyo ardayda oo kawada hadasha. ● Fasalka gudahiisa oo ardaydu wax kaga shaqeeyaan. ● Jawaabaha ardayda oo sixitaan lagu sameeyo.	● Ka wada Shaykaysi. ● Xusuus dhawr la qamudane. ● Wada hadalada oo laga qayb qaato shaqada fasalka ee la isa siiyo oo laga shaqeeyo.
3.	Gunaanadka ● Wadaniyada cusub oo fikir faah-faahsan laga bixiyo. ● Su'aalaha Gunaanadkata oo ardayda la waydiiyo. ● Cashirada oo dib u eegis lagu sameeyo. ● Shaqo guri oo loo diro.	● Wadaniyada cusub oo fikir laga soo jeediyo. ● Arrimaha aan cadayn oo su'aalo laga soo jeediyo. ● Shaqada guriga ee la isku diray oo laga shaqeeyo.

CUTUBKA 6: MASUULIYADA

(13-Xiisadood)

Ujeeddooyinka guud ee cutubka

Ka dib dhammaadka cutubkan, ardaydu waxay awoodi doonaan inay:

- Fahmaan heerarka kala duwan ee masuuliyada.
- Gartaan masuuliyada ka saaran ilaalinta khayraadkeena iyo taariikhdeena.
- Dareemaan HIV/AIDS oo la iska ilaaliyo

T.T	Cashirka	Faa-faahinta ujeeddooyinka	Kaabayaasha Barista
1.	Masuuliyada oo laga soo baxo.	• Waxa ay Sharaxaayaan heerarka iyo noocyada masuuliyadaha kala duwan.	
2.	Axdi	• Axdiga ay u galayaan degaanka iyo dugsigooda ayay Sharaxaadaayaan. • Masuuliyadooda ayay si haboon uga soo baxayaan.	• Sawir tilmaamaya arday qalin jabinaysa oo balanqaad saamaynaysa.
3.	Khayraadkeena iyo agabka aan taariikhda u leenahay.	• Waxay faah-faahinayaan arrimaha khayraadkeena iyo taariikhdeena khasaaraha u keenaya. • Waxay daryeelayaan khayraadkeena iyo agabka taariikhiga ah.	• Duur joogta iyo kaymaha. • Agabka ama meelaha taariikhiga ah.
4.	Cudurka dilaaga ah ee HIV/AIDS	• Waxay Sharaxaadaayaan dhibaatooyinka uu HIV/AIDS-ku bulshada ku hayo. • Waxay iska ilaalinayaan wax yaalaha keena Cudurka dilaaga ah ee Aydhiska.	

6.1. GUDASHADA XILKA MASUULIYADEED (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Sawirka tilmaamaya dad da'doodu kala duwan tahay oo Hawl-galo kala duwan qabanaya.
- Datuurka JDFl.

Heerarka iyo Noocyada Masuuliyada

Su'aasha Hordhaca

- Sawirka maxaad ka fahanteen?

Bare! ardaydu waxa ay ka fahmeen sawirka ha sheegaan. Jawaabahana buugtooda ha ku qoraan.

Hawlgal

- Marka aad arday kooban jawaabaha ka qaado cashirka ka sheekeenaya "xusuusta" ardaydu shakhsi-shakhsi ahaan ha u akhriyaan layliska koobaadna shakhsi-shakhsi ahaan fasalka gudihiisa ha uga shaqeeyaan.
- Jawaabahana ardaydu su'aal iyo jawaab ahaan ha u soo bandhigaan qodobadan hoos ku xusana sixitaan ahaan ayay u adeegsan karaan.
  - ❖ Qofka masuuliyada iyo awooda dawlada iyo dadweynaha loo dhiibay ee eex iyo guno ku shaqeeya masuuliyad ahaan waa lala xisabtami.
- Guud ahaan waxaad ardayda u sheegtaa gunada iyo masuuliyada oo la gadan waayo in ay horumarka iyo kooritaanka dalka wax u dhimayso.

Hawlgal

- Layliska labaad iyagoo ka duulaya cashirka guriga hakaga soo shaqeeyaan. Marka ay ardaydu layliska ka soo shaqeeyaan su'aal iyo jawaab ahaan ku fahansii waxaad soo qaadan kartaa qodobadan hoos ku xusan.

- ❖ Masuuliyadu waxay ka dhigan tahay xilka iyo shaqada la inoo dhiibo oo sida uu sharcigu xeerinayo looga soo baxo, qofka aan masuuliyadiisa ka soo bixin wuxu khasaaro ku yahay naftiisa iyo bulshada.

Sharaxaad

Ujeedada cashirka maadaama oo Sharaxaad ku filan laga bixiyay adigoo ujeedooyinka muhiimka ah qodob qodob u soo qaadanaya Sharaxaad ka bixi.

Gunaanadka

Ugu danbayntana ujeedada cashirka adigoo soo koobaya cashirka soo gabagabee.

6.2. AXDIGA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Sawir tilmaamaya dad axdi galaya.

Su'aasha Hordhaca

- Axdiga muxuu yahay?

Bare! su'aasha arday kooban ha ka jawaabaan, waxay ku jawaabaana sabuurada ku qor.

Hawlgal

- Kadibna cashirka axdiga ka sheekaynaya ardayda shakhsi-shakhsi ahaan ha u akhriyaan.
- Layliska saddexaadna koox-koox ahaan fasalka gudihiisa ha uga shaqeeyaan jawaabahana wakiilka kooxkasta ha soo jeediyo.
- Bare! adiguna sidan hoos ku xusan su'aalaha, Sharaxaad uga bixi amaanada iyo axdigu labuduba waa masuuliyada. Amaanadu waa wax hal shakhsi lagu aaminay in uu fuliyo axdiguna waa arrin laba qof u dhaxeeya oo loo baahan yahay in ay ilaaliyaan.
- Marka ay ardaydu dhameeyaan layliska saddexaad iyagoo akhriyaya cashirka

layliska sadexaad ka danbeeya layliska afraad guriga ha kaga soo shaqeeyaan, su'aalaha layliska si ay uga jawaabaahan cashirka si fiican ha u akhriyaan.

- Ugu danbayntana adigoo qodobada Sharaxaad ku saamaynaya xiisada soo gabagabee.

Axdiga

- ❖ Cadaymaha laga bixiyay ujeedooyinka cashirka waa kuwo si haboon u faah-faahsan hadaba adigoo qodobada mid mid u soo qaadanaaya ardayda fahan dheeri ah ka sii.

Gunaanadka

Ugu danbayntana nuxurka cashirka adigoo soo ururinaya cashirka soo gabagabe.

6.3. KHAYRAADKA DABIICIGA IYO HADHAAGA TAARIIKHIGA AH (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

Su'aasha Hordhaca

- Waxaad sheegtaan goobaha taariikhiga ah iyo khayraadka deegaankeena?

Bare! arday kooban ha sheegaan goobaha taariikhiga iyo khayraadka degaanka jawaabaha ardayda si la isku barbardhigo sabuurada ku qor.

Hawlgal

- Ardaydu cashirka ha akhriyaan layliska shanaadna fasalka gudihiisa hakaga shaqeeyan. Koox kasta wakiilkeedu marka jawaabaha soo jeediyo hadana si guud ha looga wada hadlo Gunaanadkana waxaad soo jeedin kartaa qodobadan.
- Wakaaladaha warbaahintu in ay bulshada ku wacyi galiyaan ilaalinta deegaanka iyo goobaha taariikhiga ah .
- Waxyaalaha khayraadka iyo goobaha taariikhiga ah khasaaraha u gaysan kara waxa ka mid ah.

- ❖ Waxbarasho la'aan
- ❖ Saboonimo dibu dhaca
- ❖ Dareen wadaniyad la'aan

- Hadaba muwadinkasta waxa laga raba in uu ilaaliyo khayraadkeena iyo goobaha taariikhiga ah.

Khayraadka Dabiiciga ah iyo Hadhaaga Taariikhiga a

Khayraadka dabiiciga ah iyo goobaha taariikhigu waxay leeyihiin faa'iidooyinka dhaqaale iyo kuwo bulsho. Khayraadka dabiiciga iyo goobaha taariikhigu horumarka dalkeena door muhiim ah ayay ka leeyihin. Hadaba ilaalinta khayraadka iyo goobaha taariikhigu waxay ka dhigan tahay horumarka dalka oo laga qayb qaatay.

Soo gabagabaya

- Soo Gunaanadkaahaan nuxurka cashirka adigoo a6.4. Cdurka Dilaaga ah ee HIV/ AIDS (2-xiisadood)

Kaabayaasha Barista

- Sawir muujinaya HIV/AIDS dad uu hayo

Su'aasha Hordhaca

- Sawirka muujinaya siduu Islaan/duq uu HIV/AIDS-ku u waxyeelleeyay.
- Ilmaha la xanbaarsan yahay mustaqbalkiisu muxuu ahaan doonaan.
- Faa'iidada ku jirta in HIV/AIDS-ka la iska ilaaliyo maxay tahay.

Bare! ardaydu inta ayna ka jawaabin su'aalaha Hordhaca waxa duqdu tidhi si haboon ha u akhriyaan kadibna arday koobani haka jawaabaan su'aalaha Hordhaca jawaabaha ardaydana sabuurada ha lagu qor inta aadan hawlaha kale u gudbina Sharaxaad ka bixi su'aalaha. Tusaale ahaan duqda dad u HIV/AIDS laayay ayaa ilmo yar kaga tagay sidoo kale duqdu ma haysato cid caawisa ama wax u tarta. Ilmaha yare ee la xanbaarsan yahayna in kastoo mustaqbalkiisa wax laga sheegi karin hadana waxa loo baahan yahay in la ogaado

in ilmahaas muwaadinkasta xil ka saaran yahay. Ugu danbayntana Cudurka dilaaga ah ee Aydhiska nafteena qoyskeena iyo bulshadeena in loo baahan yahay in laga ilaaliyo ardayda u sheeg kadibna Hawl-galaha kale u gudub.

Xusuusi

- Waxaa haboon in qodobada ku hoos qoran habka baris barashada laga wada hadlo iyadoo mid mid loo soo qaadanayo.

Hawlgal

- Bare! ardaydu si ay uga shaqeeyaan layliska lixaad cashirka shakhsi-shakhsi ahaan ha u akhriyaan kadibna koox koox ahaan layliska lixaad ha uga shaqeeyaan. Koox kastana wakiilkeedu ha soo jeediyo waxay ka wada hadleen. Kadibna adigu qodobo Sharaxaad ka soo jeedi.

HIV/AIDS

Mutacalimiinta iyo xirfadlayaashu haddii ay cudurkan u dhintaan wadanka khasaare weyn ayay ku tahay, yoolasha horumarineedna halkii la rabay lama gaadhsiiinayo, koriina lama helayo. Marka aan heer qoys eegnana dhibaataadu intaas way ka badan tahay, dhibaataad qoyska ayaa badanaysa sidoo kale qoyska noloshiisa ayaa burburaya, hadaba cudurkan dilaaga ah waxa loo baahan yahay in dhalin yarada laga ilaaliyo dawladana waxa laga rabaa in ay dhalin yarada u samayso meelo ay ku maararoobaan islamarkaana waa in laga ilaaliyo waxyaalaha xun-xun ee dibada ka soo gala wadanka. Dadka ku shaqaysta waxyaalaha xun-xuna waxa loo baahan yahay si talaabada ku haboon looga qaado in la fashiliyo. Guud ahaan HIV/AIDS-ku qoyska iyo qarankaba halis ayuu ku yahay.

Xusuusin

- Waxaa haboon in la akhriyo HIV/AIDS-ka cashirada ka sheekaynaya ee machadka

manhajka iyo cilmi-baaristu soo saartay 1994tii.

Gunaanadka

- Ugu danbayntiina qodobada muhiimka ah ee cashirka si kooban u sheeg cashirkana soo gabagabee.

JAWAABAHA LAYLISKA GUUD EE CUTUBKA

I. Run/Been

1. Run. 2. Been. 3. Run. 4. Been. 5. Been.

II. Isku aadi

1. D. 2. KH. 3. S. 4. J. 5. T.
6. X. 7. B

III. Halka banaan buuxi

1. Horumarka dalka. 2. Masuuliyada.
3. Waxtaariikhi ah

IV. Ka dooro

1. J. 2. B. 3. B. 4. X. 5. B.

V. Jawaabaha gaagaaban

1. Masuuliyada oo laga soo baxa waxay horumar iyo barwaaqo.
2. Ilaalinta khayraadka dabiiciga ah iyo goobaha taariikhiga ah waa masuuliyad dhamaan muwaadiniinta saaran.
3. arrimaha khasaaraha ku keena khayraadka dabiiciga iyo goobaha taariikhiga waxa ka mid ah.
  - Waxbarasho la'aan
  - Saboonimada iyo dib u dhaca
  - Dareen wadaniyad la'aan iyo
  - Danta shakhsi ahaaneed oo six un lagu daydayo

Xiliga	Hawsha Bare!ka	Hawsha ardayga
	Hordhaca • Heerarka iyo noocyada masuuliyada ee ku faahfaahsan buuga ardayga sawirada ku sawiran oo Sharaxaad laga bixiyo	
20'	Faah-faahi • Si ay sawirka u fahmaan cashirka iyagoo akhriyaya sawirka ha eegaan iyo ardayda aan fahmin oo la caawiyo. • Fasalka oo daba gal lagu sameeyo. • Sixitaan la sameeyo. • Ardayda oo wada hadalka lagu dhiiri galiyo fikirna ay soo jeediyaan. • Su'aalaha ardaydu soo jeediso oo ay ardaydu ka jawaabto marka ay ardaydu ka jawaabi kari waydana looga jawaabo.	• Sharaxaadta Bare!ka oo si haboon loo dhagaysto. • Shaqada fasalka oo si haboon looga shaqeeyo sixitaana la qamudane. • Su'aalo la soo jeediyo. • Fikir la soo jeediyo. • Xusuus dhawr la yeeso
10'	Gunaanadka • Heerarka iyo noocyada masuuliyada oo ay ardaydu fikir soo Gunaanadkaah ka soo jeediyaan. • Cashirka maalinta oo dib-u eegis lagu sameeyo fahanka ardaydana la xoojiyo. • Su'aalo ujeedooyinka cashirka hirgalinaya oo la soo jeediyo.	• Gunaanadkata oo laga qayb qamudane. • Su'aalo la soo jeediyo. • Si haboon oo wax loo dhagaysto xusuus dhawrna la yeesho

CUTUBKA 7: DHAQAN HAWL-KARNIMO

(13-Xiisadood)

Ujeedooyinka Guud ee Cutubka

Marka ay dhammeeyaan barashada cutubkan kadib, ardeydu waxay awoodi doonaan in ay:

- Fahmaan In aan shaqo kasta la quudhsan.
- Gartaan muhiimada shaqada iyo wakhtiga.
- Dareemaan anshaxa xirfadu sida uu aasaaska ugu yahay wax soo saarka iyo koriinka.

T.T	Cashirka	Sharaxaadta ujeedooyinka	Kaabayaasha Barista
1.	Hab-dhaqanka Hawl-karnimo	• Sharafta ay shaqadu leedahay ayay ficil ku muujinayaan. • Waxay Sharaxaadayaan xidhiidhka, shaqada, wakhtiga iyo horumarka. • Shaqada ay qabtaan ayay si tayo leh xiligi loo baahnaa u fuliyaan	• Posters showing people engaged in different fields of work.
2.	Nolosha mashaqaystaha	• Waxay Sharaxaadayaan iyadoon la shaqaysan in la noolaado dhibaataada ay leedahay.	
3.	Kartida Xirfadeed iyo Anshaxa	• Anshaxa xirfada iyo kartida oo kor loo qaado, iyo xidhiidhka ka anshaxa iyo wax soo saarka oo ay qeexaan	

7.1. HABDHAQANKA HAWLKARNIMADA SHAQO (3-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Sawir muujinaya dad shaqooyin kala duwan qabanaya.

7.1.1. Shaqadu in ayna kala fiicnayn oo la aamino

Su'aasha Hordhaca

- Waxaad tusaale ahaan u sheegtaan in ayna shaqooyinku kala fiicnayn.
- Shaqooyinka waa in aynu isku si u eegno marka aan leenahay maxaan u jeednaa?

Bare! ardayda su'aalaha Hordhaca u soo jeedi, waxaa dhici kara in ay ardaydu tusaalooyin badan soo jeediyaan hadaba jawaabahooda ha ku qoraan sabuurada.

Hawlgal

- Kadib “xirfada faarada” cashirka ka sheekaynaya ardaydu shakhsi shakhsi ha u akhriyaan layliska koobaadna shakhsi-shakhsi ahaan fasalka gudihiiisa hakaga shaqeeyaan jawaabahana su'aal iyo jawaab ahaan ha u soo bandhigaan waxa kale oo loo baahan yahay in ardayda loo sheego in jawaabaha laga heli karayo cashirka dhexdiisa.
- Shaqooyinku in ayna kala fiicnayn in la aamino waxay keenaysaa in shaqo la'aanta xal loo helo, dadaalka dawlada way taakuleynaysaa islamarkaana horumarka wadankeena ayay dardar galinaysa.
- Shaqo kasta maadaama ay faa'iido leedahay in la yaraysto ma'aha sababtoo ah shaqo kastaa waxay wax ka qabanaysaa baahida dadka.
- Wadaniyada waxa ka mid ah shaqada oo aan la yaraysan iyo horumarka dalka oo kor loo qaado.

Macailn ardaydu marka ay dhameeyaan layliska koobaad layliska labaadna ha eegaan kadibna qoraalka layliska koobaad ka hooseeya ardaydu shakhsi-shakhsi ahaan ha u akhriyaan marka ay xusuus dhawr ka qortaana layliska labaad koox koox ahaan ha uga shaqeeyaan.

7.1.2. Shaqada gaar ahaaneed iyo tan wadar ahaaneed oo si tayo leh xiliga ku haboon loo fuliyo

Su'aalaha Hordhaca

- Dadka sawirka ka muuqda maxay ka shaqaynayaan?
- Dadaalka gaar ahaaneed natiijooyinka ay dadaalka wadar ahaaneed ku leeyihiin maxay yihiin?

- Bare! dadka sawirka ka muuqda waxa ay ka shaqaynayaan arday kooban in ay ka jawaabaan fursad u sii.
- Su'aasha labaadna sidoo kale ardaydu wax haka sheegaan qodobada ay soo jeediyaana sabuurada ha ku qoraan.

Hawlgal

- Kadibna “shaqada iyo wakhtiga” cashirka ka sheekaynaya ardaydu ha akhriyaan layliskana koox ahaan ha uga shaqeeyaan.
- Qodobada ay soo jeediyaana marka ay dhamaystiraan sixitaanka ha la siiyo.
  - ❖ Jawaabta su'aasha 1aad iyo 2aad si ay uga jawaabaan cashirka ardaydu dib ha u akhriyaan su'aasha 3aad waxaad tusaale ahaan ardaydu u siisaa in ay ku saabsan tahay faa'iidooyinka shaqooyinka wadar ahaaneed

Kadibna marka ay akhriyaan qoraalka cashirka ka hooseeya layliska lixaad koox-koox ahaan guriga ha uga soo shaqeeyaan ugu danbayntana waxaad ardayda u sheegtaa in qodobada sixitaanka laga heli karayo cashirka dhexdiisa.

Gunaanadka

Ugu danbayntana ujeedooyinka cashirka su'aalo muujinaya ardayda u soo jeedi.

7.2. NOLASHA MASHAQAYSTAHA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Qof xoog weyn oo dawarsanaya.

7.2.1. Ma shaqaystuhu wuxuu lid ku yahay dhaqaalaha horumarka iyo koboca dalka

Su'aasha Hordhaca

- Adigoo aan shaqaysan in la iska joogo maxay dhibaato u tahay?
- Sida uu geerarku sheegayo cadhawga horumarka waxa aan ku sheegnay muxu yahay?

Bare! geerarka adigu ardayda u akhri kadibna ardaydu fikir ha ka bixiyaan ugu danbayntana waxaad ardayda u sheegtaa haddii aan la shaqaysan in aan waxba la heli karin.

Hawlgal

- Kadibna “ilmaha damiinka ah” cashirka ka sheekaynaya ardaydu shakhsi-shakhsi ahaan ha u akhriyaan layliska todobaadna haka shaqeeyaan jawaabahana su’aal iyo jawaab ahaan ha u soo bandhigaan.

Kadibna qodobadan ardayda u soo jeedi

Su’aasha 1aad. “Dhaadhi” waxay isku kalsoonida yeelatay mudo dheer kadib markii ay waayo aragnimo yeelatay.

Su’aasha 2aad. Shaqadaay qabanayso in ay go’aansudane waa arrimaha cadaynaya isku kalsoonideeda.

Bare! layliska sideedaad marka cashirka ku xigi layliska todobaad akhriyaan shakhsi shakhsi ahaan ha uga shaqeeyaan sixitaankana su’aal iyo jawaab ahaan ha u soo bandhigaan.

7.2.2. Xuquuqaha dhaqaale ee uu sugayo Dastuurka JDFI

Su’aasha Hordhaca

- Maxaa loogu baahday xuquuqaha dhaqaale in dastuurka lagu xuso?

Su’aasha Hordhaca sida ay la tahay ardayda ha uga jawaabaan adiguna qodobadan soo socda ayaad soo jeedin kartaa. Tusaale ahaan xuquuqaha dhaqaale waxa dastuurka loogu daray in ay muwaadiniintu cabsi la’aan halka ay doonaan ka shaqaystaan si loo suurto galiyo.

Hawlgal

- Kadibna ardaydu cashirka ka sheekaynaya “Gabadha xoolo dhaqatada ah ee shaqada fiican” ha akhriyaan layliska sagaalaadna fasalka gudihiisa ha kaga shaqeeyaan waxaanad ardayda u sheegta jawaabaha in ay cashirka ka dhex hali karaan.

Su’aasha 2aad. Waxaad kaga jawaabi kartaan qodobadan

- Marwo xaawo abaalmarinta la siiyay waxay dhiiri galin dadka kale iyaduna shaqadeeda ayay sii wanaajin guud ahaana horumarinta wadanka ayay door muhiim ah ku yeelanayaan.
- Arrintan waxa Sharaxaad dheeri ah ka bixinaya qodobka 41aad ee dastuurka Itoobiya.

Intaas kadib layliska tobnaad shaqo guri ahaan ha uga soo shaqeeyaan ardaydu. Si ay ardaydu layliska uga shaqeeyaan waxa haboon in ay akhriyaan xuquuqaha dhaqaale ee dastuurku xeerinayo. Sido kale jawaabaha waxay ardaydu si toos ah uga heli karaan cashirka guduhiisa.

Sharaxaad

- Ugu danbayntii qodobada muhiimka ah ee cashirka soo koob.

7.3. ANSHAXA IYO XIRFADA KARTIDA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Sawir muujinaya muwaadiniin shaqooyin kala duwan qabanaya.

7.3.1. Xidhiidhka ka dhexeeya kobcinta kartida xirfadeed iyo tan waxsoo saarka

Su’aasha Hordhaca

- Xirfadu maxay tahay? Anshaxa xirfaduse muxu yahay?

Bare! ardaydu su’aasha sida ay la tahay ha uga jawaabaan jawaabahoodana buugta ha ku qortaan. Kadibna cashirka ka sheekaynaya “Warshada saabuunta ee indhooh” shakhsi-shakhsi ahaan si haboon ha ugu akhriyaan layliska 11aadna fasalka gudihiisa shakhsi shakhsi ahaan ha uga shaqeeyaan jawaabaha su’aal iyo jawaab ahaan ha u soo bandhigaan.

Anshaxa Xirfadaha iyo kartida

Ujeedada cashirka maadaama Sharaxaad ku filan laga bixiyay qodobada muhiimka ah Sharaxaad ka soo jeedi.

Gunaanadka

- Ugu danbayntana hirgalinta ujeedooyinka cashirka su’aalo la xidhiidha ardayda u soo jeedi cashirkana soo gabagabee.

JAWAABAHA LAYLIKA GUUD EE CUTUBKA

I. Run/Been

1. Been. 2. Run. 3. Been. 4. Been. 5. Run.

II. Isku aadi

1. J. 2. D. 3. T. 4. B. 5. X

III. Halka banaan buuxi

1. Ujeedooyinka dhaqaalaha 2. Anshaxa

3. Adigo aan shaqaysan in aad iska noolamudane 4. Shaqo. 5. Abaal marin.

IV. Ka door

1. J. 2. X. 3. X. 4. B. 5. X

V. Jawaabaha gaagaaban

1. Shaqada oo dhaan loo yeesho waxay u baahan tahay in aan si haboon u shaqaysano, shaqadana nolosheena ka dhigano.
2. Horumarka wadanku halka loo baahan yahay ma gaadhayo, nolosha bulshaduna isma badalayso.
3. “Nina an shaqaysan shah ma cabo” xigmada odhanaysa oo la hirgaliyo. Hadaba waxa loo baahan yahay in shaqaysi la’aanta iyo dawarsiga talaabo ka qaadno islamarkaana aan yeelano aqoon casri ah oo karti wax soo saar leh.

Qorshaha Cashirada

1. Dhaqanka shaqada oo kor loo qaado

Xiliga	Hawsha Bare!ka	Hawasha ardayga
10’	Hordhaca • Su’aalaha Hordhaca ayay tusaale ka soo jeedinayaan waxaana la xaqiijinayaa diyaar garawga ardayda.	• Su’aalaha Hordhaca ayay si haboon uga jawaabayaan.
20’	Sharaxaad • Xirfada taarada cashirka ka sheekaynaya ayay shakhsi ahaan u akhriyayaan. • Cashirka oo hal mar si haboon ardayda loogu akhriyo. • Iyagoo ka duulaya cashirka ayay layliska 1aad shakhsi shakhsi uga sheekaynayaan. • Ardaydu marka ay dhameeyaan layliska fasalka gudihiisa jawabaha waxay u soo bandhigayaan su’aal iyo jawaab ahaan. • Layliska labaad marka ay cashirka akhriyaan ayay guirga kaga soo shaqaynayaan.	• Cashirka oo shakhsi ahaan loo akhriyo. • Bare!ku marka uu cashirka akhriyayo oo la dhagaysto. • Shaqada faalka ee laysu diro oo laga shaqeeyo. • Su’aalaha iyo jawaabaha oo laga qayb qamudane iyo in sixitaan la qamudane. • Layliska labaad oo guriga lagaaga soo shaqeeyo. • Xusuus dhawrka oo la akhriyo.
10’	Gunaanadka • Su’aalaha Gunaanadkata la waydiiyo ardayda. • Cashirka maalinta oo si kooban loo soo jeediyo lana soo gabagabeeyo	• Jawaabaha oo la bixiyo. • Si haboon oo wax loo dhagaysto, xusuus dhawrna laqamudane.

CUTUBKA 8: ISKU-FILAANSHAHA

(8-Xiisadood)

Ujeedooyinka Guud ee Cutubka

Ka dib dhammaadka cutubkan, ardaydu waxay awoodi doonaan inay:

- Garanayaan ku tiirsanaantu xumaanta ay leedahay.
- Fahmayaana faa'iidada ku jirta in aad kartidaada ogaatid.
- Dareemayaan shaqada iyo natiijooyinkeeda oo la sharfo iyo isku kalsooni la yeesho.

T.T	Xiisada cashirka	Sharaxaadta ujeedooyinka	Kaabayaasha Barista
1.	Dhaqanka isku filaanta oo kor loo qaado	• Waxay sheegayaan sida lagaaga gudbayo ku tiirsanaanta. • Waxay faahfaahinayaan faa'iidada isku filaanta.	
2.	Natiijooyinka sare ee shaqada oo la sharfo	• Waxay amaan u soo jeedinayaan dadka shaqooyinka guusha ka gaadha. • Waxay sheegayaan sida shaqada natiijo wanaagsan looga keeni karayo.	
3.	Isku kal soonaanshaha	• Waxay sheegayaan isku kalsoonidu waxa ay tahay. • Wdaxay sheegayaan sifooyinka uu leeyahay qofka isku kalsooni.	

8.1. KASBASHADA HAB-DHAQANKA ISKU-FILAANSHAHA (3-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Sawiro tilmaamaya koontiro baanka sharci darada ah.

8.1.1. Ku tiirsanaanta oo laga gudbo

Su'aalaha Hordhaca

- Labada sawir ee sheegaya dadaalka isku filaanta?
- Ku tiirsanaanta side looga gudbi karaa?

Bare! labada sawir ee cashirka ku tiirsanaanta ka sheekaynaya ka hooseeya ardaydu ha eegaan kadibna labada su'aalood ha ka jawaabaan.

Waxaad ardayda u sheegtaa in ku tiirsanaanta lagaaga bixi karo iskaashi, dadaal iyo isku filaansho la gaadho-sidoo kale waxad ardayda uga sheekaysaa dad aad taqaanid oo ka baxay ku tiirsanaantii isku filaanshana gaadhay.

Hawlgal

- Ardaydu waa uu cashirku ka sheekaynayo ha sheegaan.
- Cashirka ardaydu si ay u akhriyaan wakhti sii.layliska 1aad.
- Layliska 1aad fasalka gudihiisa hakaga shaqeeyaan jawaabahana fasalka ha u sheegaan.

- Qishku in uu yahay arrinta ugu horaysa eek u tiirsanaanta cadaynaysa islamarkaana uu yahay wax aadan shaqaysan ood fahmeen iyo waliba dhaqan aad u xun ardayda ha ogamudane.
- Adigoo si fiican cashirkaaga u akhrista dadaalna sameeyaa ayaa lagaaga bixi karaa qishka.

Shaqo kooxeed

- Ardayda su'aalaha ay doonayaan in ay soo jeediyaan ha diyaarsadaan.
- Koox kastaana shaqo qaybsi ha samayso tusaale ahaan guddoomiye, xoghaye iwm.
- Kooxuhu arrimaha ay soo jeediyaan ardaydu fikir ha ka dhiibmudane.
- Ugu danbayntana waxaad arday u sheegtaa xumaanta ku tiirsanaanta iyo sida looga gudbi karo.

8.1.2. Ku Tiirsanaanta iyo ka Ganacsiga Koontirobaanka

Su'aasha

- Waxaad koontirobaanka ka fahanteen sheeg.
- Sawirka ka muuqda qodobka 8.3 wuxu sheegayaa. Ardaydu sawirka faalo ha ka bixiyaan si ay cashirka ugu diyaar garoobaana dhiirgali.
- Waxaad ardayda tustaa sawiro kala duwan oo tilmaamaya alaabta koontarobaan ah oo si sharci daro ah loo gudbinayo iyo dhacdooyin muhiim ah oo la xidhiidha koontirobaanka.

Hawlgal

- “Faa'iido la'aanta” cashirka ka sheekaynaya ardaydu shakhsi shakhsi ahaan ha u akhriyaan kadibna layliska saddexaad ha ka wadahaadlaan. Waxaad

ardayda fahansiisa koontirobaanka in aan canshuur laga qaadin, sharci darana yahay muwaadiniintana uu u keeno alaa aan tayo lahayn, sidaa daraadeed u dhaqaalaha wadanka halis ku yahay.

- Qodobadan koontirobaanka ku saabsan ee hoos ku xusan mid walba sidiisa ha looga wada hadlo fikirna ardaydu ha ka soo jeediyaan.
  - ❖ Qodobada 1aad. Koontiro baanku waa danbi dalkana uma soo hooyo dakhli islamarkaana dhaqaalaha iyo koriinka wadanka wuxuu ku yahay caqabada.
  - ❖ Qodobka 2aad. Koontiro baanku suuqa ayuu hoos u dhac ku keena islamarkaana alaab aan diwaan gashanayn maadaama la soo galinayo wuxu fidiyaa falalka argagaxisada.
  - ❖ Qodobka 3aad. Koontiro baanku ku soo gasha in ay nabadgalyada dadwaynaha halis galin karto.

Ku Tiirsanaanta iyo ka Ganacsiga Koontirobaanka

Koontiro baanka waa ganacsi sharci daro ah, waana arrin dakhliga dawlada lagu luminayo sidoo kale waa ganacsi lagaga baxsanayo, daba galka tayada alaabta, waa jibaadyada iyo xeerasha dhaqaalaha, bulshada iyo kuwa siyaasada waxaana ka faa'iidaysta dad doonaya in ay si dhib yar hanti sharci daro ah u helaan.

Ganacsiga koontiro baanka waa gancasi sharci daro ah ujeedadiiskuna ma'aha mid baahida in ay wax ka qabmudane loogu tala galay balse ujeedada ugu wayn ee koontarobaanku waa mid dhaqaale, bulsho, iyo siyaasadeed.

Xusuusin

- Waxa sanadkii 1997 la soo saaray sharciga faldanbiyeedyada la xidhiidha koontiro

baanka gaar ahaan qodobka 352aad wuxu xeerinaya in keela xoog lagu maro in ay tahay faldanbiyeed.

Hawlgal

- Bare! ardaydu ha akhriyaan cashirka ka sheekaynaya koontiro baanka kadibna layliska afraad shakhsi shakhsi ahaan gurigooda hakaga soo shaqeeyaan sixitaankana su'aal iyo jawaab ahaan ha u soo jeediyaan ugu danbayntana waxaad siisaa Sharaxaadtan hoos ku xusan.
- ❖ Koontiro baanku wuxu sababi karaa in hub si qarsoodi ah dalka lagu ssoo galiyo falal argagaxisana lagu sameeyo arrintanina nabadgalyada wadanka halis ayay ku tahay.
- ❖ Argagaxisadu waxay keentaa in uuna dadweynuhu si nabadgalyo ah u shaqaysan.
- ❖ Waxaad ardayda fahansiisaa koontirobaanka in lagu soo galiyo daawooyin badan oo aan tayo lahayn caafimaadkana halis galin kara.

Guud ahaan koontiro baanku ma'aha ganacsi sharci ah oo dadaal lagu keeno balse waa mid sharci daro ah oo loogu tala galay in hanti si sharciga ka baxsan loo helo.

Gunaanadka

- Ugu danbayn qodobada muhiimka ah ee cashirka soo koob cashirkana soo gabagabee.

8.2. NAATIIJOYINKA WAXQABADKA WANAAGSAN OO LA SHARFO (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Sawirada dad shaqadooda lagu abaal mariyay.

- Odhaahyo, tusaale ahaan shaqadu waa sharaf.

Hordhaca

- Qodobka 8.5 sawirada ku hoos cad waxay tilmaamayaan ardaydu ha sheegaan. Sidoo kale dadka ay yaqaanaan ee deegaan ku nool lana abaal mariyay ha sheegaan.

Hawlgal

- Wada hadal lala yeeshay marwo" Boonaa Balaantaa" cashirka ka sheekaynaya ardaydu laba laba iyagoo isku dhiibaya ha akhriyaan. Marka waxa loo baahan yahay gabadh in ay matasho marwo Boonaa wiilna matalo qofka wax waydiiina marwo Boonaa. Ardayda kalena waxa laga rabaa in ay xusuus dhawr qortaan. Kadibna layliska shanaad fasalka gudihiisa ha kaga shaqeeyaan.
- Su'aasha 1aad ee layliska 5aad waxay cadaynaysaa marwo boonaa si dhaqaalaha dumark kor loogu qaado in ay samaysay iskaashmudane kana faa'iideen arrintaas awgeedna loo abaal mariyay.

Hawlgal

- Bare! cashirka ka sheekaynaya natiijada shaqo ee aad ka u saaraysa ardaydu ha akhriyaan layliska lixaadna gurigooda shakhsi-shakhsi ahaan ha ugaga soo shaqeeyaan. Waxa kale oo jeediyaan arrimaha ayna fahmina la fahan siiyo.

Naatiijooyinka Waxqabadka wanaagsan oo la sharfo

- Cadaymaha ujeedooyinka cashirka laga bixiyay si muhiim ah ayaa loo faahfaahiyay marka adigoo qodobada muhiimka ah soo qaadanaya Sharaxaad kooban ka bixi.

Soo gaabagabayn

- Natiijooyinka sare ee shaqada waxay waxtar u leeyihiin wadanka.
- In waxbarashada lagu dadaalaana waxay keenaysaa natiijo wanaagsan.

8.3. ISKU KALSOONAANSHAHA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Odhaahyo iyo maahmaahyo tilmaamaya isku kalsoonida.

8.3.1. Kalsoonida doorka ay ku leedahay Natiijooyinka sare ee shaqada

Su'aasha Hordhaca

- Isku kalsoonidu siday u keentaa natiijo sare oo shaqada la xidhiidha?
  - ❖ Su'aasha ardaydu sida ay la tahay ha uga jawaabaan ugu danbayntana cabsi la'aan fikirhooda ha u soo bandhigaan ha ogaadaan isku kalsoonidu in ay tahay arrinkeenaysa natiijooyin sare.

Hawlgal

- Qoyska argtida fog leh cashirka ka sheekaynaya ardaydu ha akhriyaan layliska tobnaadna fasalka gudihiisa hakaga shaqeeyaan sixitaana hala siiyo. Sida ku cad layliska 7aad Mudane Maxamed iyo marwo Khadiija waxa keenay in ay isku kasloonaadaan waxa weeye.
  - ❖ Kartidooda oo ay ogayihiin.
  - ❖ Kartidooda oo ay ku shaqaystaan.

Isku Kaalsoonida

Hal arrin arragti isku mid ah lagama wada yeelan karo arrintana waxa laga xaqiijin karaa ardayda oo arrin la waydiiyo. Hadaba waxa loo baahan yahay in la garwaaqsado inay fikirada kala

duwan jiraan islamarkaana loo baahan yahay fikirka aan qabno in aan barbardhigno fikirada kale kadibna qaadano ka saxda ah. Arrintanina waxay tilmaamaysaa sifada qofka isku kalsoon.

- ❖ Waxa loo baahan yahay qofkasta in uu isku kalsoonaado fikir kiisana cabsi la'aan soo jeediyo islamarkaana uu aamino kartidiisa iyo aqoontiisa.

Xusuusin

- Dareenka isyasida (inferiority complex).
- Dareenka islawaynida (superiority complex).

Labadan arrimood isku kalsoonideena ayaa wax u dhimaan.

Gunaanadka

- Qodobada ugu muhiimsan iyadoo la soo qaadanayo ayaa cashirka la soo Gunaanadkakaraa tusaale ahaan waxa la xusi karaa isku kalsoonidu in ay natiijada shaqada kor u qaadayso. Qofka isku kalsoona in uu aragtida iyo fikirka dadka kale tixgaliyo. Arrintanina ay xidhiidhka bulshada wanaajinayso.

JAWAABAHA LAYLISKA GUUD EE CUTUBKA

I. Run/Been

1. Been
2. Run
3. Been
4. Been
5. Been

II. Isku aadi

1. J.
2. KH.
3. B.
4. T.
5. X

III. Halka banaan buuxi

1. Iyadoo aan la shaqaysan in wax la cuno
2. Isku filaan.
3. Abaalmarin

IV. Ka dooro

1. J.
2. X.
3. X.
4. X.
5. X.

V. Jawaabaha gaagaaban

1. Isku filaantu waa in ay carruurnimada ka soo bilaabanto sababtoo ah ilmaha yari haddii uuna shaqada yaraanta ku baran marka uu waynaado ma shaqaysanayo.
2. Dadka shaqadooda natiijada ka keenaya ee la abaal mariyay oo kuwa kale tusaale u noqda.
3. Dhibaatooyinka uu koontiro baanku dhaqaalaha dalka iyo nolosha bulshada u keeno waxa ka mid ah.

- Horumarka, iyo koriinka iyo baanku dhaqaalaha dalka iyo nolosha bulshada u keeno waxa ka mid ah.
- Wadanka oo dakhli waaya.
- Dageenaansho la'aan xaga suuqa ah iyo ganacsatada sharciga ah uu dhaawaco.
- Nabadgalyada iyo caafimaadka bulshada oo dhibaateeyo.

CUTUBKA 9: KAYDSASHADA

(6-Xiisadood)

Ujeedooyinka guud ee cutubka

Ka dib dhammaadka cutubkan, ardaydu waxay awoodi doonaan inay:

- Gartaan in ay jiraan habab kala duwan oo wax loo kaydsado.
- Fahmaan muhiimada ay leedahay in naftaada iyo qoyskaba kolba sida ay taagtoodu saamaxdo si wafaaqsan loo maamulo.
- Dareemaan muhiimada ay leedahay in qorshe lagu dhaqmo dhaqanka kaydsigana la yeeso.

Tirada	Cashirka xiisada	Ujeedooyinka oo faah-faahsan	Qalabka lagu xoojinayo
1.	Noocyada kaydsashada	• Liis gareeyaan noocyada kaydinta • U isticmaalaan si haboon hababka kaydsiga	
2.	Hab-dhaqanka kaydsashada	• Sharaxaan dhaqanka kaydinta oo la yeelan waayo baahinta saboolnimada saamaynta ama raadka ay ku reebto	
3.	Qorshe in la isku-maamulo ama lagu dhaqmo	• Liis gareeyaan qorshe la'aantu waxyeelada ay keento. • Diyaarsadaan kuna dhaqmaan qorshe todobaadle ah	• Qorshe muunadeed todobaadle ah oo darasad lagu sammaynayso

9.1. NOOCYADA KAYDSASHADA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Odhaahyada googaalaysi iyo
- Ururada kala duwan tusaale ee dayminta iyo kaydinta buugta ama qoraalada laga diyaariyey.

Hordhaca

Su'aasha laga dhaqaaqayo

Ardayda inta koox-koox loogu qaybiyo daqiiqado kooban marka ay isweydaarsadaan fikrado ku

saabsan muhiimada kaydsigu leeyahay ka dib xubno ay kooxuhu soo wakiisheen muhiimada uu kaydsigu leeyahay oo lagu baraarujinayo ha ka sheekeeyaan. Marka xigana xaalad nolooleedka hada jira iyada oo aan waxyeelo loo gaysanin mustaqbalka in si degan oo wannagsan loo noolaado in uu kaydsigu muhiim ama lagama maar-maan u yahay in ay dareemaan in laga caawiyo kadibna casharka muhiimka ah loo gudbo ayaa loo baahan yahay.

Hawl-galgalka

- Qodobada hordhaca ah ee ardeydu soo jeediso eek u saabsan muhiimada uu

leeyahay kaydsigu kooxuhu ha ka wada hadlaan. Marka xigana layliska koobaad su'aalaha lagu soo badhigay inta ay ka shaqeeyaan xubno ay kooxuhu soo xusheen oo wakiil u ah ha soo bandhigaan wada hadalna ha yeeshaan hana laga caawiyo sidii ay mawif midaysan ay uga qaadan lahaayeen:

- ❖ Kaydinta iyo gacan adayga ama bakhaylnimadu isku-mid in ayna ahayn iyada oo fikrada hordhaca ah ee qodobka 1aad iyo qodobka 3aad laga dhaqaaqayo in su'aasha ugu horraysa jawaab laga bixiyo.
- ❖ Si Hawl-gal karnimo leh inta loo shaqeeyo dakhliga la helana si habboon loo isticmaalo qorshe iyo jadwalna lagu dhaqmo allaabada maguuraanka ah ee mustaqbalka lagu faa'iidayasan karo in lacag ahaan ama nooc ahaan in loo kaydsan karo iyada oo la dareensiinayo su'aasha labbada in laga jawaabo ayaala karaya.

9.1.1. Kaydsiga Nooc-Ahaanta ku Salaysan

Su'aasha hordhaca ah

- Kaydsiga nooc-ahaaneed waa kaydsi nooce ah?

Ardeydu kaydsiga nooc-ahaaneed macno-ahaan waxaa uu yahay inta ay qeexaan sababahoodana ha sheegaan iyaga oo isku tijaabinaya.

Hawl-gal

- Sheekada cinwaankeedu yahay “taalada mataasabiya” waxaa loo soo bandhigay ama loogu talagalay in ardeyda la dareensiyo in geedka baxarsaafku uu yahay allaab ma guraan ah. hasa ahaatee, ardeydu iyaga oo sheekada ku salaynaya layliska 2aad allaabo kala duwan oo maguuraan ah in ay sheegaan ha isku dayaan.

Tusaale:Lo'da la dhaqdo; geedka bunka oo la abaqaalo.

- Qodobada hordhaca ah eek u saabsan kaydsiga noocyada ku salaysan ardeydu in ay ka wada hadlaan oo lagu dhiiri galiyo ugu dambayna kaydsiyada nooca ku salaysan in uu yahay dhaqashada allaabo maguuraan ah oo la dhaqdo iyo arrinta koobaad ee hordhaca ah qodobada lagu tilmaamay in ay yihiin oo la xasuusiyo islamarkaana laga cawiyo sidii ay dareen middaysan uga helli lahaayeen ayaa haboon.
- In allaabo la soo iibsado lana dhigto; xoolo la dhaqdo; dhir la beero-iwm ee cutubka koobaad lagu tilmaamay layliska 3aad su'aasha 1aad in jawaab looga dhigo waa la kara.
- Dahabka iyo loda; guryaha; geedaha kala duwan ee la abaqaalo ama la beero-iwm dadku marka ay lacag u baahdaan allaabo iyo waxyaabo ay isticmaalaan weeyaan. Layliska 3aad lambarka 2aad waxyaaban iyaga oo u eegnaya ama barbardhigaya tusaalooyinka kala duwan ee ay ardeydu soo bandhigayso in ay jawaabo uga dhigaan ayey karayaan.

9.1.2. Kaydinta Figradaha

Hordhaca

- “Lacag haddii aad leedahay sammadana wado ayaad ku leedahay”
- “Dammeer dahab lagu raray alaabada dhammaantood waa laga furaya”

Fikradahau waxyaabaha la kaydsado mid ka mid ah weeyaan. Si ardeydu ay u dareemaan mawduuca cinwaankan waxaa habboon in la waydiiyo hadalo tusaalooyin ah oo fariimo gudbinaya islamarkaana la baraarujiyo casharka xiisadana loo gudbo.

- Bare!“Kamaal iyo yuusuf” qoraalka cinwaankiisku yahay waa mid loogu talagalay in uu ardeyda dareensiyo sida Figradaha loo kaydinta karayo iyo sida loo dhaqan karo. Ardeydu iyaga oo qoraalka ama sheekada qof-qof u akhriyaya arrintan ha ku saleeyaan islamarkaana labada su’aalood ee layliska Afraad ku jira shakhsi-shakhsi fasalka dhaxdiisa ha ugaga shaqeeyaan. Si faham sax ah ay u hellaan qodobada lagu soo gunaanadayo sharaxaadda ha lagu siiyo.

Noocyada Kaydsashada

Marka ujeedada casharka loo eego sharaxaada cinwaanka hoostiisa lagu soo bandhigay way ku filan tahay. Qodobada hordhaca inta laga soo saaro in ay sharaxaan ha isku dayaan.

Gunaanadka

- Hordhaca ku saabsan kaydinta Figradaha ee la soo jeediyey; Figradaha siyaabaha loo hello; sida loo kaydiyo iyo Figradaha la kaydiyey halka ama goobta loo baahan yahay in la dhigo ayuu sharaxaya.

Fikradaha qaybta hordhaca lagu sharaxay ama lagu qeexay ardeydu inta ay qodob-qodob ay uga wada hadlaan ugu dambayntana fikir ay ka siman yihiin in ay ka hellaan in laga taageero ayaa lagama-maarmaan ah ama looga baahan yahay. Arrinta iyada oo lagu salaynayo qasnad; bangiga; xarumaha u qaabilsan dayminta iyo kaydinta ee lacagaha lagu kaydsado oo iskugu jira habab dhaqan iyo kuwo casri ah weeyaan.

Hawlgal

- Sheekada ciwaankeedu yahay “Adhanje” ee la soo jeediyey; Figradaha sida loo sammayn karo ama loo dhaqan karo iyo sida loo kaydinta karo ayey ka sheekaynaysa. Ardeydu sheekada marka ay qof-qof u akhriyaan kadib, Adhaanej wakhtigeeda, xoogeeda iyo aqoonteeda ay sida habboon ugu isticmaashay dakhliga ay fahmeen kadib marki ay si Hawl-gal karnimo leh

u shaqaysatay inta ay sida ugu habboon ugu shaqaysatay lacag ay mustaqbalka isticmaasho iyo allaab in ay yeelmudane in ay sii daydo in sheekada ka fahmaan ayay ka caawinaysaa. Dadka kale ee ay garanayaan ee geesinimada leh iyaga oo tusaale u soo qaadanaya in laga wada hasalsiiyo fikradana ay ku xoojiyaan ayay karaan.

Shaqo kooxeed

Ardaydu mowduuca la siiyay si ay uga doodaan nala siiyo fursad ay ugu diyaar garoobaan.

Qodobka la siiyay fikrado ay ku xoojin karaan in ay soo urursadaan ku dhiirigeli. Marka ay doodahooda soo bandhigaan si dhagaysayaasha xili ama wakhti kooban oo ay su’aal ku waydiiyaan ugu dambayntana si Hawl-galkarnimo leh inta loo shaqeeyo sida lacag loo heli karo; Figradaha la keydiyay in shaqo dheeri ah lagu balaadhin karo marka la fahamsiiyo in ay dooda soo gabagabeeyaan ayaa loo baahan yahay.

Su’aasha shaqo kooxeedka labaad iyada oo lagu salaynayo fikradaha ay ardaydu soo jeediyeen wada hadal in ay ka yeeshaan in fursad loo siiyo, waxaa kale yahay warqada kala duwan oo laga diyaariyay xarumaha kala duwan ee u qaabilsan daynka iyo kaydinta inta la keeno ardayda in laga wada hadalsiiyo isla markaana casharka la sii xoojiyo ayaa loo baahan yahay.

9.1.3. Dhawrista Wakhtiga

Hordhaca

- “Inta uuna safrin ka hore wakhtigu taski ma’aha kuma sugayo inta uu is-taago”
- “Balanta xabashida”
- “Wakhtigu waa seef haddii aad goyn weydo isaga ku goyn”

Odhayadan saddexda ah ee korka ku xusan ahna kuwa loogu talagalay in ardeyda lagu baraarujiyo waa fikrado lidi ku ah wakhtiga. Odhaahda u horraysa iyo ta labbaadba waa fikrado dar-dar galinaya ama dhiiri galinaya in wakhtiga mudnaan la siiyo. Odhaahda labaad laakiin waa fikrad xambaarsan arragti aan wakhtiga mudaan aan siinayn. Ardey dhawr ah adiga oo fursad siinaya ha ka sheekeeyaan odhaahyadu macno-ahaan waxaa ay yihiin.

Sharaxaad

- Kaydinta wakhtiga macnihiisa waxaa weeyaan hal shaqo in wakhti ku habboon ama loogu talagalan lagu fuliyo iyo waliba shaqo badan oo wakhti yar lagu fuliyo in ay tahay in la fahamsiiyo hordhac loogu talagalay weeyaan.

Hawlgal

- Bare! Qodob walba adiga oo u akhrinaya fikrada ay u akhriday ardeydu fikradooda in ay bar-bardhigaan ha isku-dayaan. Ugu dambayna wadada ama sida korka lagu tilmaamay ee kaydinta wakhtiga ku saabsan arragti ay ka midaysan yihiin sidi ay uga heli lahaayeen u Hawl-galgali.

Layliska iyada oo lagu salaynayo hal shaqo oo wakhtigeedu loogu talagalay aan la qabanin qorshihi, natiijadi in ay xumaynayso gaar ahaana tusaalooyinka goobahooda ka jira iyaga oo soo qaadanaya waa in laga wada hadalsiiyo. Tusaale dugsiga wakhtigi loo qoondeeyey haddii ardeyda la duwan galin waayo; ujeedooyinka qorshaysna wakhtigi loo qoondeeyey haddii aan lagu dhammaystirin, imtixaanka wakhtigi loo qabtay haddii aan la qaadin wakhtigi ku habboonaana aan la xafidin ama aan la akhrisan-iwm dhibmudaneoyinka ka dhalan kara iyagu in ay ka wada hadlaan lagana taageero in ay faham dheeri ah ka hellaan kaydinta wakhtiga ayaa muhiim a:

- Si wakhtiga si habboon loogu istimaalo in ay lagama maar-maan tahay in xiliga ama wakhtiga jadwal loo sammaysto hordhaca sharaxaya wada hadal gooban in ay ka yeeshaan ku macsuum iyada oo la adeegsanay shaqada kooxaha ardeydu jadwal ku saabsan wakhtiga maalinta ama saacadaha maalinta inta ay soo diyaariyaan ha soo bandhigaan. Dhawr ama wakhti yar tallooyin fasalka dhaxdiisa ha kaga dhiibtaan.
- Jawaabta su'aasha ardayga "B" ee jaantuuska lagu soo bandhigay "B" ama ardayga "T" ayuu noqon karaya. Jawaabta lagu miisaamo in lagu qanci karo sababta lagu miisaamayo ee ardaydu soo jeedisoo weeyaan.

Gunaanadka

- Ugu dambaynta adiga oo soo koobaya nuxurka waxbarashada ama casharka soo gabagabe casharka.

9.2. HAB-DHAQANKA KAYDSASHADA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Hadalada kala duwan ee tusaale ahaaneed.

Hordhaca

- Cad-ceedi haliishu ka cabsaday roobka karantu ka cabsaday.

Ilmaha caano yidhi ayuu waraabe ku cabsiiyey.

Gabayga baraarujinta loo soo bandhigay wuxuu tilmaamaya qofka wakhtigiisa iyo xoogiisa aan si habboon u isticmaalin in uu yahay doqon ama nacas. Qofkani halki looga baahan in uu si Hawlgal karnimo leh u shaqaysto ayaa isaga oo sababo kala duwan taxaya ama asaas uga dhigaya waa qofka wakhtiga shaqada khasaarinaya ama Hawlgalo kale oo aan macno lahayn ku lumiya. Hase yeeshe, marka uu lacag u baahdo si ay ugu suurto gasho in uu hello si qoto dheer u muujinaya

ama u tusaya weeyaan. Iyada oo ardeyda lagu macnsumayo in ay fikradahooda arrintan ku saabsan soo bandhigaan casharka xiga u gudub.

- Sheekada cinwaankeedu yahay “dhab-ahaan isaga oo aan u noolayn illaa iyo dhanka qabriga” bare adiga oo u akhriyaya ardeyduna ha ku dhegaystaan. Marka xigana waxaa ay ka fahmeen si kooban in ay u soo bandhigaan ama u sharaxaan ku macsuum.

Sheekadu waxay tilmaamaysa marka kaydinta la iska illaawo ama la isticmaali waayo dhibaatooyinka lala kulmayo in ay muhiim tahay ama lagama maar-maan tahay in laga hortago ama loo Hawl-galgalo sidii xal loogu heli lahaa. Sida oo kale dayn aan sabab macquul ah ku fadhiyin in la kalo iyo nolosha mustaqbalka in dhibaato kale la dulsaaro ama loo horseedo ayuu tilmaamaya. Tusaale qofka sheekada lagu tilmaamay maadaa uu xiligi ku habboona uuna lacag kaydsanin ama kaydsan in ay dhibaato ka qabsatay in uu aaso hooyadi oo geeriyootay taas oo iyadna u horseeday in uu cid kale dulsaar ku noqdo in uu isku-dayo, hasa yeeshe ay u suurto gali weyday in uu ku guulaysto. Arrintanina waxay ardeyda oo dhan ku dhiiri galinaysa in ay fahmaan ama dareeman muhiimada uu leeyahay dhaqanka kaydintu. Iyaga oo fikrada korka lagu soo jeediyey ka dhaqaaqaya ama ka duulaya su’aalaha layliska 6aad ku xusan way ka jawaabi karayaan. Hasa ahaatee, fikradaha ardeyda ku soo dhacaya si ayna u xidhmin waxaa loo baahan yahay in taxadar laga muujiyo ama laga digtoonaado.

Buuga ardeyga dhaxdiisa fikrada ku xigta layliska 6aad xiliga murugada iyo marka farxada lagu jiraba xafladaha dhaqan ahaaneed ee la fuliyo xidhiidhka ay kaydinta uu la leeyahay iyada oo lala xidhiidhinayo mid la soo bandhigay weeyaan. Inta ay fikrada aad uga baraandegaan in ay ardeydu fikradahooda ama tallooyinkooda ka dhiibtan in lagu dhiiri galiyo shaqada kooxaha ardeydu in ay soo bandhigto ha lagu dhiiri-galiyo.

Wada hadalka ha lagu soo qaado kharashka aan loo baahnayn ee waxyaabaha kala duwan lagu lumiyo waxyeelada uu dhaqanka kaydinta ugaysto inta ay gaadhsiisan tahay in ardaydu ay fahamto ama dareemaan.

Sharaxaad

- Dadku sababaha ay fikradahaooda u kaydsadaan; waa labo mid hore waxaa weeyaan si loogu fuliyo ama loogu adeegsado dhacdooyinka ama dhibaatooyinka la filayo iyo kuwa sida lama filaanka ah ee ka hor imaan kara. Midka labadna waxaa weeyaan allaabada maguuraanka ah oo la dhaqdo. Iyada oo labadan nooc ee dhaqanka kaydintu u qaybsamo lala xidhiidhinayo buuga ardeyga fikradaha lagu soo bandhigay ardaydu tallooyinkooda in ay ka dhiibtan ha lagu dhiiri galiyo. Gaar ahaana dhibaatooyinka la filayo iyo kuwa aan la filaynin ee agagaaradooda si loogu isticmaalo xoga ama cadayn taageraysa sida Fikradaha loo kaydiyo in ay soo bandhigaan inta laga caawiyo casharka waxaa laga dhigi karaa mid dhab ah oo xaalada jirta ku salaysan.

Hawlgal

- Layliska todoobaad iyada oo laga shaqaynayo dhacdooyinka la filayo iyo kuwa lama filaanka in ay kala saaraan dhibaatooyinka kaydinta hor taagan oo xal loo helo ama la tir-tiro waxtarka ay leedahay in ay fahmaan ha lagu dhiiri galiyo.

Layliska todobaad marka ay ka shaqaynayan jawaabta ardaydu waxay ku kala duwanaan karayaan kolba dhaqanadooda iyo khibradoodu sida ay yihiin. Sida daraadeed su’aashu waa jawaabta kali ah ee saxda ah. Fikirka ay qabaan si ay u sheegaan jawaabta ardeyda iyo sababtooda in la dhegaysto ayaa habboon. Tusaale “carrooska ama guurka” dhaqan walba marka loo eego

wuxuu noqon kara arrinta ama dhacdada la filayo inay dhacdo ee kali ah. Dhinaca kale ama dhaqanada kale qaar koodna waxaa dhici karta xaalad wax la filayo in uu dhaco iyo wax aan la filayn ama lama filaan ah in ay jirto.

Gunaanadka

- Ugu dambayn su'aalo dhaqan galinta ujeedooyinka waxbarashada ama casharka xaqiijin kara inta ardeyda la waydiiyo casharka waa in la soo gunaanado.

9.3. QORSHE IN LAGU DHAQMO AMA LA ISKU-MAAMULO (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Qorshe muunadeedyo kala duwan oo ka kooban kuwa shakhsiyaad leeyahay, kuwa dugsi, degmo-iwm.

Hordhaca

- Macnaha qorshe waxaa uu yahay iyo dhaqan galintiisa waxaa aad ka taqaanin ardeyda saaxiibadood ah ee fasalka ka tirsan ha u qeexaan.

Ardeydu waxaa ay wakhti kooban ama gaaban (maalin, todoobaad, bil) in ay ku Hawl-galayaan qorshaysteen iyo waxyaabaha ay qorshaysteen sida ay ugaadhayaan ama sida ay u fikireen in ay u gaadhaan inta la waydiiyo macnaha qorshuhu waxa uu yahay iyo Hawl-galtiisa waxay ka yaqaaniin in ay sheegaan ha isku-tijaabiyaan. Qoysaskoodu wakhti gaaban iyo wakhti dheer waxyaabaha ay qorshaysteen in ay fuliyaan iyo sida ay qorshaysteen in ay u fuliyaan si aad usoo diyaarisid ardeyda kala duwan fikradaha ay ka qabaan in ay dhibtaan ku dhiiri gali.

Hawlgal

- Ardaydu hordhaca qorshaha ku saabsan ee la soo jeediyey qodob walba in ay wada hadal ka yeeshaan gacan waa in laga siiyo. Marka xigana qorshe in uu yahay Hawl-gal in la fuliyo ama hadaf/

ujeedo farsamoyinka iyo istraatiijiyada lagama-maarmaanka u ah in lagu gaadho oo horay la iskugu sii habbeeyo ama la iskugu sii dubarido macno-ahaan in uu yahay iyo si qorshaha loo taaba galiyo ama loogu guulaysto Hawl-galaha lagama-maarmaanka u ah in la qabto ama loo baahan yahay in la fuliyo inta la cayimo qalabka loo baahan yahay in lagu fuliyo in ay lagama-maarmaan yihiin in ay si buuxda u fahmeen waa in la xaqiijiyo.

- Qorshaha waaxyaha kala duwan (departments); ama qorshaha waxbarashada (qorshaha casharka xiisad kali ah in la dhigo loogu talagalay) in la keeno islamarkaana la tuso casharka waxaalaga dhigi kara mid dhab ah.

Ardaydu layliska 8aad kali-kali h aaga shaqeeyaan. Dhawr ardey in lagu macnsuumo in ay ka jawaabaan jawaabta ha laga wada hadal siiyo. Iyada oo fikrad lagu soo gunaanadayo laga siinayo ardeydu in ay dareen midaysan in ay ka hellaana waa in laga caawiyo.

Su'aasha 1aad. Qorshaha sida ficil ahaan loogu dhaqan galin karo waxaa weeyaan:

- Hawsha aynu doonayno in aynu ku guulaysano Hawl-galteeda marka aynu si cad u cayino;
- Ujeedada hawsha aynu cayinay farsamada ama xeelada/tabta lagu gaadhayo ee ku haboon marka aynu qeexno.
- Waxyaabaha qorshaha lagu Hawl-galayo marka aynu helno islamarkaana soo urursano qorshaheena si ficil ah ayaan Hawl-gal karma jawaab ah waa laga bixin karaya.

Su'aasha 2aad. Ardaydu khibradahooda ay soo jeediyaan inta la dhegaysto arrimaha asaasiga ah ee lagu Hawl-galayo qorshaha in jawaabahaooda ay bixiyeen ay ku jiraan oo la xaqiijiyo.

Qorshe in lagu dhaqmo

Shaqo kasta oo la Hawl-galayo waxay leedahay Hawl-galo habsami u socodkoodu xidhiidhsan yahay ama waxqabadyo xidhiidhsan oo sida ay iskugu xigaan loo Hawl-galayo ay ka mid yihiin weeyaan. Waxqabadyadani ma'aha kuwo mar kali ah la wada qabanayo waa Hawl-galo sida ay iskugu xigaan midba mar loo fuliyo. Sida daraadeed arrimahan ama waxyaabahan aynu soo sheegnay marka ay dhaqan galaan ama la suurto galiyo ujeedada in la gaadho si ay kaalin muhiim ah uga ciyaaraan fursadaha lagu gaadhi karo ujeedada ee aadka u tirada badan kuwa ugu wannaagsan ama ugu roon in laga xusho ayaa muhiim ah. Hasa yeeshee, qorshaha hal barnaamij dhaqan galintiisa waxyaabaha uu u baahan yahay sida wakhtiga, allaabta; xoog dad iyo waxyaabaha la midka ah inta la isku habeeyo ama la isku dubarido lana hagaajiyo loo qoondeeyo habsami u socodka qorshuhu wuxuu noqonayaa mid dhaqan gala.

Gunaanadka

- Ugu dambayn dhaqan galka ujeedooyinka waxbarashadu si loo xaqiijiyo su'aalo fudaydinaya in ardeyda loo soo bandhigo jawaabahoodana la qimeeyo casharka ha la soo gunaanado.

9.3.1. Qorsha la'aan in lagu dhaqmo dhibaatooyinka ka dhalan kara

Hordhaca

- Faraqa u dhexeeya ama waxaa ay ku kala duwan yihiin awoodaada oo aad garatid iyo awoodaada oo aad garan weydo qeexa idinka oo tusaalooyin adeegsanaya.

Garashada awooda iyo garasho la'aanta awooda ama kartida aad leedahay waxaa ay ku kala duwan yihiin si ay u sheegaan, a ardeyda waa in la baraarujiyo; tallooyinka ay soo jeedinayaan in illaa xad dhab iyo kuwo macquul ah laga dhigo ayaa loo baahan yahay. Hal ardey oo

fasalka todobaad ka tirsan Hawl-gal uu Hawl-gal karayo iyo dad isaga ka sareeya Hawl-galo ay qaban karayaan inta 1 isku dhax daro in loo soo bandhigo ha lagu amro in ay sheegaan hawsha ay awoodi karaan in ay fuliyaan iyo hawsha awood ay ku qabtaan wada sheekaystaan sababaha ay cusukanayaana ha soo jeediyaan kadibna casharka xiga waa loo gudbi karaa.

Hawl-galfuli

- Sheekada ku saabsan awooda ama kartida aad leedahay oo la garto hal ardey ha u akhriyo isaga oo codka kor u dhigaya. Iyaga oo ka dhaqdhaqaaqaya layliska 9aad ardeyda ha laga wada hadalsiiyo.

Ugu dambayn qorshe in lagu dhaqmo; ama qorshaha in la dhaqan galiyo in ay tahay arrinta ugu muhiimsan ee tilmaamaysa garashada awood ama kartida aad leedahay iyo “ in si awooda ka baxsan in loo fuliyo la qorshaysto; guul daro la sii qorshaystay in ay noqoto mooyaane in la gulaysto” in aan loogu talagalin in ay dareemeen waa in aad xaqiijisid. Ha sharaxaan in ay jiraan natijooyin labo nooc ah oo uu kaydisgu leeyahay tusaalooyinka hordhaca hoostisa lagu soo bandhigay inta ay ka wada hadlaan; iyaguna khibradahooda in ay la qaybtamaan ku macsuum kuna xooji casharka.

Layliska 10aad: Iyaga oo ku salaynaya ardaydu fikrado ay ka doodaan in ay soo bandhigaan ku dhiiri galin. Ardeyda dhegaysanaysana ku dhiiri gali in ay su'aalo waydiiyaan jawi ay ku wada hadlaan ku abbuur.

Ugu dambayn carruurta in wax la baro; hantida dabiiciga ah oo la dhawro natijooyinka wakhtiga dheer ee kaydinta lagu arko in ay yihiin iyo in dalka haddii ay tahay iyo qoyska mid ay noqotaba faa'iido in uu u leeyahay in la fahamsiiyo, doodana ciwnaanka casharku arrinta uu ka hdayo iyada oo lala xidhiidhinayo ama lagu aadinayo in la soo bandhigo ayaa loo baahan yahay.

9.3.2. Dhibaatooyinka dhalankara Qorshe la'aanta lagu shaqeeyo

Hordhaca

- Macnaha qorshuhu waa maxay?tabaha qorshaha lagu Hawl-galayana maxay yihiin?

Ardeydu fasalka 6aad waxyaabihi ay horay ugu soo barten iyada oo laga dhaqaaqayo ha isku-dayaan in ay sharaxaan ama qeexaan macnaha qorshuhu waxaa uu yahay. Waxaa habboon n la waydiiyo tabaha ama xeeladaha qorshaha loo Hawl-galayo waxaa ay ka yaqaaniin si ay u sheegaan. Ardayeey qorshe waxaa la yidhaahda hal qof amah al xafiis ujeedadooda uu go'aansaday in uu gaadho baahan yahay in uu fuliyo ku saabsan weeyaan faham leh in ay gaadhaan in laga caawiyo ayaa loo baahan yahay.

Xeelada/tabta lagu Hawl-galayana-qorshihi la qorshaystay fikrad ficil ahaan loogu Hawl-galayo (sida loo Hawl-galayo) tilmaamaysa weeyaan. Tabuhu ama xeeladuhu kolba qorshaha la diyaarsaday sida uu yahay in ay ku kala duwanaadaan ayaa dhici karta. Tusaale, lacag la kaydsado; wax in la barto; digaag inta la dhaqdo in ukunta la gado Figradaha laga hello oo shaqo kale lagu qabto-iwm ayaa noqon kara tabo ama xeelado qorshaha algu Hawl-galayo. Ardayda su'aasha hordhaca ah fikradaha lagu tilmaamay ee korka ku xusan dareen ama faham fiican in ay ka hellaan gacanka sii.

Hawlgal

- Sheekada cinwaankeedu yahay" kaydsadaha ku faa'iidaystay ma kaydsadaha is-faaruiyey" ee la soo bandhigay cinwaanka qodobka ka horreeya iyada oo lala xidhiidhinayo fariintu uu gudbinayo ardaydu fikirkooda in ay ka dhiibtaan ka caawi. Sheekadu waxay ku saabsan tahay ama tilmaamaya qoysaska qorshe ku socda ama isku-

maamula iyo qoysaska aan qorshe lahayn ama qorshe la'aan ku nool faa'iidada ay leedahay (qorshe in lagu dhaqmo) iyo waxyeelada ay leedahay qorshe la'aan in la noolaado in la is-barbar dhigo. Iyada oo arrintan loo eegayo mudane Jaamac waa qof qorshe la'aan isku-maamula. Mudane Cusmaan waa qof qorshe ku socda ama isku-maamula. Sheedada marka la akhriyo kadib layliska koob iyo tobnaad iyada oo lagu salaynayo fikradan ha sii xoojiyaan.

Qorshe la'aan lagu dhaqmo Dhibaatooyinka ka dhasha

Qorshe macnahiisku waxaa weeyaan waddooyin kala duwan oo aad u tiro-badan oo kuwa ugu roon ama wannaagsan lagala soo baxo ama laga soo xusho si ujeedooyin shaqo loogu gaadho iyada oo qorshaha lagu tilmaamaya shaqada la rabo in la qabto sababta, waxyaabaha, goorta, qaabka, sida ama habka, xooga dadka iyo qalabka lagu Hawl-galayo ama lagama maarmaanka uah in shaqada lagu Hawl-galayo. Waxaa kale oo ka mid ah geedi-socodka go'aanada lagu soconayo Hawl-gal wadata weeyaan.

Marka la soo koobo qorshe waxaa weeyaan:

- ❖ Xaqiiqnimada/dhibnimada si loo xoojiyo ama dhidibada loogu taago dadku waxaa ay tahay ama looga baahan yahay in ay qabtaan wax muujinaya ama tusaya weeyaan.
- ❖ Iyaga oo sababo ku filan ku salaynaya dadku in ay dhibaataada xal u raadinaya in ay go'aan ka soo saaraan mid gacan ka gaysanaya weeyaan.
- ❖ Hadaafka ama ujeedada la hiigsanayo si loo gaadhi karo fursado tiro-badan iyada oo la adeegsanayo go'aan in ay soo saaraan gacan ka gaysanayo nolol fiican in ay ku noolaadaan mid u horseedaya weeyaan.

- ❖ Habsami u socodka ka go'aan qaadashada in lagala xisaabtamo(dareen lahaansho) mid ku salaysan in uu noqdo mid dhiiri galinaya iyo.
- ❖ Hal barnaamij oo ka faa'iidaystayaashu ay ka qayb qaataan oo la xoojiyo wax gacan ka gaysanaya ama Hawl-gal gacan ka gaysanaysa weeyaan.

Haddii qorshe lagu socon waayo; nolosha gaar ahaaneed iyo nolosha bulshadaba wakhtiga, Figradaha iyo xooga waxyeelad auu gaadhsiinayo inta la dareensiyo casharka in la soo gunaando ayaa loo baahan yahay.

Gunaanadka

- Ugu dambayn ujeedooyinka casharka dhaqan galkooda ama ujeedooyin la dhaqan galin karo in ay yihiin in la xaqiijiyo su'aalo u horseeda ardeyda in loo soo bandhigo casharka in la soo gabagabeeyo ayaa habboon.

JAWAABAHA LAYLISKA GUUD EE CUTUBKA GUNAANADKA CUTUBKA

I. Weedhahan soo socda tii run ah ku qor “Run” tii been ahna ku qor “Been”

1. Been   2. Run   3. Been
4. Run   5. Been

II. Sida ay iskugu habboon yihin iskugu aadi

1. Run   2. S   3. B
4. B   5. S

III. Buuxi meelaha bannaan

1. Qorshe
2. Dhacdooyin la filayo iyo kuwa aan la filaynin.

IV. Goobo gali

1. J   2. J   3. J   4. J

CUTUBKA 10: KA QAYB GALKA FIR-FIRCOON EE BULSHADA

(4-Xiisadood)

Ujeedooyinka Guud ee Cutubka

Ka dib dhammaadka cutubkan, ardaydu waxay awoodi doonaan inay:

- Fahmaan in arrimaha deegaan ahaaneed iyo kuwa bulshaba si fir-fircoon looga qayb qamudane waxtarka ay leedahay.
- Dareeman kaalinta ururada shacabku ay leeyihiin
- Gartaan faa’iidada ay leedahay in ururada shacabka ah laga qayb qamudane

Tirada	Casharka xiisada	Ujeedooyinka oo faah-faahsan	Qalabka lagu xoojinayo
1.	Arrimaha deegaanka oo si fir-fircoon looga qayb qaato	• Uga qayb qaataan si fir-fircoon ololaha mashruucyada degmooyinka (agagaarada) lagu horrumarinayo.	“Buuga waxbarashada muwaadinimada laga diyaariyey (1993-1.1.)
2.	Hawlaha waxqabad ee Bulshada rayidka ah	• Qeexaan xaalada xarumaha ka qayb galka loo adeegsado. • Qeexaan qaab dhismeedka iyo ujeedada ururada shacabka. • Qeexaan Hawl-galaha ay qabtaan ururada shacabka ah. • Qeexaan xoojinta ururada shacabka ah saamaynta ama kaalinta uu ka ciyaaro ka qayb galka fir-fircoon ee bulshadu.	

10.1. ARRIMAHA DEEGAANKA OO SI FIR-FIRCOON LOOGA QAYB QAATO (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Jaantusyo, sawiro muujinaya ka qayb galka bulshada.
- Ka qayb galka bulshada dhaxdeeda shakhsiyaadka sida fir-fircoon uga qayb galaan ee dadka kale ka dhax muuqda. Tusaale, Abara Moola
- Ujeedada iyo Hawl-galaha ururada shacabka ah.

10.1.1. Ololaha barnaamijyada ama mashruucyada Horrumarinta agagaarada oo si fir-fircoon looga qayb qamudane

Hordhaca

- Sawirku waxaa uu tilmaamayo waxaa uu yahay si kooban u sharax.
- Sawirka korkiisa dadka ka muuqda shaqada waxyaabaha ay ku Hawl-galayaan qeexa.

Buuga ardeyga sawirka 10.1aad sawirada dadka lagu soo bandhigay dhir beeris ay agagaradooda ka dhaqan galinayaan oo ay si fir-fircoon uga qayb qaadanayaan ayuu muujinaya. Ardeydu iyaga oo ku salaynaya su’aalaha

baraarujinta ah waxyaabaha in ay qiyaasaan ha isku-dayaan. Hawl-galahan Jaantusyoo qeexaya inta la keeno ardeydu in ay fikir ka bixiyaan ha lagu soo dhaweeyo casharka xiisada in ay diyaariyaan islamarkaana baraarujiyaan ayey karayaan.

Hawlgal

- “Booqashaddii Harar” sheekada cinwaankeedu yahay ka qayb gal bulsho oo fir-fircoon si loo sammeeyo ama loo dhaqan galiyo agagaarka bulshada badashay iyo; ka qayb galka fir-fircoon ee bulshada oo aan la sammaynin agagaarada hantida dabiiciga ah ee loogu deeqay iyada oo si habboon aan loo isticmaalin; fikradaha dulsarnimada ee ah in dawlada oo kali ah wax laga sugo agagaar ama goobo dhibaatooyin ku jira si la isku-bardhigo ayaa loogu talagalay. Sheekada marka ardeydu akhrido kadib farrinta uu gudbinayo ha laga wada hadalsiiyo fikrada korka lagu qeexay in ay qaataan oo laga caawiyo ayaa habboon.

Ardeydu fasalka dhaxdiisa inta ay koox-koox isku qaybiyaan layliska koobaadna kala qaybsadaan su’aalaha in ay jawaab u hellaan ha isku-dayaan. Fikrada aad u soo bandhigtay marka ay wada hadal ka yeeshaan iyaga oo sheekada ku salaynaya jawaabta saxda ah in ay helleen ka xaqiiji.

Casharka xiisadan inta lagu gudo jiro muwaadiniintu agagaarada ay ku nool yihiin arrimaha lagu hurrrmarinayo xal si loogu hello in ay mas’uuliyadi ka saaran tahay in ay daremeen iyo n ay aragti middaysan ka qaateen mudnaan in la siiyo arrin ku habboon ama loo baahan yahay weeyaan.

Layliska 2aad

Su’aasha 1aad: Ka qayb galka fir-fircoon ee bulshadu waxaa ka mid ah kuwan:

- Lacag
- Xoog
- Aqoon iyo talo-ahaan in looga qayb qaadan karaa jawaab ah ayaa lagu qeexi kara.

Su’aasha 2aad

Si dhab ah ama hubaal ah ayaa ka qayb galka bulshada loo xaqiijiyey Hawl-galo loogu magac daro ama lagu tilmaami karo waxaa ka mid ah.

- Nadaafada agagaarka marka isbadal kor loogu qaadayo lagu sammeeyo.
- Agagaarka marka la qurxiyo (dhir marka lagu beero).
- Xarumaha waxbarashada iyo caafimaadka marka ay xoogaystaan.
- Dhaqanada xun-xun ama caddooyinka waxyeelada badan leh marka ay tirtirsaan-iwm ayaa lagu soo koobi kara.

Casharkada “Dareen mas’uuliyadeed midka leh iyo casharki hore waxyaabihi ay ku soo barten iyaga oo ka baraandegaya casharka in xoojiyaan”

10.1.2. Nidaamka Diimuqraadiyadeed oo la adkeeyo

Hordhaca

- Sawirada korka ku xusan waxaa aad ka fahamteen qeexa.
- Doorashada in wado diimuqraadiyadeed lagu fuliyey iyo in kale maxaa lagu garanaya?

Sawirada 10.2 iyo 10.3 farrinta ay gudbinayaan inta la waydiiyo casharka xiga si ay u bartaan in waxyaabo lagu baraarujiyo loo diyaariyo.

Sawiradu muwaadiniin dhaq-dhaqaaqyo loogu jiro arrimaha bulsho, kuwa dhaqaale iyo kuwa siyaasadeed ka qayb qaadanaya kuwa muujinaya ama tilmaamaya weeyaan.

Doorashooyinku si cad in loo fuliyey dabagal lagula soconayo iyo wakhtiga oo la illaalinayo

marka la fuliyo waxay tilmaamaysa in doorashada si diimuqraadi ah loo qabtay. Arrintan iyada oo loo eegayo su'aasha labaad ee baraarujinta talo; fikrad si ay uga dhiibtaan ardeyda in lagu dhiiri galiyo in ay isku-tijaabiyaan.

Hawlgal

- Sheekada cinwaankeedu yahay “maagaladu mujle” waxay tilmaamaysa in ka qayb galka fir-fircoon ee muwaadiniintu barnaamijyada horrumarinta haddii ay tahayba in uu aad muhiim u yahay. Ardaydu sheekada iyaga oo akhriyaya ama marka ay akhriyaan kadib duluda ay sheekadu xambaarsan tahay in ay fahmeen si aad u xaqiijisid su'aalo kala duwan u soo bandhig fikradahooda in ay qeexaan ha qeexaan in ay nuxurka fahmeena xaqiiji.

Marka xigana “layliska saddexaad” ardeydu iyaga oo koox-koox ah in ay ka shaqeeyaan ayaa habboon jawaabta ardeydu way kala duwanaan karaan. Hasa ahaate, xogta ama caddaynta ay soo jeediyaan ee lagaaga baahan yahay in aad miisanka taagan tahay. Hasa yeeshe, ka qayb galka fir-fircoon ee muwaadiniintu haddii uuna jirin barnaamijyada horrumarinta haddii ay tahay iyo dhismaha nidaamka diimuqraadiga ah haddii uu yahayba in aan melba la gaadhsiin karayn in ay fahmeen in la xaqiijiyo ayaa loo baahan yahay.

Sharaxaad

- Ujeedo dawlad diimuqraadi ah ay dajisatay si ay u dhaqan gasho ama loogu guulaysto ka midho-dhalinteeda waxaa lagama maar-maan ah illaalinta iyo ka qayb galka fir-fircoon ee muwaadiniinta. Muwaadiniintu waajibaadkooda waxay ku gutaan ama kaga soo baxaan waa ka qayb galka ama ka qayb qaadashada arrimaha bulsho, dhaqaale iyo kuwa siyaasadeed eek u habboon ama khuseeya.

Nidaamka diimuqraadiyga ah haddii ay muwaadiniintu arrimaha dalkooda si fir-fircoon uga noqdaan nidaamyadi kaligood taliska ahaa ee caddaadin jiray. Ka qayb galka muwaadiniintu waxay dawlada ka caawisa in ay garmudane baahida ama rabitaanka bulshadu waxaa uu yahay. Xuquuqaha biniadamnimo ururka ballaadhinta waxbarashada “Illaalinta bulshada shacabka ah waxbarashada muwaadinnimada” buuga 1993ki la diyaariyey ayaa la akhrisan karaa si fahamka ka qayb galka muwaadiniinta loo si xoojiyo.

Waxbarashadan tii hada ka hor ay soo barten “Nidaamka diimuqraadiga ah” gaar ahaan xuquuqaha diimuqraadiyadeed iyo kuwa biniadamnimo” cinwaanka ku saabsan inta lala xidhiidhiyo ayaa la isku xoojin karaya.

Xoojinta Nidaamka Diimuqraadiga

Nidaamka diimuqraadiga ah si uu deg-deg ugu dhismo ama ugu dhaqan galo aminitaan iyo xarumo si ay u abuurmaan iyo in la adkeeyo haddii loo baahan yahay waxaa lagama maar-maan ah in bulshada dhammaanteed u dhaqaaqdo dhismaha nidaamka islamarkaana si ballaadhan oo toos ah in ay bulshadu uga qayb qaadmudane. Tabaha ama xeeladaha asaasiga ah si aminitaan midaysan loogu abbuuro xarumaha uqabilsan iyo tabaha ama nidaamka oo dhan inta la isku habbeeyo in laga faa'iidaysto waxaa dheeri ku ah arintan in bulshada dhammaanteed oo heer walba leh si buuxda uga qayb gasho islamarkaana karti u yeeshaanin ay nidaam ka diimuqraadiga ah si toos ah ugu faa'iidaystaan ayaa loogu baahan yahay. Bulshadu dadaalka ay maalinba maalinta xigta ugu jiraan dhismaha nidaamka diimuqraadiga ah iyaga oo ah kuwa si toos ah uga

qayb qaata khibradan ay bartaan, meelaha banaan ama wax ka khalidan yihiin iyaga oo hagaajinaya islamarkaana si xoojinaya dhinacyada adag nidaamka in ay si toos ah uga faa'iidaystaan ayaa looga baahan yahay.

Itoobiya arrimaha la xidhiidha dhismaha nidaamka diimuqraadiga ah (bishi Ginbot, 1994) boga 19aad sheekada dheeriga ah ee ku qoran buuga lagu tilmaamay ayaa laga heli karaa islamarkaana ah arrin loo baahan yahay in la fuliyo.

10.1.3. Itoobiya Dadaalada loogu jiro sidii Barnaamijyo Horumarineed oo Deg-dega looga Hirgalin lahaa oo ka qayb galka Bulshada lagu xoojiyo

Hordhaca

- In kasta oo labaduba ay horrumarin wataan ama leeyihiin waa sharaxaad ku saabsan ama tilmaamaya in horrumarinadu heer ahaan ay aad u kala duwan yihiin. Faraqa heer ahaaneed sharaxa.

Ardaydu sawirada 10.4 iyo 10.5 fikradaha lagu soo bandhigay inta ay fahmaan waxyaabaha ay isaga midka yihiin iyo faraqyada ay ku kala duwan yihiin in ay qeexaan oo loo Hawl-gal fudaydiyo ayaa muhiim ah. Sawirka sida ka muuqata labadaba isbadaladooda ama waxaa ay ku kala duwan yihiin way muuqdan. Hasa ahaate, sawirka 10.5 dhibaatooyinka guur-guurka six al loogu hello isbadalba lagu sammeeye.

Isbedalada horrumarineed ee kale ku yimid ay ka qayb galka bulsho Jaantusyoo tilmaamaya inta la keeno si fir-fircooni iyo baraarugsanaani ku dheehan tahay fikirka in ay u soo bandhigaan ha lagu dhiiri galiyo.

Hawlgal

- Sheekada cinwaankeedu yahay “Awal qoyskooda” ardeydu marka ay akhriyaan

kadib dulucda sheekada in ay fahmeen in la xaqiijiyo iyada oo su'aalo kala duwan la waydiiinayo. Sheekadu iyada oo labo qoys oo qaadanaysa islamarkaana is-barbardhigaysa ayaa lagu soo bandhigaya ama loogu talagalay in lagu soo bandhigo barnaamijyada horrumarinta ee deg-dega ah ee loogu talagalay in saboolnimada lagaaga baxo kaalinta ay ku leedahay in lagu tilmaamo. Awal qoyskoodu waa qoys isbadal meel dhaxaad ah in ay sammeeyaan ku guda jira. Wiilkooda Awal in uu wax barto saboolnimadana ka saaro qoys sugaya ama rajaynaya weeyaan. Marka la is-barbardhigana qoyska injeelo si deg-deg ah qoys saboolnimada uga baxaya weeyaan.

Dareenka noocan oo kale ah si loogu abbuuro layliska 4aad iyaga oo ka shaqaynaya barnaamijka maal galinta deg-dega ah ee horrumarinta faa'idiada ama waxtarka uu u leeyahay in si deg-deg ah saboolnimada looga baxo ardeydu wada hadalkooda ha ku soo qaataan.

Fikrada hordhaca ah ee la soo bandhigay ardeydu wada hadal ha ka yeeshaan. Ugu dambayntana dalkeenu si uu saboolnimada si deg-deg ah ugaga baxo in ay waajib tahay in aynu barnaamijyo horrumarineed oo deg-deg ah dhaqan galino iyo in barnaamijyada horrumarinta ee deg-dega ahna in ka qayb galka bulshadu uu lagama maar-maan u yahay dareen ama arragti middaysan ha ka soo saaraan.

Itoobiya Dadaalada loogu jiro dhaqan galinta Barnaamijyada Horrumarineed ee Deg-dega ah oo ka qayb galka Bulshada lagu xoojiyo.

Bulshada dadku sida ay u dhan tahay cidhif-illaa iyo cidhif in barnaamijyada horrumarinta loo wada kaco iyo in koox walba ama cid walbaana dhinaceeda la timmaado nidaam ama wax lagu fuliyo barnaamijyada waa arrin si dhab ah

horrumar la taaban karo lagu gaadhsiin karo dalka islamarkaana ayna jirin fursad kale oo lagu badali karo. Saboolnimadeena iyo dib u dhacnimadeenu waa mid aad iyo aad u weyn ama u qoto dheeri. Si saboolnimadan looga baxo haddii ayna bulshada dhammaanteed ka qayb galin; haddii xata bulshada oo dhani si heer sare ah uga qayb gashana ma'aha arrin la suurto galin karayo. Illaha ama waxyabaha saboolnimadeena sababta u ah maadaama ay had iyo jeer si laban-laabmayaana barnaamijyada shaqo ee horrumarinta in bulshada oo dhan si buuxda looga qayb galiyo ma'aha mid sinaba loo suurto galin karo. Dhaq-dhaqaaqyada horrumarineed ee dalkeena sida loogu guulayaan karo Hawl-galtoodu waxaa weeyaan marka bulshada dhammaanteed arrimaha horrumarinta ee aasaasiga ah iyo ujeedooyinkooda mawqif iyo arragti mid ah (Heeshis heer qaran ah) ka yeelmudane islamarkaana qof-kasta oo muwaadin ah kaalinta kaa aadan in uu si karti leh uga soo baxo awoodi karo weeyaan.

(Arrimaha dhismaha Nidaamka Diimuqraadiga ah ee Itoobiya (1994 boga 9aad).

- Waxaa lagama maar-maan ah in la akhristo buuga faham dheeri ah laga heli karo oo arrimahan aynu soo sheegnay aad u Sharaxaadaaya.

Gunaanadka

- Ugu dambayna su'aalo ka caawinaya in aad xaqiijiso Hawl-galta ujeedooyinka casharka adiga oo ardeyda waydiiinaya casharka u soo gabagabee.

10.2. HAWLAHA WAXQABAD EE BULSHADA RAYIDKA AH (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Sawiro, taswiir iyo Jaantusyoo muujinaya ama tilmaamaya dhaqdhaqaaqyada ururada shacabka ah.

10.2.1. Ururada Shacabka ah oo la xoojiyo Dar-dargalinta ka qayb galka fir-fircoon Bulshada Waxtarka ay u leedahay

Hordhaca

- Ururka ama Komishanka Bisha Cas hawlaha ay qabtaan waa maxay ama Hawl-galo nooc ee ah ayey qabtaan?
- Komishanka bisha cas ka qayb galka fir-fircoon ee bulshada iyada oo adeegsanaysa Hawl-galaha ay Hawl-gal karayso qeexa.

Macnaha Komishanka bisha cas iyo Hawl-galaha ay qabmudane si ay u sharaxaan gaar ahaan dugsigooda ururka bisha cas Hawl-galaha ay u qabmudane in ay qeexaan inta aad ku dhiir galiso in aad casharka bilawdo ayaa wanaagsan. Sida oo kale xiliyada dhibaatooyinka iyo masiibooyinku ay dhacaan ururka bisha cas isaga oo ka qayb galka fir-fircoon ee bulshada (ardeyda) ka faa'iidayanaya Hawl-galaha uu fuliyo ha sharaxaan adiga fir-fircooni ama dhiiri galin ku abuuraya.

Hawl-gal

- Buuga ardeyga sheekada lagu soo bandhigay inta ayna akhriyin ka hor fasalka 6aad waxyaabihi ay ku soo barten marka la bar-bardhigo macnaha ururada shacabka in ay xasuustaan ha isku-dayaan hana qeexaan casharkana la bilaabo. Arragti middaysan in ay ka helleen marka aad xaqiijisid kadib ardeydu sheekada ha akhriyaan:
- ❖ Hawl-galaha ururada shacabka ay qabtaan ee sheekada lagu tilmaamay; ka qayb galada bulshada xaalado fudaydinaya sida ay u abbuureen ee sheekada iyada oo fikrado kala duwan inta lagala soo baxo ha laga wada hadalsiiyo.
- ❖ Layliska 6aad marka ay ka shaqeeyaan ururada shacabka ah dhismaha ka qayb galka fir-fircoon ee bulshada faa'iidada

ay ka hellayaan in ay dareemaan ha laga caawiyo.

Layliska 6aad su'aasha 1aad

- Waaxda la dagaalanka Aydhiska iyo adeegyada bulshada.
- Ururka dhalinyarada.
- Ururada warbaahinta ee yar-yar in la yidhaahdo oo lagu jawaabo waa la karaya.
- Su'aasha 2aad sheekada qodobkeeda 5aad lagu tilmaamay waa la soo bandhigi kara.

Shaqo Kooxeed

Buuga ardeyga cinwaanada lagu soo bandhigay ardeydu marka ay ka doodaan, ka wada hadlaan islamarkaana ay dhammeeyaan kadib ururada shacabka ah iyo naftaadaba in uu faa'iido u leedahay iyo waliba diimuqraadiga xarumaha dawlada oo kali ah in ay lagu dhaqan galin karaynin marka ay fahmaan qof walba ururada bulshada in uu si toos ah uga qayb qaataan door muhiim ahna ay ka qaataan in ay lagama-maarmaan tahay arragti middaysan in ay ka qaataan in aad u Hawl-gal fudaydiso ayaa loo baahan yahay.

Labada su'aalood ee layliska 7aad lagu soo bandhigay

1. Adeega bulshada la siiyo in ay siyaado midku salaysan noqoto ma noqon karto.
2. Ka qayb galka bulshada in dhaq-dhaqaaqyada lagu daro ayaa looga baahan yahay.
3. Xidhiidh cad-caddaansho iyo dammaanad qaadnimo ku dheehan yahay in uu jiro ama yeesho ayaa lagama-maarmaan ah.
4. Ururada shacabka marka ay xoojiyaan bulshadu dhibaataadeeda in ay iyadu xaliso ujeedo u horseedaysana madaama ay leedahay ka qayb galka bulshada in

la abbuuro korna loo qaado kaalin aad u heer saraysa ayey u leedahay jawaab leh ayaa laga bixin kara.

Hawlaha waxqabad ee Bulshada rayidka ah

Ujeedada casharka marka loo eego sharaxaada la soo bandhigay way ku filan tahay. Casharka cutubka 1aad ee cinwaankiisku yahay "Nidaamka diimuqraadiga" gaar ahaan "xuquuqaha diimuqraadiyadeed ee shakhsiga" iyada oo lala xidhiidhinayo islamarkaana lagu aadiyo ayaa la xoojin karaya inta waxaa dheeri ku ah.

1. Dhismaha nidaamka diimuqraadiyadeed ee Itoobiya arrimaha la xidhiidha (Ginbot 1994 T.I)
2. Ururka ballaadhinta waxbarashada xuquuqaha biniadamnimo (1993) buuga laga diyaariyey waa la akhrisan kara.

Gunaanadka

- Ugu dambayna nuxurka casharka fikradaha ka tirsan ama ka midka ah adiga oo soo koobaya u soo bandhig casharkana soo gunaanad.

JAWAABAHA LAYLISKA GUUD EE CUTUBKA

I. Weedhaha soo socda tii run ahna ku qor "Run" tii been ahna ku qor "Been".

1. Run
2. Been
3. Run
4. Been
5. Been

II. Isku-aadi sida ay iskugu habboon yihiin

1. J
2. R
3. B
4. T.
5. B

III. Goobo gali jawaabta saxda ah.

1. T
2. B
3. J.
4. J
5. B

IV. Buuxi meelaha bannaan

1. Urur shacab ah
2. Dawlada

CUTUBKA 11: BAADI GOOBKA XIKMADA AQOONTA

(8-Xiisadood)

Ujeedooyinka Guud ee Cutubka

Ka dib dhammaadka cutubkan, ardaydu waxay awoodi doonaan inay:

- Dareemaan in aqoontu asaas u tahay barnaamijyada horrumarinta, cilmi-baadhista iyo hal-abuurka ama in waxyaabo cusub la abbuuro.
- Fahmaan xogtu ama warbixinta caddaynta ah muhiida iyo faa'iidada ay leedahay.
- Gartaan hababka ama tabaha xogaha loo kaydsado loona isticmaalo iyo illaha laga helo xogaha caddaymaha ah.

Tirada	Casharka xiisada	Ujeedooyinka oo faah-faahsan	Qalabka lagu xoojinayo
1.	Aqoonta oo loo adeegsado barnaamijyadahorrumarinta; cilmi baadhista iyo hal abbuurka	• Qeexaan faa'iidada ay leeyihiin fikradaha dhabta ah iyo kuwa saynis-ahaaneed	• Buugaag kala duwan
2.	Illaha xogaha caddaymaha ah laga helo iyo sida loo isticmaalo	• Sharaxaan muhiimada ay leedahay xogta. • Kor u qaadaan hababka casharada loo xafido iyo khibrada akhriska.	
3.	Fikradaha dib u dhacnimo iyo odhaahyada islaweynidu ku dheehan tahay	• Liis gareeyaan odhaahyada dib u dhacnimo iyo kuwa islaweynidu ku dheehan tahay ee agagaaradooda lagaaga hadlo	
4.	Buugaag kala duwan oo la akhristo	• Qeexaan faa'iidada ay leedahay buugta kala duwan in la akhristo. • Diyaariyaan tab wax ama casharada loo xafido	

11.1. KA FAA'IIDAYSIGA AQOONTA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Jaantusyo muujinaya hawllaha saynis-ahaaneed oo kala duwan.
- Odhaahyo iyo tusaalooyin tilmaamaya fikradaha dib u dhacnimo. Tusaale ahaan:
  - ❖ Haween waa dhalaan raad weyn
  - ❖ Gabadhi waa baryo wiilna waa karti

❖ Ilmaha iyo wajiguba ma dhaxmoodaan

11.1.1. Aqoon

11.1.1.1 Waxtarka uu Leeyahay Cilmiga Sayniska

Hordhaca

- Sawirada maxaad ka fahmaysiin?
- Sawirka qolka shaay baadhka ka muuqda arragtida saynis ahaaneed muxuu ka tilmaamaya?

Sawirka 11.1 iyo sawirka 11.2 waxyaabaha lagu soo bandhigay iyada oo lala xidhiidhinayo, sawirada fariinta la rabo in ay gudbiyaan su'aalaha sawirada ku saabsan iyada oo ka shaqaynaya ha qeexaan. Gaar ahaan sawirka 11.1aad aqoonta syanis ahaaneed macnaheedu in uu yahay aqoon shaybadhis lagu xaqiijiyey in lagu tilmaamo fikrad leh in ay ka gaadhaan ka caawi ardayda.

Hawlgal

- Sheekada cinwaankeedu yahay “fiid meerta” inta ayna akhriyin ka hor ardeydu ha isku dayaan in ay qeexaan sababta shimbirta fiidmeerta la yidhaahdo ay habeenkii oo kali ah u duusho waxaa ay tahay.
- Marka xigana sheekada inta ay akhriyaan aragtiyadooda in ay bar-bardhigaan ha isku-dayaan.
- Sheekadu waa mid taariikh hadal ku salaysan. Ma’aha mid shaybadh iyo xogo caddayn ah ama warbixino lagu kalsoon yahay loo heli karo agluna xaqiijin karayo. Hasa yeeshee, waa aqoon aan saynis xidhiidh la lahayn. Iyada oo arrinta loo eegayo layliska 1aad hoostiisa su'aalaha lagu soo bandhig ay shakhsi-shakhsi fasalka dhaxdiisa ha ugaga shaqeeyaan. Arragtiyo isku dhaw-dhaw in ay ka qaataan ka caawi ardayda.

Hawlgal

- Marka xigana sheekada cinwaankeedu yahay “Geela” ee buuga ardeyga lagu soo bandhigay inta aynu akhriyin ka hor ha isku dayaan in ay sharaxaan waxaa ay ka yaqaaniin geela:
  - ❖ Marka kadib sheekada geela ku saabsan ee la soo bandhigay marka ardayda la akhriiyo kadib fikrada sheekada lagu

tilmaamay iyo fikrada ay ardeydu soo jeedisay ha isbar-bardhigan.

- ❖ Ugu dambayna layliska 2aad kali-kali marka ay fasalka kaga dhax shaqeeyaan kadib “Geel” cinwaanka leh sheekada lagu soo bandhigay noloshooda run ahaaneed dad ay geela xidhiidh la leedahay in lala dkuulmo in la xaqiijin karo ; iyo waliba fikir ka saynis ahaaneed (aqoonta) waxaa la yidhaahdo arrin ay dad dabagal ku sammeeyeen natiijada ay ka soo saaraan iyo waxaa ay nooga sheekeeyaanba marka la isku-soo ururiyo in aqoon tahay dareen midaysan in ay ka hellaan gacan kasi.

Layliska 3aad waa mid loogu talagalay in ay ku kala saaraan aqoonta saynis-ahaaneed iyo aqoonta aan saynis ahayn. Layliskan ardaydu fasalka dhaxdiisa shakhsi-shakhsi ha ugaga shaqeeyaan. Sixitaanka su'aal iyo jawaab afka ah ugu sax. Ardaydu jawaabtooda marka ay sheegaan kadib sababtoodana in ay sheegaan ha isku-dayaan.

Iyada oo arrinta laga duulayo su'aasha lambarkeedu yahay:

1. Saynis-ahaaneed
2. Lidi ku ah saynis
3. Lidi ku ah saynis
4. Syanis –ahaaneed
5. Lidi ku ah saynis iwm jawaabo ah in ay soo dhigaan ayaa dhici karta.

Faa'iidada aqoonta saynis ahaaneed

Hordhaca buuga lagu soo bandhigay wuxuu qeexaya faa'iidada aqoonta saynis ahaaneed ay leedahay. Hase ahaate, hordhaca marka ay wad ahadal ka yeeshaan kadib cilmiyada syanis ahaaneed go'aanka saxda ah in la qamudane

karitda hal-abbuurka si loo qeexo; barnaamijyada horrumarinta si loo dadjiyo, naftaada si aad ugu filnamudane in ay faa'iido u leedahay; tusaalooyin is-daba jog ah adiga oo ku xoojinaya arragti ay ka midaysan yihiin in ay ka qaataan gacan ka si.

Cilmiyada saynis ahaaneed faa'iidooyinkooda aadka u tirade badan dhawrka mid ah haddii aynu soo qaadano:

- Cilmiyada saynis ahaaneed go'aan ka saxda ah in la qamudane ayay gacan ka gaystaan.
- Waxay gacan ka gaystaan kartida hal abbuur ee aad leedahay in aad qeexdo; horrumarka la taaban karo in la gaadhana kaalin weynbay ka ciyaarta.
- In la dadajiyo barnaamijyada horrumarineed, in aad isku-filnaansho gaadhis ayey waxtar u leedahay-iwm.

II.2. ISTICMAALKA ILLAHA XOGTA (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Buugta, wargaysyada, jaraa'iidada-iwm ee xog ahaanta loo adeesado.

II.2.1. Xogta Halkee laga hellaa?

Hordhaca

- Sawirada korka idiinka muuqda xogta muxuu wx tilmaam ah idinka siiyey?

Sawirada 11.6aad , 11.7aad iyo 11.8ada illo xogeed weeyaan. Kolba xaalda jirta iyo kolba nooca xogta loo baahan yahay sida ay tahay ayey faa'iidada illaha xogtuna u kala duwanaa karaan. Iyaga oo arrintan ka duulaya sawiradu fariimaha ay gudbinayaan ha sharaxaan adiga oo su'aalaha baraarujinta ku baraarujinaya kadibna casharka xiga uga gudub.

Fikrada hordhaca lagu soo bandhigay macnaha illaha xogtu in uu yahay ama in ay yihiin meelah

alaga hellay ama ay ka hellaan si loo fahamsiiyo ayaa loo soo dhigay. Hordhaca marka ay akhriyaan wada hadal ku falana ay ka yeeshaan kadib xogta saxda ah halka iyo habka ama sida ay u helleen ama sida loo heli karo in ay sharaxeen xaqiiji.

Hawlgal

- Su'aalaha baraarujinta ah ee loo soo bandhigay iyaga oo ku salaynaya xogta qaabka loo kaydsado iyo sida loo isticmaalo aqoonta ama khibrada ay u leeyihiin in ay qaybta maan ku dhiiri galin. Fikradaha ay ardeydu sheegaan adiga oo duwaan galinaya hordhaca soo socda inta aad bar-bardhigtid fahamka dhabta ah in ay yimmaadaan ka caawi ardeyda.

Layliska 4aad su'aalaha lagu soo bandhigay ardeydu iyaga oo qof-qof ah fasalka dhaxdiisa ha kaga shaqeeyaan. Xogaha guriga buugta lagu kaydiyo(libram); qolka shay baadhka, gabayo yahaneedna. Wada hadalka; is-gaadhshiinta tirade badan ee ay ka mid yihiin raadhiyaha, wargaysyada, tilifishinada, shabakada xogta(internet) in laga heli karo in ay sharaxeen hubi.

Waxaa kale oo waliba inta dheer xogaha in ay duwan ama fayl ay ku kaydsadaan in looga baahan yahay, illo habboon in ay ka heleen iyo in ay si habboon u illaalshadaan in ay lagama maarmaan tahay; iyo waliba in aduunyadu ha lama mid noqonayso xiliga ama sahanka aad ku jirto qaab nololeedka ama saban walba qaab ama xaalad nolooleedka jira in la hello in ay muhiim ama lagama maarmaan tahay si ay u fahmaan adiga oo su'aal iyo jawaab adeegsanaya dareen midaysan in ay ka hellaan ka taageer ardeyda.

aIsticmaalka Illaha Xogta

Ujeedada casharka sharaxaada waafaqsan ee la soo bandhigay wuu ku filan yahay. Qodobada inta hordhaca laga soo saaro, u sharax adiga

oo tusaale adeegsanaya islamarkaana u soo bandhigto adiga oo u qoraya isku-day.

Gunaanadka

- Ugu dambayna su'aalooyin ka caawin kara in aad ku hubiso Hawl-galta ama hannashada ujeedooyinka casharka xiisada adiga oo adeegsanaya u soo bandhig ardayda casharkana u soo gunaanad.

11.3. Argtiyada dib u socod iyo Fikradaha kahldan (2-xiisadood)

Kaabayaasha Barista

Hordhaca

Su'aasha hordhaca ah

- Odhaahyada kibirku
- Hal qof marka ynu leenahay fikir dib u dhacnimo ayuu qaba maxaan ujeedna?
- Agagaaradiina ma jiraan dad qaba fikir dib u dhacnimo oo aad xasuusan tihiin?
- Fikradahan dib u dhacnimo waa kuwo maxay ama maxay ku saabsan yihiin?

Ardeydu fikradaha ayaminsan yihiin in kuwo dib u dhacnimo in ay sheegaan ha isku-dayaan iyaga oo khibradahooda. Sababaha ay ugu tilmaameen fikrado dib u dhacnimo in ay yihiin ha qeexaan wada hadal baraarujin ahna ha abuuraan.

Hawlgal

- Sheekada cinwaankeedu yahay “Kabtan Cumar iyo marwo Xaawo aynat” oo ay jilayaan wiil iyo gabadh ay ardeydu soo wakiilatay oo si wadaag ah midaba mar akhriyayo sheekadu waxay noqonaysa mid soo jiidasho leh.

Sheekadu waxay tilmaamaysa hada ka hor arrgtiyadi dib u dhacnimo ee beera-qodata iyo

ganacsaduhu ay qabeen. Ardeydu sheekada inta ay ka wada hadlaan arrintu in ay tahay fikrad dib u dhacnimo tahay wada hadal inta ay ka yeeshaan in ay ogaadaan ku dhiiri, gali. Marka xigana laylis 5aad hoostiisa su'aalaha lagu dhiigay shakhsi-shakhsi fasalka dhaxdiisa ha ugaga shaqeeyaan su'aal iyo jawaab afka ah ha kaga jawaabaan kadibna ha ka wada hadlaan.

Odhaahyada dib u dhacnimo ee buuga ardayga ku xusan in ay akhriyaan lagana wada hadal siiyo ardeydu odhaahyada dib u dhacnimo ee agagaaradooda ku yaqaaniin in ay aqeexaan iyaga oo isku-dayaya wada hadal macquul ah in ay yeeshaan ayaa habboon.

Odhaahyada dib u dhacnimo iyo kuwa kibirku ku dheehan yahay ee agagaarada lagaaga hadlo.

Odhaahyada iyo arragtiyada dib u dhacnimo ee la soo jeediyo ama lagu dhaqmo kuwa lidi ku ah sayniska haddii ay yihiin in ay tahay il(source) iyo waliba waxyaabaha dareen kali ah ku aadan iyo natiijooyinkooda oo dhinacyo kala duwan aan taabanayn maadaama ay soo jeedinayaan xidhiidhka wannaagsan ee bulshooyinka u dhexeeya ayey waxyeelo gaadhsiiyaan.

Fikradahan waxay carqalad ku noqdaan barnaamijyada horrumarinta, kobaca, ka qayb galka bulshada ama shacabka-iwm. Arragtida dib u dhacnimo waxyaabaha asaaska u ah midka ka midka ah waxaa weeyaan waxbarasho la'aan iyo inta badan arragtiyada noocan oo kale ah aqoonta casriga ah (arragtida) madaama ay carqalad ku tahay fikradaha iyo farsamada casriga in ay faafaan ayey lidi ku noqdaan ama is-hor taagaan.

Aragtida islaweynidu ku dheehan tahayna qaarkooban oo bulshada qaybaheeda kala duwan ka tirsan si danahooda loo illaaliyo ama loo dhawro hal dhacdo oo taariikhi ah inta lagu daro dadka qaar laan dheere qaarna laan gab arragtiyo

ka dhigaya maadaama ay yihiin geedi socodka xiliga ama wakhtigana ay dhici karto in sax ahaan ama dhab ahaan loo qamudane laguna dhaqmo. Waxaa suurto gal ah in arragtiyadan marka xiliyo kala duwan ay soo jiraan in la caadaysto islamarkaana dadka qaar lagu tilmaamo in ay laan gaab yihiin qaar kalana lagu sheego in ay laan dheere yihiin

Dadku arragtiyo dhab ah iyo kuwa saynis ahaaneed in ay xoojiyaan; aqoon xogo sax ah ay ku xoojiyeen; cilmi-baadhis yio sababo aqoon ku salaysan in ay dhisaan ku dadaaln kibirka ama islaweynida iyo fikirka dib u dhacnimo way ka bixi karayaan.

Gunaanadka

- Arrimahan aynu soo sheegnay iyaga oo ka duulaya ardeydu laylisyadan iyaga oo adeegsanaya arragtiyadooda inta ay sharaxaan arragtiyo khaldan haddii ay qabaana wada hadal ay ku badalayaan inta ay yeeshaan arragti midaysan in ay ka soo saaraan kacaawi.

11.4. AKHRISASHAD BUUGAAG KALA DUWAN (2-XIISADOOD)

Kaabayaasha Barista

- Jaantusyoo, sawiro-iwm muujinaya ardeyda oo buugaag kala duwan akhrisanaysa.

11.4.1. Khibrad Akhriska oo la kobciyo

Su'aasha hordhaca ah

- Akhrisku waa maxay?

Ardeydu casharadi ay fasalka 6aad ku soo dhigteen ee akhriska ku saabsana si ay uga fikiraan ama u xasuustaan (casharada luqada akhriska waxaa ay ka yaqaaniin) inay qeexaan ha isku-dayaan adiga oo dhiiri galinaya.

Hawlgal

- Hordhaca gaaban oo akhriska loogu soo bandhigay marka ay wada hadal ka yeeshaan kadib si ay aqoon u yeeshaan akhrisku in uu lagama-maar-maan u yahayin ay sharaxaan ku dhiiri gali.

Sheekada iyaga oo akhriyaya layliska 7aad guryaha in ay kaga sooshaqeeyaan hadaad ku amarto ayaa aad ugu habboon.

Hase yeeshee ardeydu illo kala duwan waxyaabo ay ka soo akhristeen islamarkaana ka soo ururasadeen inta ay la yimmaadiin midba midka kalena uu la qaybtamo islamarkaana la fahamsiiyo in uu akhrisku aalad u gu muhiimsan ee aqoonta lagu hello yahay in ay dareemaan laga caawiyo ayaa habboon.

11.4.2. Xeeladaha Casharada loo Darsiyo ama loo Akhristo oo la barto

Hordhaca

Su'aasha hordhaca ah

- Idinku sideed casharadiina u akhrisatiin? Ardey walba isaga oo ku salaynaya su'aasha hordhaca ah ee loo soo bandhigay tabaha uu casharadiisa u akhristo una xafidaan in uu sharaxo ku dhiiri gali. Tabaha akhriska casharada ee ay soo jeediyaan tallooyinkooda ha ka dhiibtan (dhinacyada adagiyo kuwa liita) adiga oo dhiiri galinaya in ay soo jeediyaan u Hawl-galfudaydi.

Hawlgal

- Sheekada cinwaankeedu yahay “tabaha uu Girmee csharadiisa u akhristo” marka ay akhriyaan kadib xeelada akhriska dhinaca adag iyo dhinaceeda liita fikir in ay ka bixiyaan (ha ka wada hadlaan) ku dhiiri gali.

Laylis 8aad hoostiisa saddexda su'aalood ee lagu soo bandhigay kali-kali fasalka dhaxdiisa inta ay kaga shaqeeyaan marka ay ka jawaabaan kadib; akhriska casharada waxbarasho xeelad ku habboon oo la diyaarsado in ay tahay; qoruhu nooc walba oo shaqo ah wakhtiga, iyo goobta loo qoondeeyey iyada oo farsamada ama nidaamka aan la isku-qasin hab ama tab loogu adeegsado in ay tahay faham middaysan in ay ka hellaan ha isku-dayaan.

Buuga ardeyga qodobada lagu soo bandhigay ee 1-4ta ah xeelado gacan ka gaysanaya in si guuli ku dheehan tahay casharada waxbarasho loogu akhristo suurto galinaya weeyaan.

Ardeydu hordhaca loo soo jeediyey faham isku-mid ah in ay ka helleen su'aalo kala duwan adiga oo waydiiinaya xaqiiji.

Tirada 5aad fikradaha la soo jeediyey ee udhexeeya 5.1-5.4aad ee buuga ku xusan inta ay akhristaan aqoon waxtar leh inay ku hellaan; geedi socodka tallaabooyinka la qaadayo xiliga casharada la akhrisanayo si loo fahamsiiyo ayaa loo soo bandhigay. Mid kasta in ay ardayedu tallooyin ka bixiyaan inta lagu dhiirigaliyo iyo casharadooda tabaha ay u akhristaan ama waxyaabaha ay sammeeyaan marka ay casharo akhrisanayaan inta la waydiiyo faham isku-mid ah in ay hellaan loo horseedo ayaa loo aahan yahay.ugu dambayna layliska 9aad ardeydu qof-

qof guryaha ha ugaga soo shaqeeyaan hana laga caawiyo in ay faham midaysan ka hellaan.

Buugaag kala duwan oo la akhristo

Marka loo eego ujeedooyinka casharka sharaxaadaha la soo bandhigay wey ku filan yihiin. Waxyaabaha aad isleedahay way u hadhan yihiin ama way ka dhiman yihiin in aad u soo bnaadhigto isku-day.

Gunaanadka

- Dulucda casharka si kooban fursado ay ugu sharaxaan sii. Ugu dambayna su'aalo aad ku xaqiijin kartid Hawl-galta ujeedooyinka casharka adiga oo ardeyda u soo bandhigaya u soo gabagabe casharka.

JAWAABAHA LAYLISKA GUUD EE CUTUBKA

I. “Run” ama “Been”

1. Run
2. Been
3. Run
4. Run
5. Run

II. Isku-aadi sida ay iskugu habboon yihiin

1. Run
2. T
3. J
4. Been
5. Been

III. Meelaha bannaan erayada ama weedhaha ku habboon ku buuxi

1. Akhriska/xafidida casharada
2. Giraaf, giraaf, su'aal la waydiiyo; iyo in akhriska loo gudbo.

IV. Goobo gali jawaabta saxda ah

1. J
2. B
3. B
4. J
5. J